

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Historie – Evropská studia

Bakalářská práce

Karolína Sýkorová

**Richard III. a jeho synovci: pokus o antropologickou
analýzu**

Richard III. and his Nephews: an Attempt at an anthropological
analysis

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce, panu doc. Václavu Drškovi, za odborné vedení, ochotu i humor, jímž mi psaní výrazně zpříjemnil. Děkuji panu doktoru Valkounovi, který mě od začátku vysokoškolského studia podporoval v mé zálibě ve Válgách rúží.

Děkuji svému snoubenci Adamovi Snellgrove za podporu a pomoc při překladu náročných staroanglických textů a svému dobrému příteli Marcu Bransovi, který mi zkontroloval překlady textů psaných archaickou francouzštinou. A především děkuji svým rodičům, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného či stejného titulu.

V Praze dne 21. června 2018

.....
Karolína Sýkorová

Abstrakt

Po smrti anglického krále Edwarda IV. v roce 1483 se měl stát králem jeho nejstarší syn Edward. Souhrou okolností ale dvanáctiletý chlapec na trůn nikdy nenastoupil, spolu se svým mladším bratrem Richardem ze Shrewsbury se ztratil za mohutnými zdmi královské pevnosti Toweru v srdci Londýna, kde původně čekal na svou královskou korunovaci. Na trůn místo něj jako král Richard III. usedl jeho strýc i přesto, že se mu příznivci a rodina královny, Edwardovy matky, snažili všemi možnými prostředky cestu k moci znesnadnit. Richard v Anglii vládl pouhé dva roky, do dějin se však nesmazatelně zapsal, a to především jako uzurpátor.

Podobná situace ale v ostrovním království nenastala poprvé. Když roku 871 zemřel král Wessexu Aethelred, korunován byl místo některého z jeho synů Aethelhelma a Aethelwolda jeho mladší bratr Alfréd, kterého dějiny znají jako Alfréda Velikého. Zde ale byla situace úplně jiná než v případě Richarda III. a jeho synovců. Aethelred se s Alfrédem ještě za svého života sešel na sněmu ve Swinburgu, kde se oba bratři domluvili na tom, že po Aethelredově smrti nastoupí na trůn Wessexu právě Alfréd, přičemž Aethelredovy děti budou dostatečně zaopatřeny. Převzetí moci tak v roce 871 proběhlo bez větších obtíží, neboť smlouva mezi bratry byla všeobecně respektována.

Události podobné těm z roku 1483 však nastaly také po smrti krále Richarda I., zvaného Lví srdce, kdy se rozhořel spor o moc mezi Richardovým mladším bratrem Janem a jejich synovcem Arturem, vévodou bretaňským. Díky rychlé reakci a podpoře anglické šlechty se trůnu ujal Jan. V následných bojích navíc svého synovce zajal a uvěznil na hradě v Rouenu, kde chlapcova stopa navždy mizí.

Abstract

After the death of the English king Edward IV. in the year 1483, his eldest son Edward was supposed to become king. Due to various circumstances the twelve year old boy never ascended to the throne. With his younger brother Richard of Shrewsbury he disappeared behind the mighty walls of the Tower of London, where he was originally to wait for his coronation. Instead of him his uncle, Richard III. became king, even though Edwards mother and his supporters tried to make his road to power as difficult as possible. Richard ruled

England only for two years, but he has left an unforgettable mark on history and all know him as the usurper.

But a situation like this hasn't happened for the first time on the British Isles. When the king of Wessex Aethelred died in the year 871, instead one of his sons Aethelhelm or Aethelwold becoming king, his younger brother Alfred took the crown, and history now knows him as Alfred the Great. Here though the situation was completely different to the one of Richard III. and his nephews. Aethelred and Alfred met before the former's death at Swinburg, where both brothers agreed, that after Aethelred's death Alfred will succeed as king of Wessex and Aethelred's children will be well looked after. Because of this the transfer of power in 871 proceeded without incident, because the agreement between the brothers was universally accepted.

But events similar to those that occurred in the year 1483 happened after the death of Richard the Lionheart, when conflict erupted over the succession between Richard's younger brother John and their nephew Arthur, duke of Brittany. Thanks to a quick response and the support of the English nobility John ascended to the throne. In later battles he even managed to take his nephew captive and he imprisoned him in a castle in Rouen, where the boy is seen for the last time.

Klíčová slova:

Středověk, Britské ostrovy, Anglie, panovník, nástupce, království, Plantageneti, Yorkové, Lancastrové, Richard III., Edward V., Richard ze Shrewsbury

Key words:

Middle Ages, British Isles, England, Ruler, Successor, Kingdom, Plantagenets, Yorks, Lancasters, Richard III, Edward V, Richard of Shrewsbury

Obsah

ÚVOD	9
PRAMENY	10
Aethelhelm, Aethelwold z Wessexu a Alfréd Veliký.....	10
Artur Bretaňský a Jan Bezzemek.....	11
Edward V. a Richard III.	11
LITERATURA.....	14
Aethelhelm, Aethelwold z Wessexu a Alfréd Veliký.....	14
Artur Bretaňský a Jan Bezzemek.....	14
Edward V. a Richard III.	15
1. ÆTHELHELM, ÆTHELWOLD Z WESSEXU A ALFRÉD VELIKÝ	16
1.1. KRÁLOVŠTÍ SYNOVÉ	16
1.2. WESSEX TÉ DOBY	17
1.3. VLÁDA KRÁLE AETHELREDA	20
1.4. OTÁZKA KRÁLOVY ZÁVĚTI.....	21
1.5. PROČ NE AETHELHELM ČI AETHELWOLD?	23
2. ARTUR BRETAŇSKÝ	25
2.1. ARTUROVY KOŘENY	25
2.2. NAROZENÍ A DĚTSTVÍ	26
2.3. NÁSLEDNÍKEM TRŮNU.....	27
2.4. ARTUR VERSUS RICHARD	28
2.5. KRÁL JE MRTEV, AŽ ŽIJE KRÁL?.....	31
2.6. ÚTĚKY A NÁVRATY	33
2.7. SMLOUVA Z LE GOULET	34
2.8. PROBLÉMY S LOUSIGNANY	34
2.9. TRAGICKÝ OSUD.....	36
2.10. PROČ NE ARTUR?	36
3. EDWARD V. A RICHARD Z YORKU	38
3.1. POKŘIVENÁ POVĚST	38
3.2. ŽIVOT ZA VÁLKY RŮŽÍ.....	38
3.3. VÝCHOVA PRINCE.....	40
3.4. KRÁL NA ÚMRTNÍM LOŽI	41
3.5. RICHARD Z GLOUCESTERU PROTEKTOREM	42
3.6. HASTINGS NEPŘÍTELEM.....	48
3.7. NEKLIDNÉ DNY	50
3.8. NEMANŽELSKÉ DĚTI.....	51

3.9. POVSTÁNÍ Z ROKU 1483.....	58
3.10. JEDINÝ PARLAMENT A <i>TITULUS REGIUS</i>	60
3.11. BYL RICHARD UZURPÁTOR?	61
3.12. VLIV WOODVILLŮ NA EDWARDA V.	62
3.13. TAJEMNÝ OSUD PRINCŮ V TOWERU	64
3.14. KRÁLOVŠTÍ PRETENDENTI	67
4. ZÁVĚR.....	71
5. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	75

ÚVOD

Když v roce 1483 zemřel král Edward IV., nikdo nepochyboval o právech jeho nejstaršího syna Edwarda na anglický trůn. I přesto se ale stalo, že dvanáctiletý chlapec nikdy pomazán nebyl. Místo něj se koruny ujal jeho strýc Richard, kterého dějiny znají pod jménem Richard III., zatímco Edward zůstal znám pouze jako jeden z „princů v Toweru“.

Takovýchto situací, kdy místo nedospělého králova syna nastoupil jeho strýc, ale znají anglické dějiny hned několik. Tato práce se bude věnovat právě těmto případům a jejich řešení, a to hned v několika obdobích. V první kapitole se zaměříme na syny Aethelreda z Wessexu jménem Aethelhelm a Aethelwold a jejich strýce Alfréda Velikého, v kapitole druhé bude středobodem našeho zájmu osud bretaňského vévody Artura a jeho strýce Jana Bezzemka. V kapitole třetí a zároveň poslední podrobně prozkoumáme faktory, které zapříčinily převzetí trůnu Richardem III. na úkor synovce Edwarda.

Jádrem této bakalářské práce bude analýza pramenů, které nám pomohou zodpovědět mnohé otázky ohledně nástupnictví na anglický královský trůn ve středověku. V případě Alfréda Velikého, Aethelhelma a Aethelwolda z Wessexu budeme klást velký důraz na důležitý a téměř zcela ojedinělý pramen z této doby, který se dochoval do současnosti – poslední vůli krále Alfréda. Ta totiž poskytuje téměř všechny údaje potřebné k analýze důvodů, proč se Aethelhelm ani Aethelwold nestali králi Wessexu.

Situace, která nastala v roce 1199 po tragické smrti krále Richard I., zvaného Lví srdce, je o poznání komplikovanější. Tehdy totiž nastal regulérní boj o moc mezi Richardovým bratrem Janem a jeho mladým synovcem Arturem Bretaňským. Janův úspěch v tomto boji o korunu byl výsledkem jednak Richardova přání, aby se Jan stal jeho nástupcem, které umírající král vyslovil na smrtelné posteli, a Janovy rychlé reakce, se kterou si zajistil podporu v zemi. Arturovi nehrál do karet jeho nízký věk, cizí původ¹ a francouzské konexe.²

Zdaleka nejkomplikovanější je případ Richarda III. a jeho synovců, Edwarda (V.) a Richarda ze Shrewsbury. Velký podíl viny na nepřehlednosti a komplikovanosti celé situace můžeme přikládat vlivu „tudorovské propagandy“, tedy kronikářů, kteří svá díla napsali za vlády Jindřicha VII., který Richarda III. v roce 1485 porazil v bitvě u Bosworthu, a sám se stal anglickým králem. Tudorovská doba je k památce Richarda III., který na poli u Bosworthu padl, velice nemilosrdná a jeho pověst z ní vyšla silně pošramocena. Pro

¹ Artur sice měl anglické kořeny, zděděné po otci, celý svůj krátký život ale prožil na Kontinentě.

² Několik let strávil na francouzském královském dvoře a mezi jeho blízké patřil i samotný francouzský král Filip II. August.

současného badatele je tedy velice těžké určit, kde leží pravda, a jak se jednotlivé události, popisované soudobými kronikáři, odehrály doopravdy.

Na rozdíl od předchozích dvou případů je opravdový souboj o moc po smrti Edwarda IV. v roce 1483 veden nikoliv mezi jeho mladším bratrem Richardem (III.) a dvanáctiletým synem Edwardem. Hlavními „bojujícími“ stranami je zde Richard a příbuzenstvo královny-vdovy Alžběty, tedy Woodvillů. Právě díky praktické eliminaci tohoto rodu se Richard, toho jména třetí, stal na konci června 1483 anglickým králem. Pravděpodobnou obětí tohoto boje se ale stal nevinný mladý chlapec, jehož osud (a osud jeho mladšího bratra Richarda ze Shrewsbury) dosud podněcuje zájem laické i odborné veřejnosti.

PRAMENY

Aethelhelm, Aethelwold z Wessexu a Alfréd Veliký

Z doby, o které v této kapitole bude řeč, tedy z druhé poloviny 9. stol., se nám do současnosti bohužel nedochovalo mnoho pramenů. K tomu, abychom si vytvořili ucelený obrázek celé situace, která nastala po smrti krále Aethelreda roku 871, nám chybí některé důležité informace, zejména o životě obou aethelingů, tedy královských synů Aethelwolda a Aethelhelma. Jak už jsme se zmiňovali v úvodu, jeden důležitý pramen, který pro nás bude naprosto nedocenitelný, ale přesto přežil. Je jím závěť Alfréda Velikého. I přes poněkud obtížně přeložitelnou archaickou angličtinu, kterou je závěť psaná, se nám podařilo převést delší úseky do češtiny a aspoň zčásti tak zpřístupnit zdroj čtenářům. Testament obsahuje důležité údaje ohledně nástupnictví po králi Aethelredovi a je to dokonce jediný zdroj, který se zmiňuje o Aethelhelmovi, starším synovi Aethelreda.

Dalším primárním zdrojem, ze kterého tato práce čerpá, je Anglosaská kronika, z níž se dochovalo hned několik opisů, její originál ale vznikl za vlády Alfréda Velikého. Pozoruhodné na těchto kopiích je především fakt, že ačkoli je základ stejný, zbytek kroniky se liší v závislosti na místě, kde jednotlivé kopie vznikly.³ Jedná se o nejdůležitější pramen pro anglické dějiny mezi odchodem Římanů a normanskou invazí v roce 1066. Pro naši práci využíváme anglický překlad kroniky J. A. Gilse z roku 1847, vydaný v roce 1914 v Londýně.

Posledním důležitým primárním zdrojem je *Život krále Alfréda* sepsaný velšským mnichem, později sherbornským biskupem Asserem v roce 893. Původní znění přežilo v jedné jediné kopii, která byla součástí sbírky sira Roberta Bruce Cottona, anglického učenice

³ GILES (ed.), *The Anglo-Saxon chronicle*, London 1914, str. V.

žijícího na přelomu 16. a 17. století. Právě díky tomuto dílu je nyní o Alfrédovi Velikém známo mnohem více, než o jakémkoli jiném panovníkovi anglosaské doby. Na druhou stranu jsou zde Alfrédovy činy někdy autorem přikrašlovány a je tedy tento pramen třeba brát s potřebnou nadsázkou.⁴

Artur Bretaňský a Jan Bezzemek

Bohatší pramennou základnu nabízí doba Jana Bezzemka a Artura bretaňského. To s sebou ale přináší nutný problém kolísavé kvality jednotlivých děl. Nejspolehlivější (a v naší práci nejvíce využívané) je dílo Rogera Howedena,⁵ jež je součástí edice *Rerum Britannicarum Medii Aevi Scriptores*. V ní bychom našli také středověké spisy a dokumenty anglické proveniencce, včetně díla Gervase z Canterbury⁶ a pěti svazků tzv. *Annales Monastici*,⁷ které obsahují dochované letopisy některých anglických klášterů. Jak Gervase z Canterbury, tak *Annales Monastici* budeme v naší práci také citovat. V rámci francouzské edice s názvem *Collection des mémoires relatifs á l'histoire de France* vyšlo dílo Rigorda s názvem „Život Filipa Augusta“.⁸

Z dalších děl zmiňme *Chronicon Anglicanum* autora Ralpa Coggeshalla,⁹ jedno z nejdůležitějších děl pro období vlády Jana Bezzemka a tedy i pro závěr života mladého Artura Bretaňského. Kronika začíná rokem 1066, poslední záznam se vztahuje k roku 1224. Relativně pozdní, a tedy i málo spolehlivé, je dílo francouzského kronikáře Pierra le Bauda z přelomu 15. a 16. století, které ovšem k námi zkoumanému období obsahuje zdaleka nejvíce informací.¹⁰ Vzhledem k problému s jejich ověřitelností, zde le Bauda uvádíme spíše jako raritu (neboť zatímco ostatní kronikáři se Arturovi věnují spíše okrajově, le Baud mu ve své kronice věnoval rozsáhlé pasáže).

Edward V. a Richard III.

I v případě Richarda III. a jeho synovců Edwarda (V.) a Richarda ze Shrewsbury se setkáváme s poměrně hojným počtem dobových pramenů, jejichž věrohodnost však kolísá

⁴ ABBOT, J. (ed.): *Asser's Life of Alfred the Great*, London 2013, str. X.

⁵ STUBBS, W. (ed.): *Chronica magistri Rogeri de Houedene*, Vol. I. – IV., London 1868–1871.

⁶ STUBBS, W. (ed.), *Historical works of Gervase of Canterbury*, Vol. I., London 1879.

⁷ LUARD, H., R. (ed.), *Annales Monastici vol. I. – IV.*, London 1864–1869.

⁸ GUIZOT, F., *Collection des mémoires relatifs á l'histoire de France*, Paris 1825.

⁹ STEVENSON, J. (ed.). *Radulphi de Coggeshall Chronicon Anglicanum*, London 1875.

¹⁰ d'HOZIER, P. (ed.). *Histoire de Bretagne avec les chroniques des maisons de Vitre et de Laval par Pierre Le Baud*, Paris 1638.

ještě více, než tomu je u děl pojednávajících o Janu Bezzemkovi a Arturovi Bretaňském. Je tomu tak především kvůli vlivu jisté „tudorovské legendy“, o níž jsme se již krátce zmínili v úvodu. Spisy učenců, jako je především Thomas More či Polydore Vergil, popisují Richarda jako zločince, vraha, uzurpátora a hrbáče. Je velice těžké oddělit „zrno od plev“ a zjistit, kde leží pravda. Pokud to bude možné, budeme se v naší práci těmto dílům vyhýbat, neboť jsou většinou (až na některé ověřitelné informace) více či méně zkreslené.

Jedním z nejdůležitějších pramenů Richardovy doby je bezpochyby tzv. Croylandská kronika¹¹, pojmenovaná podle místa svého vzniku, jímž je benediktinské opatství v Croylandu v hrabství Lincolnshire.¹² Samotná kronika má hned dvě pokračování, z nichž využijeme především to druhé, pojednávající o letech 1459–1486. Není jisté, kdo toto pokračování napsal, musel to však být někdo z Richardova okolí, kdo byl dobře obeznámen s poměry na královském dvoře i v jeho zákulisí. Zřejmě se jednalo o diplomata, pobývajícího delší dobu na dvoře Edwarda IV. i Richarda III., který se později stal mnichem.¹³

Dalším pramenem je spis Itala Dominica Manciniho s názvem *De Occupatione Regni Anglie per Riccardum Tercium*.¹⁴ Mancini, vyslanec arcibiskupa z Vienne Angela Cata, nabízí velice autentický náhled do let 1482–1483, kdy pobýval v anglickém hlavním městě. Sám se tehdy stal očitým svědkem mnoha událostí, které měly důležitý vliv na nástup Richarda III. na trůn. Své dílo dopsal 1. prosince 1483, pouhých několik měsíců po tom, co na začátku července toho samého roku Anglii opustil.¹⁵

Ze skutečně dobových pramenů ještě zmiňme kolekci autentických textů ze 13. až 16. století s názvem *Excerpta Historica*.¹⁶ Ty obsahují mj. závěti krále Edwarda IV. a Anthonyho Riverse a také dva dopisy zaslané Simonem Stallworthem, služebníkem lincolnského biskupa, siru Williamu Stonorovi. Stallworth se zmiňuje o situaci v Londýně těsně před nástupem Richarda III. na trůn.

Neměli bychom opomenout také tzv. *Rotuli Parliamentorum*, neboli *Rolls of Parliament*. Jedná se o oficiální záznamy z jednání parlamentů. Esenciální pro nás bude šestý svazek,¹⁷ ve kterém najdeme informace o jednání „kvasiparlamentu“ z roku 1483 (viz kapitola „Nemanželské děti“).

¹¹ RILEY, H. T. (ed.), *Ingulph's Chronicle of the abbey of Croyland Sith the continuations by Peter of Blois and anonymous writers*, London 1817.

¹² HANHAM, A., *Richard III and His Early Historians 1483–1535*, Oxford 1975, str. 74.

¹³ Tamtéž, str. 75.

¹⁴ ARMSTRONG, C. A. J. (ed.), *The Usurpation of Richard III*, Oxford 1936.

¹⁵ Hanham, str. 65.

¹⁶ BENTLEY, S. (ed.), *Excerpta Historica*, London 1831.

¹⁷ *Rotuli Parliamentorum (Rolls of Parliament)*, Vol. VI.

Dostáváme se k pramenům s komplikovanější vypovídací hodnotou, neboť vznikly již za vlády rodu Tudorů a jejich věrohodnost je tedy zpochybnitelná. Polydore Vergil byl původem Ital, v Anglii ale žil dlouhá léta (do ostrovního království se přistěhoval roku 1502¹⁸). Právě Vergila pověřil Jindřich VII., aby vytvořil dílo pojednávající o anglické historii. A tak vznikla monumentální *Anglica Historia*.¹⁹ Jelikož byl ve službách Jindřicha VII., jeho dílo vykazuje sklony Jindřichovi stranit a současně hanit Richarda III. Tato tendence se projevuje především v pasážích, které pojednávají o nástupu Richarda na trůn. Vergil ho líčí jako uzurpátora a naprosto pomíjí samotné rozhodnutí parlamentu učinit Richarda králem. Přesto je Vergil jako kronikář relativně kvalitní, hlavně co se týče jeho záznamů z let před Richardovou vládou, kdy umně čerpá z nejrůznějších dochovaných pramenů.

Dalším tudorovským kronikářem je Robert Fabyan, Londýňan a původním povoláním obchodník s látkami, jenž sepsal dílo s názvem *The New Chronicles of England and France*.²⁰ Jeho záznamy nejsou ani tak ovlivněné, jako spíše málo obsáhlé. Obsahují minimum detailních informací a relativně často zde dochází k nejasnostem v datech (např. Buckinghamovu rebelii klade Fabyan až do roku 1484). Pro naši práci tedy nebude příliš důležitá.

Podobnou situaci jako v případě Fabyanovy kroniky zaznamenáváme také u *Mémoires* burgundského diplomata Philippa de Commines.²¹ Jeho dílo, ač obsahuje spíše zprostředkované dobové fámy, však bylo napsáno těsně po nástupu Jindřicha VII. na trůn, není tedy výsledkem „tudorovského mýtu“ v tom pravém slova smyslu. Commines však byl extrémně zaujatý osobou Jindřicha VII., který podle něj byl vyvolen Bohem, aby svrhnul krále Richarda.²²

Poslední autor, na kterého se blíže zaměříme, neboť jeho dílo bude pro naši práci důležité, je anglický učenec Thomas More. Jeho dílo *The History of King Richard III*²³ je v základu podobné Vergilovi, More ale zřejmě popouští uzdu své fantazii a zasypává čtenáře detaily, o kterých se reálně nemohl doslechnout. Odborníci se dodnes přou, zda Morovo dílo nebylo napsáno spíše jako satira, která měla čtenáře svou přehnaností pobavit.²⁴ More je

¹⁸ Hanham, str. 125.

¹⁹ ELLIS, H. (ed.), *Poydore's Vergil English history*, Vol. I.-III., Londýn 1846.

²⁰ ELLIS, H. (ed.), *The New Chronicles of England and France*, London 1811.

²¹ BOHN, H. G., *The memoirs of Philip de Commines, lord of Argenton*, Vol. I., London 1855-6.

²² Tamtéž, str. 393.

²³ CAYLEY, A. Jr. (ed.), *Memoirs of Sir Thomas More with a New Translation of His Utopia, His History of King Richard III, and His Latin Poems*, Vol. II., London 1808.

²⁴ Hanham, str. 152.

ovšem mistr spisovatel, jeho obraz Richarda hrbáče, vraha a uzurpátora je zde opravdu velice živý. Thomase Mora a jeho *History of King Richard III* zde citujeme spíše pro zajímavost, případně z důvodu nedostačujících informací ve věrohodnějších pramenech.

LITERATURA

Aethelhelm, Aethelwold z Wessexu a Alfréd Veliký

Co se týče odborné literatury, stěžejní pro kapitolu o Alfrédovi Velikém a jeho synovcích budou především dvě díla: *Alfred the Great. The King and his England*²⁵ původem britské autorky a uznávané odbornice na dějiny středověku Eleanor Shipley Duckettové a také *Alfred the Great. War, Kingship and Culture in Anglo-Saxon England*²⁶ autora Richarda Abelse. Kniha doktorky Duckettové, která poprvé vyšla roku 1958, je dosud nesmírně užitečným zdrojem, který pokrývá celou dobu vlády Alfréda Velikého a velice čtivě líčí především problém Wessexu s vikinskými nájezdy. Jisté těžkosti jsme zaznamenali především v tom, že žádná kniha se přímo nezmiňuje o problému nástupnictví po králi Aethelredovi, tudíž jsme si museli vystačit s velice útržkovitými informacemi sesbíranými z většího počtu knih. Z nich zmiňme *Wessex in the Early Middle Ages*²⁷ spisovatelky Barbary Yorke, či *Alfred the Great. Asser's Life of King Alfred and other contemporary sources* autorů Michaela Lapidge a Simona Keynes.²⁸

Artur Bretaňský a Jan Bezzemek

Při psaní druhé kapitoly naší práce nám nejvíce k užitku bude studie Judith Everard *Brittany and the Angevins: Province and Empire 1158–1203*.²⁹ Everard pomocí ohromného množství pramenů jak narativní, tak i úřední povahy předkládá čtenáři ucelený obraz středověké Bretaně se všemi důležitými osobnostmi, včetně vévody Artura, jehož osudy jsou zde velice barvitě popsány.

Za velice zdařilou považujeme také novou studii historika Jana Malého s názvem *Arthur Bretaňský a jeho nároky na anglický trůn*.³⁰ Malý, ač využívá především knihu Judith

²⁵ DUCKETT, E. S., *Alfred the Great. The King and his England*, Chicago 2014.

²⁶ ABELS, R., *Alfred the Great. War, Kingship and Culture in Anglo-Saxon England*, Edinburgh 1998.

²⁷ YORKE, B., *Wessex in the Early Middle Ages*, London 1995.

²⁸ KEYNES, S., LAPIDGE, M. (ed.), *Alfred the Great. Asser's Life of King Alfred and other contemporary sources*, London 1983.

²⁹ EVERARD, J. A., *Brittany and the Angevins: Province and Empire 1158–1203*, Cambridge 2000.

³⁰ MALÝ, J., *Arthur Bretaňský a jeho nároky na anglický trůn*, Praha 2015.

Everard, přináší cenné výsledky vlastního výzkumu a pracuje také s širokou pramennou základnou.

Okrajově budeme čerpat z další studie Judith Everard *Capetian France, 987-1328*,³¹ kterou vypracovala společně s historičkou Elizabeth M. Hallam. Neboť se francouzské a anglické dějiny v době Artura Velikého a Jana Bezzemka někdy úzce dotýkají, bude nám i tato kniha důležitou pomůckou.

Edward V. a Richard III.

Období Války růží patří v britské a americké historiografii k tradičně oblíbeným tématům. O poznání horší je situace v historiografii české. Ucelená monografie týkající se tohoto období vyšla česky jen jedna, a to překlad *Války růží* od Robina Neillandse.³² Tato knihu však nepovažujeme za příliš zdařilou vzhledem k častým gramatickým chybám i zavádějícím informacím. Používat ji nicméně budeme, a to jako nezbytné vodítko při překladu některých anglických termínů do češtiny.

Mnohem zdařilejší je rozsáhlá studie *Richard the Third* amerického historika Paula Murrayho Kendalla.³³ Tato kniha vyšla už v roce 1955, dodnes ale patří k základním titulům týkajícím se richardiánské doby. Autor sesbíral a analyzoval nepřeberné množství informací, což mu umožnilo sepsat opravdu vyčerpávající dílo pojednávající o životě Richarda III. do těch nejmenších detailů a téměř den po dni. Přitom však nedělá unáhlené závěry a nechává na čtenáři, aby si udělal o celé situaci vlastní představu. V Česku je Kendalova monografie bohužel jen velice obtížně dostupná.

Dalším, již poněkud starším, ale mimořádně zdařilým dílem je *History of the Life and Reign of Richard III*, které napsal britský historik James Gairdner,³⁴ významný odborník specializující se především na dějiny Anglie v patnáctém a šestnáctém století. Gairdner, podobně jako Kendall, využívá svých hlubokých znalostí pramenů, a to jak z richardiánské, tak i z tudorovské doby. Obě knihy jsou výborným pomocníkem pro detailnější poznání situace na královském dvoře na jaře a v létě roku 1483, od smrti krále Edwarda IV. až po nástup Richarda III. na anglický trůn.

³¹ HALLAM, E., EVERARD, J., *Capetian France, 987-1328*, Harlow 2001.

³² NEILLANDS, R., *Války růží*, Praha 2011.

³³ KENDALL, P. M., *Richard the Third*, New York 1956.

³⁴ GAIRDNER, J., *History of the Life and Reign of Richard III*, Cambridge 1898.

Další studií, poněkud úžeji zaměřenou a svým tématem nejvíce odpovídající naší práci, je *The Princes in The Tower* britské spisovatelky Alison Weir,³⁵ která proslula hlavně svými biografiemi anglických panovníků. Výhoda této knihy tkví v tom, že se zabývá přímo osobami obou princů a jejich osudy. Obzvlášť dobře je zde zpracována pasáž o pretendentech na královský trůn Lambertu Simnelovi a Perkinu Warbeckovi, vydávajících se za zmizelého Edwarda V. a Richarda ze Shrewsbury.

Z dalších prací, z nichž budeme čerpat spíše okrajově, zmiňme dílo jednoho z prvních obránců Richarda III., britského historika a politika 18. století Horace Walpole, s názvem *Historic Doubts on the Life and Reign of King Richard the Third*,³⁶ dále poměrně novou obsáhlou studii o pohřbech středověkých anglických panovníků *The Royal Funerary and Burial Ceremonies of Medieval English Kings* autorky Anny Marie Duch,³⁷ jež obsahuje zajímavé informace o posledních chvílích krále Edwarda IV., či krátké pojednání Mortimera Levina o tom, zda byl Richard III. uzurpátorem či právoplatným králem – *Richard III. Usurper or Lawful King?*³⁸

Dle našeho názoru představují tyto studie reprezentativní výběr, který nám bude během psaní bakalářské práce naprosto dostačovat. Naší primární snahou bude především práce s dobovými prameny, tudíž novodobá literatura nám bude sloužit spíše jako vodítko či pomůcka při orientaci v mnohdy zmatených poměrech panujících po smrti králů Aethelreda, Richarda I. a Edwarda IV.

1. ÆTHELHELM, ÆTHELWOLD Z WESSEXU A ALFRÉD VELIKÝ

1.1. KRÁLOVŠTÍ SYNOVÉ

Potomci vládnoucího rodu Wessexu Aethelhelm a Aethelwold nejsou dnes příliš známými postavami. Mnohem více se do dějin zapsal jejich strýc Alfréd, zvaný Veliký. Aethelhelm, narozený někdy v osmdesátých letech devátého století, a jeho jen o málo mladší bratr Aethelwold byli královskými syny, tudíž se označovali jako aethelingové, což je titul náležející výhradně potomkům panovníka. Jejich otcem byl Aethelred, král vládnoucí v letech

³⁵ WEIR, A., *The Princes in The Tower*, London 1992.

³⁶ WALPOLE, H., *Historic Doubts on the Life and Reign of King Richard the Third*, London 1768.

³⁷ DUCH, M. A., *The Royal Funerary and Burial Ceremonies of Medieval English Kings 1216-1509*, York 2016.

³⁸ LEVINE, M., *Richard III. Usurper or Lawful King?*, roč. 34, č. 3 (1959).

865 až 871, matkou Wulfthryth, které se někdy říká také Wulfrida či Wilfrida, a o které toho mnoho nevíme, snad jen to, že mohla pocházet z Mercie.³⁹

1.2. WESSEX TÉ DOBY

Samotná Anglie byla v době, o které hovoříme, rozdělena na několik částí – Northumbrii, Mercii, East Anglii a Wessex (s tehdy závislými královstvími Essex, Sussex a Kent⁴⁰). Právě poslední jmenovaná část bude mít v této práci zásadní roli. Jak vypadal Wessex na přelomu šedesátých a sedmdesátých let devátého století? Celé toto období se nese v duchu odporu proti nájezdníkům zvenčí, které historie zná pod jménem „Vikingové“. Slovo „Vikingové“ zahrnuje obyvatele tehdejší severní Evropy, konkrétně Dánska, Norska, ale také území mnohem vzdálenějších, nacházejících se až v oblasti Severního polárního kruhu nebo Baltského moře.⁴¹ Jak uvádí Anglosaská kronika, první nájezd těchto severských bojovníků se odehrál roku 787 na území Mercie a současníci mu tehdy nevěnovali příliš velkou pozornost.

„Toho roku pojal [král Wessexu] Bertric za ženu Eadburgu, dceru krále Offy. A za jeho dní připluly první tři lodě Seveřanů z Haerthalandu [Dánsko]. A tehdy se za nimi vydal zástupce Koruny a snažil se je přimět, aby se vydali do královského sídla, neboť nevěděl, co jsou zač, a oni ho tehdy zabili. Byly to první lodě Dánů, které připluly do země Angličanů.“⁴²

Mnohem více zapůsobily na obyvatele anglických království události z roku 793. Seveřané, kteří opět bez předchozího varování připluli na svých na tu dobu velice vyspělých lodích, vyplundrovali klášter Lindisfarne, ležící na malém ostrůvku u pobřeží severovýchodní Anglie. Anglosaská kronika k této události poskytuje pouze kratší zmínku:

„Toho roku, šestého dne před lednovými idami, řádění pohanů žalostně zpusťošilo Boží stánek Lindisfarne drancováním a vražděním.“⁴³

Zvěsti o neblahých událostech se dostaly daleko za hranice britských ostrovů. Původem anglický učenec Alcuin z Yorku, působící na dvoře Karla Velikého, napsal:

³⁹ HOLLIS, S., *Anglo-Saxon Women and the Church: Sharing a Common Fate*, Auckland 1992, str. 215.

⁴⁰ KIRBY, D. P., *Earliest English Kings*, New York 1991, str. 1.

⁴¹ LAVELLE, R., ROFFEY, S., *Danes in Wessex: the Scandinavian impact on southern England, c.800-c.1100*, Oxford 2016, str. 2.

⁴² *The Anglo-Saxon chronicle*, str. 39.

⁴³ Tamtéž, str. 40.

„Nikdy předtím Británie nespátřila takovou hrůzu, jakou jsme nyní utrpěli od pohanské rasy [...] Pohané vylévali krev svatých okolo oltáře a dupali po tělech svatých v chrámu Páně, jako po hnoji v ulicích.“⁴⁴

Náhlé invaze Vikingů bývají nejčastěji vysvětlovány nedostatkem obživy v původních zemích. Anglické kláštery byly slabě bráněné, bohaté a tady v očích protřelých nájezdníků velice atraktivní. Jejich útoky byly vedeny ve dvou směrech: kolem severního Skotska směrem na jih a kolem východních a jižních břehů Anglie až do Galie. První zmíněný využívali spíše Norové, zatímco druhý Dánové. V nájezdech na anglická území proto obecně figurují spíše Dánové.⁴⁵

Na začátku 9. století, v prvních letech své vlády, se vládce Wessexu jménem Egbert ještě nesoustředil na hrozby zvenčí, nýbrž na hrozby přicházející zevnitř – a v tomto se mu relativně dařilo. Navzdory dominantnímu království Mercie a jejímu králi Cenwulfovi dokázal udržet nezávislost Wessexu a co víc, počínaje jeho vládou můžeme sledovat nebývalý nárůst moci wessexských králů. Cenwulf ani jeho nástupci už si tak nemohli nárokovat svrchovanost nad Wessexem.⁴⁶ V září roku 825 se navíc odehrála bitva u Ellandunu (někdy také známá pod jménem „bitva u Swindonu“⁴⁷), kde Egbert porazil Cenwulfova nástupce Beornwulfa a definitivně tak ukončil mercijskou hegemonii v jižní Anglii. Sám pak provedl invazi do Mercie a začal razit mince, na kterých se tituloval jako mercijský král.⁴⁸

V pozdějších letech se Egbertův Wessex stal svědkem prvních vikinských nájezdů na svá území. První z nich se datuje do roku 835. Zápis k tomuto roku v Anglosaské kronice praví:

„Tohoto roku připlulo velké nepřátelské loďstvo k západním Velšanům. Sjednotili se a vyhlásili válku Egbertovi, králi Západních Sasů. Jakmile se o tom doslechl, vyrazil s armádou tím směrem a bojoval proti nim u Hengestonu, kde Velšany i Dány zahnal na útěk.“⁴⁹

Rokem 835 začíná třicetileté období téměř nepřetržitých vikinských nájezdů na jižní Anglii, které končí až roku 865.⁵⁰ Nutno podotknout, že vikinský nájezd neznamenal nutně

⁴⁴ KILLEEN, R., *A Brief History of Ireland*, Dublin 2012, str. 30.

⁴⁵ MORGAN, K. O. a kol., *Dějiny Británie*, Praha 1999, str. 78.

⁴⁶ STENTON, F. M., *Anglo-Saxon England*, Oxford 1971, str. 225.

⁴⁷ Morgan, str. 77.

⁴⁸ Kirby, str. 189–195.

⁴⁹ *The Anglo-Saxon chronicle*, str. 45.

katastrofu. Vždyť i samotný klášter Lindisfarne, s nadsázkou můžeme říci symbol těchto invazí, byl v krátkém čase opět oživen. Ačkoliv budovy na ostrově byly poničeny, klášter jako takový byl obnoven blízko Durhamu už v roce 883, tedy „pouhých“ devadesát let po vyplundrování.⁵¹ A takových případů bychom našli v Anglii více.

Pozdější útoky na území Wessexu spadající asi do poloviny devátého století jsou spíše vedeny stylem rychlého úderu a opětovného stažení, nežli zakládáním dlouhodobějších základů, za což mohli obyvatelé království nejspíše děkovat tehdy už zesnulému králi Egbertovi a jeho synu Æthelwulfovi, kterým se podařilo Vikingy několikrát porazit.⁵²

Za krále Aethelwulfa, vládnoucího v letech 839 až 858, zažívá Wessex vnitřní krizi a boje o moc mezi panovníkem a jeho synem Aethelbaldem. Aethelwulf měl se svou první ženou Osburgou šest dětí. Aethelstana, Aethelbalda, Aethelberta, dceru Aethelswith, Aethelreda a Alfréda. Rozbuškou pro spor se stala druhá králova svatba s třináctiletou Juditou Flanderskou, dcerou západofranckého krále Karla II. Holého, kterou si přivezl ze své cesty do Říma, kam putoval s mladým Alfrédem, podle Assera nejmilejším synem.⁵³ Kronikář Asser nám také zanechává popis Aethelbaldovy vzpoury:

„Když se král Aethelwulf vracel z Říma, jeho syn a všichni jeho rádci se [...] pokusili spáchat tento hrozný čin, tedy zabránit králi ve vstupu na jeho vlastní území.“⁵⁴

Králův nejstarší žijící syn⁵⁵ se obával otcova nového sňatku a jeho plodů. Případný syn vzešlý z manželství krále Aethelwulfa s ženou vznešenější než byla Osburg, mohl být upřednostněn před staršími Aethelwulfovými syny.⁵⁶ Podle Assera došlo mezi oběma muži ke kompromisu ve chvíli, kdy riziko vypuknutí občanské války bylo více než citelné. Aethelwulf se vzdal v synův prospěch Wessexu a sám se rozhodl vládnout jako vicekrál územím, která dříve spravoval jeho nejstarší syn Aethelstan: Kentu, Essexu, Sussexu a Surrey.⁵⁷ Dva roky na to, roku 858, Aethelwulf zesnul a dědic Aethelald si vzal za ženu jeho vdovu Juditu, což si vysloužilo vlnu kritiky „mezi všemi, kdo se o tom doslechli.“⁵⁸ Nově nabyté moci si neužil

⁵⁰ KENDRICK, T. D., *A History of the Vikings*, New York 1930, str. 65.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Např. u Hingston Down v Cornwallu roku 838, u ústí řeky Parrett v roce 845 a u blízce nezjistitelného místa jménem „Wicgangbeorg“ roku 851, nemluvě o velké námořní bitvě z roku 850, kdy se wessexskému „vicekráli“ Æthelstanovi blízko Sandwiche podařilo zajmout devět vikinských lodí a zbytek zahnat. Viz Yorke, str. 108.

⁵³ *Asser's Life of Alfred the Great*, str. 8.

⁵⁴ Tamtéž, str. 9.

⁵⁵ Nejstarší Aethelstan zemřel někdy během královy cesty do Říma. Viz: Duckett, str. 35.

⁵⁶ Duckett, str. 36.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Asser, str. 15.

příliš dlouho, neboť zemřel bezdětný už roku 860, jeho dědicem se stal mladší bratr Aethelbert, vládoucí do roku 865.

Aethelbertova vláda se nesla ve znamení relativního klidu. Nutno dodat, že klidu před blížící se bouří. Za jeho vlády dorostl nejmladší z Aethelwulfových synů jménem Alfréd z jedenáctiletého dítěte do šestnáctiletého mladíka. Učil se číst i psát, a to v anglosaštině i v latině, pravidelně se účastnil mší a cvičil se v umění boje, podobně jako jiní urození chlapci. Pokud můžeme věřit jeho kronikáři Asserovi, byl Alfréd už jako mladík výjimečný:

„Alfréd předčil všechny své bratry v kráse, byl mnohem příjemnější svým vzhledem, svou řečí i svými způsoby. Od nejranějšího dětství měl díky vznešenosti své mysli touhu po všech užitečných věcech tohoto světa, a především touhu po moudrosti.“⁵⁹

Roku 865 zemřel taktéž bezdětný Aethelbert a uvolnil tak cestu na trůn předposlednímu žijícímu synovi Aethelwulfa a Osburg, tehdy asi osmnáctiletému, jménem Aethelred.

1.3. VLÁDA KRÁLE AETHELREDA

Hned první rok vlády se ukázal být pro mladého krále rokem zásadním. U anglických břehů totiž přistála velká flotila dánských lodí a bylo na tomto po otci zbožném a odvážném králi, aby uchránil svou zemi a víru před jejich pleněním. Nebyl na tento složitý úkol sám, velkou oporou se ukázal být i jeho mladší bratr Alfréd. Po celou dobu Aethelredovy vlády čelili bratři bok po boku vikinské hrozbě. Vikingové tentokrát nepřijeli plenit. Přijeli dobývat.⁶⁰ V čele „velké pohanské armády“,⁶¹ jak nájezdníky nazývá Anglosaská kronika, stáli Halfdan Ragnarsson a Ivar zvaný Bezkostý, synové známého vikinského hrdiny Ragnara Lothbrocka. Nejdříve vyplnili Kent, ačkoliv se s jeho elitami dohodli na placení tributu.⁶² Později se vypravili na sever do Northumbrie, kde se jim podařilo vyplnit York.⁶³ Roku 867 se král Northumbrie Aella i sesazený král Osbert spojili, aby Vikingy vyhnali. V nastalé bitvě byli oba králové zabiti. Dánové, kteří se de facto Northumbrie zmocnili, zde pak nastolili

⁵⁹ Asser, str. 18.

⁶⁰ Abels, str. 112.

⁶¹ *The Anglo-Saxon chronicle*, str. 49.

⁶² Abels, str. 111.

⁶³ Duckett, str. 45.

krále jiného, jménem Egbert.⁶⁴ Dobyvatelé v Northumbrii pobýli asi rok, než se vydali na jih do království Mercie, kde byl králem Burhred, švagr Aethelreda a Alfréda.⁶⁵

Burhred se roku 868 rozhodl požádat krále Wessexu o pomoc a ten jeho prosbu vyslyšel. Na stvrzení spojenectví byl dvacetiletý Alfréd toho roku oženěn s mercijskou šlechticnou Ealhswith. Situace ale vypadala beznadějně. Dánové se stáhli za hradby města Nottingham a odmítali se spojeným vojskem Mercie a Wessexu svést bitvu. Aethelredovi i Alfrédovi nezbylo nic jiného než se vrátit domů.⁶⁶ Následující roky se Dánové přesouvali z místa na místo a živili se pleněním. V prosinci 870 se vydali do samotného Wessexu. Královské vojsko s nimi svedlo bitvu u Readingu, kde utrpělo těžké ztráty. Následovala bitva u Ashdownu, tentokrát vítězná pro Anglosasy, a také další porážky u Basingu a Meretunu. Krátce po této bitvě, 15. dubna 871 král Aethelred zemřel. Zanechal po sobě dva syny, Aethelhelma a Aethelwolda. Kdo se stane králem, však bylo v této době už dávno jasné.

1.4. OTÁZKA KRÁLOVY ZÁVĚTI

V předchozích kapitolách jsme stručně nastínili vývoj Wessexu v letech předcházejících Alfredovu zmocnění se královského titulu, abychom lépe pochopili situaci, která nastala po smrti krále Aethelreda. Pro naši práci by jistě bylo ideální, kdybychom ji mohli popsat zejména z pohledu obou Aethelredových synů, pro nedostatek pramenů to však bohužel není možné. Budeme tedy i nadále pracovat s Asserovým Životem krále Alfréda. Hlavním pramenem v této kapitole však bude Alfrédova závěť, ve které najdeme důležité informace týkající se nástupnictví po králi Aethelredovi. Alfrédova závěť je jedním ze dvou dokumentů této povahy pocházející z anglosaské doby, které se dochovaly do dnešní doby, a je tedy skutečným unikátem.⁶⁷ V naší práci předkládáme delší úseky z tohoto výjimečného pramene, neboť dle našeho názoru nejlépe ilustrují tehdejší poměry. Mimo to obsahují důležité podrobnosti ohledně nástupnictví na trůn Wessexu.

Ačkoliv byli roku 865 oba bratři dosud mladí, pravděpodobně nečekali, že by se mohli dožít vyššího věku. Už po Aethelredově nástupu na trůn tedy začali řešit dědické záležitosti. Jak se můžeme dočíst v Alfrédově vůli:

„Když nastoupil Aethelred, žádal jsem ho před všemi šlechtici, abychom si rozdělili dědictví, a on mně dal mou část. Poté mi řekl, že ne lehce může rozdělít to, čeho už se dříve chopil. Co se

⁶⁴ Tamtéž, str. 46.

⁶⁵ Abels, str. 119.

⁶⁶ Duckett, str. 50.

⁶⁷ Keynes, Lapidge, str. 173.

*týče našeho společného vlastnictví, které spravoval Aethelred a to, které již dříve nabyl, po jeho smrti by nedal žádnému muži raději nežli mně. A s tímto jsem byl v této chvíli více než spokojen.*⁶⁸

Aethelred zřejmě nebyl příliš nakloněn nějakému dělení majetku, ale zároveň vyslovil myšlenku, že by se Alfréd po jeho smrti měl chopit vlády. Asser navíc o Alfredovi v této době hovoří jako o *secundariovi*.⁶⁹ Jedná se o titul, který měl snad označovat následníka trůnu. Mohlo se také jednat o opatření jejich otce či witagemontu⁷⁰, aby se předešlo budoucím nesvárům mezi bratry.⁷¹

*„Ale stalo se, že my všichni jsme byli poškozeni rukou pohana. Poté jsme hovořili v záležitosti našich dětí, že budou potřebovat od nás nějakou podporu z těchto pozemků, stejně jako bylo kdysi dáno nám. A bylo to na sněmu ve Swinburgu, kde jsme oba prohlásili v přítomnosti wessexské šlechty, že kdo z nás déle bude žít, měl by dát dětem toho druhého území, které my dva jsme obdrželi od krále Aethelwulfa, když Aethelbald ještě žil [...]. K tomuto jsme se oba zavázali, že kdo bude žít déle, obdrží území i poklady pod svou správou až na tu část, kterou bychom měli odkázat dětem toho druhého.*⁷²

Z dalšího úryvku se dozvídáme, že oba bratři sešli na sněmu ve Swinburgu, kde dále probírali dědictví. Je to pro nás část nejdůležitější, neboť právě v ní je jasně zaznamenána dohoda, že po smrti krále Aethelreda by měl nastoupit Alfréd (a naopak v případě Alfrédovy dřívější smrti by měl Aethelred dostat jeho majetek i spravované území kromě podílu, který by obdržel jeho potomek či potomci). Dědictví po Aethelredovi bylo tímto vyřešeno. Dohoda nicméně zavdala k nepříjemnému sporu po smrti Alfréda roku 899. Jako poslední ze synů krále Aethelwulfa totiž Alfréd vlastnil veškeré území i majetek a předpokládalo se, že po něm nastoupí jeho nejstarší syn Edward. Tato situace se z pochopitelných důvodů nelíbila dosud žijícímu synovi Aethelreda jménem Aethelwold, který se proti svému bratranci vzbouřil. Spor vyřešila až Aethelwoldova smrt roku 902 během bitvy, kterou s Edwardem svedli.

⁶⁸ *King Alfred's Will*, reprinted from the Oxford Edition of 1788, London 1828, str. 5.

⁶⁹ Asser, str. 22. V anglickém překladu Asserova *Života krále Alfréda (Asser's Life of Alfred the Great)* je místo slova *secundarius* užito jednoznačnějšího termínu *heir*, tedy „nástupce“ či „dědic“.

⁷⁰ Witagemont, doslova „sněm moudrých mužů“, byla politická instituce anglosaské Anglie, jejímiž členy byli jak nevlivnější šlechtici, tak i duchovenstvo. Jeho úkolem bylo radit panovníkovi.

⁷¹ Duckett, str. 44.

⁷² *King Alfred's Will*, str. 5-7.

„Stalo se, že král Aethelred zemřel a mně nikdo neřekl o žádné vůli či důkazu, že by jinak mělo být, než jak jsme se dohodli před svědky. Přesto jsme nyní slyšeli o mnohých dědických nárocích. Proto jsem sněmu v Langadene předložil vůli krále Aethelwulfa a přečetl ji wessexské šlechtě. Když byla přečtena, prosil jsem je při vši své lásce [...], aby žádný muž neřekl, že já své příbuzenstvo starší či mladší neprávem vyňal. A oni poté po pravdě prohlásili, že nemohli najít právoplatnější nárok a neslyšeli o jiné vůli. 'Nyní (řekli oni) vše dáno je do vašich rukou. Čehož nyní můžete svěřit a dát buďto příbuznému či cizinci, jak uznáte za vhodné'. A poté mi všichni dali svou záruku a složili mi přísahu, že během jejich života žádný muž by neměl toto ujednání změnit, jinak než já bych to v dalších dnech rozhodl.“⁷³

Jak se můžeme dočíst ve třetím výňatku z Alfrédovy závěti, pojistil Alfréd své dědické nároky tím, že je projednal na sněmu wessexské šlechty. Přítomni nejenže je uznali, ale navíc svěřili veškeré statky do jeho rukou, s tím, že s nimi může nakládat dle libosti. Umlčel tím tak hlasy, které ho obviňovaly z uzmutí majetku, který měl patřit jeho synovcům.⁷⁴

1.5. PROČ NE AETHELHELM ČI AETHELWOLD?

O životě obou královských synů před rokem 871 (a ostatně ani po něm) toho mnoho nevíme. Jisté nejsou ani roky jejich narození. Určitě však byli na světě v době sněmu ve Swinburgu, kde se řešily také jejich dědické nároky. Když jejich otec zemřel, museli být dosud v útlém věku. Nejranější zmínky o Aethelhelmovi a Aethelwoldovi pocházejí až z 80. let 9. století, konkrétně ze závěti krále Alféda. V případě Aethelhelma je to zmínka první a také poslední, s největší pravděpodobností musel zemřít ještě před Alfrédem.⁷⁵ Svého strýce tedy přežil jen mladší Aethelwold, který, jak jsme již zmínili výše, o korunu svedl (neúspěšný) boj se svým bratrancem Edwardem.

Vikinská hrozba a smrt všech Aethelwulfových synů v relativně nízkém věku možná přispěla k prozřetelnosti Aethelreda a Alfréda. Dědické nároky ošetřili tak dobře, jak jen to šlo, a převzetí vlády Alfrédem tak proběhlo takřka bez problémů. Jistě k tomu přispěl i fakt, že jeho synovci museli být dosud velmi mladí a doba kvůli vikinskému vojsku usídlivšímu se v Anglii příliš nebezpečná. Proto mohla zemi jedině prospět vláda muže, který byl v ideálním

⁷³ *King Alfred's Will*, str. 7-9.

⁷⁴ Keynes, Lapidge, str. 175.

⁷⁵ YORKE, Barbara: *Edward as Ætheling*, in: *Edward the Elder 899–924*, London 2001, str. 30.

věku (v době bratrovy smrti mu bylo asi 22 let) a měl již slušnou řádku zkušeností s výkonem vlády i v boji proti Dánům. Sporná situace nastala až po Alfrédově smrti roku 899, kdy se rozhořel spor mezi bratřenci Aethelwoldem a Edwardem, což už je však záležitostí jiné práce.

2. ARTUR BŘETAŇSKÝ

2.1. ARTUROVY KOŘENY

Abychom se mohli blíže věnovat samotnému Arturovi Břetaňskému, je třeba se nejdřívě zaměřit na jeho nejbližší příbuzenstvo a také na vztah k Břetani. Artur pocházel z otcovy strany z rodu Plantagenetů. Otec Geoffrey byl totiž jedním ze synů anglického krále Jindřicha II. a jeho manželky Eleonory Akvitánské. Po matce Konstancii, dceři vévody Conana IV., měl zase úzkou vazbu na Břetaň.

Arturův děd, Jindřich II., se Břetaně de facto zmocnil v roce 1148. Toto území sice geograficky stále patřilo ke kontinentální Evropě, svou polohou však bylo pro Anglii velice výhodné vzhledem k sousednímu francouzskému království (na kterém bylo ale jak jazykově, tak kulturně nezávislé) a také k ostatním plantagenetským državám na kontinentě. Dále v něm mohl Jindřich vidět také budoucí možné dědictví pro jednoho ze svých synů.

Roku 1148 zemřel břetaňský vévoda Conan III. a vypukla válka mezi uchazeči o vévodský stolec. V této válce Jindřich stranil Conanovu jmenovci a vnukovi, který se nakonec skutečně vlády nad Břetání ujal. Conan IV. měl po otci také nárok na titul hraběte z Richmondu, Jindřichovi se tedy zdál se svými silnými vazbami na Anglii ideálním kandidátem. Roku 1158 byly ale dobré vztahy obou mužů narušeny, když si Conan IV. začal nárokovat hrabství Nantes. Jindřich mu odpověděl obsazením Richmondu. Konflikt ale neměl dlouhého trvání, záhy byl uzavřen mír a roku 1160 došlo také k zasnoubení osmiletého Jindřichova syna Geoffreyho a Conanovy dcery Konstancie.

Conan jako vévoda z Bretagne musel čelit několika povstáním svých poddaných. Protože sám neměl prostředky, aby revolty potlačil, žádal o pomoc Jindřicha II. Ten mu sice vyhověl, zároveň ho ale roku 1166 donutil abdikovat ve prospěch dcery Konstancie. V praxi to znamenalo, že vláda nad Břetání připadla Geoffreymu. Od této doby byl mladý královský syn uznáván jako budoucí vévoda⁷⁶ břetaňský, fatickou moc však získal až v roce 1181, kdy se s Konstancii oženil.⁷⁷

⁷⁶ Ačkoliv v naší práci většinou uvádíme titul „vévoda“, resp. „vévodkyně“ jak pro Artura, tak i jeho rodiče, při práci s prameny jsme odhalili rozdíly mezi jednotlivými díly. V některých kronikách se užívá titulu „comes“, tedy hrabě, jinde „dux“, tedy vévoda. Většina dobových kronikářů používá titulu comes v souvislosti s Arturovými rodiči, kdežto Arturovi přisuzovali titul vévodský. Není jisté, proč tato anomálie nastala. Sám Geoffrey používal titulu dux od roku 1181, kdy se ujal samostatné vlády nad Břetání, kdežto Konstancie sama sebe titulovala jako „ducissa“, tedy vévodkyně. Podrobněji se břetaňské titulatuře věnuje Jan Malý ve své práci *Arthur Břetaňský a jeho nároky na anglický trůn*. Viz Malý, str. 33-34.

⁷⁷ Tamtéž, str. 30.

Geoffreyho samostatná vláda netrvala příliš dlouho. Četní kronikáři nám ve svých dílech zanechali zprávu o Geoffreyho smrti. Je jisté, že se v roce 1186 odebral do Paříže na dvůr Filipa II. Augusta, kde také v srpnu tohoto roku zemřel. Kronikář Roger z Howedenu píše: „*Toho roku [1186] Geoffrey, hrabě bretaňský [earl], syn Jindřicha, krále Anglie, zemřel v Paříži na rány, jež mu způsobila kopyta koní na turnaji, a pohřben byl v katedrále tohoto města.*”⁷⁸

O pár řádků dále ale autor dále uvádí, že Geoffreyho na francouzském dvoře trápila akutní bolest břicha. Ačkoliv se dnes kloníme spíše k turnajové verzi, je možné, že to mohla být také střevní choroba, která mladého vévodu zahubila. Jisté je pak to, že byl zesnulý se všemi poctami pohřben v pařížské katedrále Notre Dame. Judith Everard ve své knize *Brittany and the Angevins* ale naznačuje, že smrt při rytířském klání mohl být Howedenův výmysl, aby byl zdramatizován osud vrtkavého syna, který této marnivé zábavě tolik holdoval.⁷⁹

2.2. NAROZENÍ A DĚTSTVÍ

Geoffreyho jediný syn se Artur narodil v roce 1187 ve městě Nantes jako pohrobek. Roger z Howedenu se takto zmiňuje o jeho narození:

„*Ve stejném roce [1186] Konstancie, hraběnka [countess] bretaňská, dcera vévody Conana, kterou Geoffrey, vévoda z Bretaně, její manžel, zanechal těhotnou v době své smrti, porodila svého nejstaršího syna o svaté velikonoční noci, a jeho jméno bylo Artur.*“⁸⁰

Ačkoliv je Artur znám jako jediný syn vznešeného páru, jedináčkem nebyl – měl ještě starší sestru Eleonoru, narozenou roku 1184.

Už v době svého narození byl Artur druhý v nástupnictví na anglický trůn po svém strýci Richardovi, v případě, že by stárnoucí Jindřich II. zemřel. Královský děd se za svým vnukem zastavil krátký čas po jeho narození, v září 1187, cestou do rebelujícího Léonu.⁸¹ A právě tehdy vyvstal spor mezi ním a vévodkyní Konstancí, o tom, kde a kým bude Artur vychováván. Zatímco Jindřich prosazoval anglický dvůr a svůj přímý dohled, Konstancie si

⁷⁸ Howeden, Vol. II., str. 62.

⁷⁹ Everard, str. 143.

⁸⁰ Howeden, str. 62. „*In the same year, Constance, the countess of Brittany, daughter of earl Conan, whom Geoffrey, earl of Brittany, her husband, had left pregnant at the time of his decease, was delivered of her eldest son on the holy night of Easter, and his name was called Arthur.*“

⁸¹ Everard, str. 157.

chtěla syna nechat u sebe. Nakonec bylo dosaženo kompromisu: Artur měl zůstat v Bretani na dvoře své matky a do Anglie měla spolu se svým dědečkem odcestovat Eleonora.⁸²

Jelikož byl vévoda Geoffrey po smrti, vlády se za jejich nezletilého syna ujala Konstancie. Roku 1188 nebo 1189 ji Jindřich II. nechal podruhé provdat, a to za Ranulpha de Blondeville, hraběte z Chesteru, vlastníka rozsáhlých pozemků sousedících na severozápadní straně s Bretaní. Mohlo by se snad zdát, že Ranulph byl dobrou partií. Do bretaňské politiky zřejmě příliš nezasahoval, což Konstancii nejspíše vyhovovalo⁸³. Jak ostatně uvidíme později, tato volba ovšem nebyla až tak šťastná.

Několik měsíců od uzavření Konstanciina nového sňatku zemřel Jindřich II., a na trůn nastoupil panovník nový, Jindřichův nejstarší žijící syn Richard. Francouzský klerik Pierre le Baud nám nechává relativně detailní popis následujících událostí. Podle le Bauda chtěl Richard převzít malého Artura do své péče. Stejně jako kdysi s jeho otcem, i nyní s Richardem dosáhla Konstancie dohody. Současný král uznal závazek z roku 1187, a vévodkyně si tak udržela své postavení i opatrovnictví nad svým synem. Jako ústupek panovníkovi však zůstala vévodská dcera Eleonora na anglickém dvoře.⁸⁴

2.3. NÁSLEDNÍKEM TRŮNU

Arturovi ještě nebylo ani pět let, když mu strýc našel v roce 1190 manželku. Měla se jí stát dcera sicilského krále Tankreda. Howeden ve svých Análech cituje Richardův slib:

„Richard, z milosti král Anglie, vévoda Normandie a Akvitánie, a hrabě z Anjou [...] ustavuje, že má být uzavřeno manželství mezi Arturem, skvělým vévodou z Bretaně, naší synovcem, a pokud zemřeme bez potomků, naším nástupcem, a vaší [Tancredovou] dcerou; až dospěje do vhodných let a vy ji vyšlete na místo, které bude odsouhlaseno oběma stranami, náš řečený synovec si ji po patnácti dnech po jejich setkání vezme za svou právoplatnou manželku.“⁸⁵

⁸² Malý, str. 31-32.

⁸³ EALES, R., *Ranulf (III), sixth earl of Chester and first earl of Lincoln (1170–1232)*, in: *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

⁸⁴ Le Baud, str. 200.

⁸⁵ Howeden, Vol. II, str. 164-165. Pro zajímavost přikládáme originál textu. *„Richard, by the same grace, king of England, duke of Normandy and Aquitaine, and earl of Anjou [...] we have agreed that a marriage shall be contracted, in the name of Christ, between Arthur, the excellent duke of Brittany, our nephew, and, if we shall chance to die without issue, our heir, and your daughter ; so that when she shall, by the will of God, have arrived at marriageable years, and you shall have sent her to such place as shall have been agreed upon by either side, our said nephew shall, within fifteen days from the time of his meeting her, be espoused to her as his lawful wife.“*

Tato zmínka je nesmírně důležitá, jelikož se zde objevuje předpoklad, že by se Artur mohl stát králem po smrti Richarda I., respektive sám král ho označuje za svého možného nástupce, ačkoli se tak děje jakoby „mimořádně“, v mírové smlouvě uzavřené s Tancredem v Messině roku 1190. Jelikož však bylo Richardovi v této době něco málo přes třicet a právě se oženil s Berengarií Navarrskou, lze snad z vágnosti onoho prohlášení soudit, že stále doufal ve vlastního potomka. Dle našeho názoru chtěl Richard v očích Tancreda zvýšit Arturovu cenu.

Král také pravděpodobně věděl, že tento malý dodatek ve smlouvě může hluboce otřást vztahem s jeho mladším bratrem Janem, který jistojistě doufal v to, že by se snad jednou mohl stát králem po svém starším sourozenci. Když ovšem přihlédneme k tehdejšímu okolnostem, je třeba konstatovat, že Richardovi zásoby a podpora, kterou mu Tancred na oplátku poskytl, za to jednoduše stály.

Annales de Wintonia (Winchesterské anály) se také zmiňují o tom, že Richard označil Artura jako svého nástupce, jako jediný zdroj však vztahují tuto událost už k roku 1189:

„Tento rok (1189) král Francie Filip vyrazil na cestu do Jeruzaléma. Anglický král Richard v tomtéž roce učinil Artura, syna svého bratra Geoffreje, vévody bretaňského, svým nástupcem, v případě, že by zesnul bez zplazení syna...“⁸⁶

Jelikož je ale pro Winchesterské anály charakteristická jistá zmatenost a nepřesnost, zůstává otázkou, na kolik zmíněnou citaci můžeme brát vážně.

2.4. ARTUR VERSUS RICHARD

O svého synovce, tehdy osmiletého Artura, projevuje Richard zájem opět v roce 1195. Tehdy, po návratu z křížové výpravy a po strastech zajetí v Říši, osobně přijel do Bretaně, aby se zde setkal s vévodkyní Konstancií a s jejím manželem Ranulphem. Nový bretaňský vévoda zřejmě nebyl příliš dobrým manželem, neboť se neustále snažil převzít kontrolu nad Bretaní na úkor Konstancie a jejího syna. Richardovým cílem bylo manžele usmířit a také zajistit Ranulfovi přístup k moci.

⁸⁶ *Annales de Wintonia*, in: *Annales Monastici*, Vol. II, str. 64. Přikládáme také originál textu: „*Hoc anno rex Franciae Philippus iter arripuit versus Jerosolimam. Ricardus autem rex Angliae eodem anno, postquam Arturum, filium fratris sui Gaufridi comitis Britanniae, haeredem suum constituerat si absque haerede filio decederet.*“

Svou poněkud podvratnou činností se ale Ranulf, věrný poddaný krále Richarda, znelíbil zdejšími šlechticům. Situace došla tak daleko, že byl donucen před jejich hněvem uprchnout ke králi Richardovi do Normandie.⁸⁷ Konstancie a Ranulf se opět setkali hned následujícího roku, tedy 1196. Tehdy totiž Richard povolal vévodkyni, aby se dostavila k jeho dvoru do Normandie. Jak nám popisuje Roger z Howedenu, Konstancie se u Pont d'Urse (dnes asi čtyřtisícová obec v Normandii jménem Pontorson) setkala se svým manželem, který ji ale místo vlídného přivítání uvěznil na svém hradě Saint-James de Beuvron.⁸⁸ Le Baud dokonce naznačuje, že by se tak mohlo dít na příkaz samotného krále Richarda.⁸⁹

Howeden dále hovoří o tom, jak se mladý Artur, poté co nedokázal vymocit propuštění své matky na strýci Richardovi, obrátil na francouzského krále Filipa Augusta. Jak je známo, Filip August nevynechal jedinou příležitost, která by pomohla rozvrátit anglickou královskou rodinu, tudíž i nyní souhlasil s pomocí chlapci, který se chtěl obrátit proti svému strýci. V odpovědi na to král Richard vpadl do Bretaně a počal ji plenit:

*„Když Konstanciin syn Artur zjistil, že nemůže zajistit propuštění své matky, obrátil se ke králi Francie a poplenil země svého strýce, krále. Král Anglie pak shromáždil velké vojsko a vstoupil do zneprátelené Bretaně, aby ji vyplenil.“*⁹⁰

Podle Le Bauda vyslali bretaňští šlechtici posla za svou paní, aby se jí optali, co mají v nastalé situaci dělat. Konstancie jim nechala vzkázat, aby přísahali svou věrnost jejímu synu Arturovi.⁹¹ Mezitím se Artur ocitl v rukách Andrého de Vitré, bretaňského šlechtice, který byl jeho matce natolik věrný, že za její propuštění dal králi Richardovi do zástavy svou dceru a

⁸⁷ Např. francouzský kronikář Pierre le Baud k tomu píše: „*Na hraběte Ranulfa nebylo barony moc dobře nahlíženo, neboť jim chtěl vládnout a panovat podle svého práva, jiného, než bylo zvykem v Bretani. A kvůli tomu ho také řečení baroni a další šlechtici vykázali ze země a Ranulf utekl za řečeným Richardem do Normandie*“ („*Celuy Comte Rannoul... ne fut pas agreable aux Barons, aux Chevaliers, et autres nobles du pais, parce qu'il les voulut traicter et gouuerner selon sa loy, autrement que les anciennes coustumes et obseruances de Bretagne n'estoient. Et de ce sourdit contens entre luy et lefdits Barons et autres nobles qui le chafferent et debouterent du pais et s'enfuit Rannoul au dessusdit Richard en Normandie*“). Je třeba vzít v úvahu, že Pierre le Baud, píšící až v druhé polovině 15. století, je relativně pozdní kronikář, tedy jím popisované události nemusí být přesné. Viz Le Baud, str. 201.

⁸⁸ Howeden, vol. IV, str. 7.

⁸⁹ Le Baud, str. 201-2.

⁹⁰ Howeden, vol. IV, str. 7. („*Quam cum Arturus Filip suos liberare non potuit, adhaesit regi Franciae, et terras regis patru sui combussit; deinde rex Angliae magno congregato exercitu intravit hostiliter Britanniam, et eam devastavit.*“)

⁹¹ Everard, str. 143.

jedinou dědičku. Jeho plán ale nevyšel. Ačkoli byli Emma de Vitré a další zajatci přijati, Konstancie bretaňská se ze svého zajetí nedostala.⁹²

Richard poté opět napadl Bretaň a zvláště se při tom zaměřil na statky Andrého de Vitré. Ten již ale i s Arturem prchl do západních částí svých rozsáhlých pozemků.⁹³ Počinání krále Richarda během druhého plenění Bretaně nám shrnul dobový kronikář Gervase z Canterbury:

„Poté Artur, synovec krále Anglie, hrabě z Bretaně, jakmile viděl krále Anglie v obtížné situaci vinou příkoří, způsobených králem Francie, svého přítele, na rady svých příbuzných začal rebelovat. A jeho strýc Richard, král Anglie, [...] s vojskem vstoupil do Bretaně, bez žádného odporu, neboť všichni utekli i s Arturem. Aby sám sebe potěšil, vše zde vydrancoval. Poté, podnícený odchodem Francouzů, za krátko odjel z vydrancované Bretaně do Normandie.“⁹⁴

Artur Bretaňský, kterého domácí šlechta nechtěla vydat do Richardových rukou, byl odvezen na francouzský královský dvůr, kde ho po nějakou dobu vychovával Filip II. August společně se svým podobně starým synem, budoucím králem Ludvíkem VIII. Krátce po Arturově rebelii byl Richardem plně omilostněn Richardův mladší bratr Jan, který se během zajetí Richarda v Říši paktoval s francouzským králem, s úmyslem ukořistit anglický trůn pro sebe. Arturova rebelie mohla králi pomoci znovu nalézt důvěru ke svému sourozenci. Možná už v této době začal přemýšlet o Janovi, hraběti z Mortain, jako o svém nástupci, neboť k Arturovi ztratil důvěru.

Dost bylo vyčerpávající války, vše nyní šlo k míru mezi znesvářenými stranami. Ten byl uzavřen pravděpodobně v létě roku 1197.⁹⁵ Protože byl Artur na francouzském dvoře, hlavním předmětem vyjednávání byla jeho matka, kterou Richard konečně propustil, a

⁹² Everard, str. 160, 162.

⁹³ Le Baud, str. 202.

⁹⁴ Gervase of Canterbury, Vol. I., str. 532.

(Arturus autem nepos regis Angliae, comes tamen Britannie, cum videre regem Angliae in arto positum ex infestatione reis Franciae, familiarum suorum et imperitorum seductus consilio caepit rebellare, ... Ricardi scilicet regis Angliae, ... Deinde cum exercitu intravit Brittaniam, et nullo resistente, diffugerant enim una cum Arturo, ut sibi placuit omnia vastavit. Rex autem in brevi, in parte plurima vastata Britannia, Francorum irritatus excessu rediit in Normanniam.)

⁹⁵ Everard, str. 165.

s ní i většinu zajatců. Konstancie navíc dostala zpět všechny své majetky, stejně jako odbojní bretonští baroni, včetně Andrého de Vitré.⁹⁶

2.5. KRÁL JE MRTEV, AŽ ŽIJE KRÁL?

Zpět do Bretaně se tehdy už dvanáctiletý Artur vrátil roku 1199. Toho samého roku se odehrála ještě jedna událost, která sice začala triviálně, její konec byl ale více než tragický. V březnu se král Richard odebral do Limousinu, aby zde potrestal odbojného šlechtice Aimara V. z Limoges. Slavná verze těchto událostí hovoří o tom, že hlavním předmětem sporu byl poklad římského zlata, který Aimar údajně našel na svých pozemcích, a na nějž si Richard činil nárok.

Ať už je pravda jakákoli, jisté je to, že večer 25. března 1199 se Richard procházel kolem obleženého hradu *Châlus-Chabrol* bez jakékoliv zbroje či jiné ochrany. Jeden z obránců hradu zde krále střelil do levého ramene. Zranění to nebylo nijak vážné, ale do rány se brzy dostala infekce a král zanedlouho zemřel v náručí své matky, kterou k němu rychle stačili přivolat.⁹⁷

Jak je známo, zesnulý král po sobě nezanechal žádné potomky. Nyní tedy vyvstal problém, kdo by se měl stát novým panovníkem. Možnosti byly dvě. Buď by to mohl být Richardův nejmladší (a jediný dosud žijící) bratr Jan, hrabě z Mortain, nebo Artur, mladý vévoda bretaňský. Souhrou náhod se oba v okamžiku královny smrti nacházeli v Bretani, na Arturově dvoře.⁹⁸ Sám Richard označil na smrtelné posteli za svého nástupce Jana:

„Když už král neměl žádnou šanci na přežití, odkázal svému bratru Janovi království Anglie a všechna svá další území, a nařídil, aby byl složen slib věrnosti výše řečenému Janovi těmi, kdož byli přítomni, a nařídil, aby mu (Janovi) byly předány hrady a tři čtvrtiny pokladu. Všechny šperky a cennosti odkázal svému synovci Ottovi, říšskému králi, a nařídil, aby zbylá čtvrtina pokladu byla rozdána jeho služebníkům a chudým.“⁹⁹

O synovci Arturovi zde nepadlo ani slovo. Dvanáctiletý hoch zřejmě nepřipadal králi jako vhodný nástupce. Pravda, v messinské smlouvě mezi Tancredem a Richardem z roku 1190 se sice o Arturovi mluví jako o nástupci, jak jsme se již ale zmínili výše, v tomto

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ OBERMEIER, S., *Richard Lví srdce: král, rytíř, dobrodruh*, Praha 1999, str. 206-207.

⁹⁸ CAVENDISH, Richard: *Arthur of Brittany captured*, in: *History Today*, roč. 52, č. 8 (2002), str. 52.

⁹⁹ Howeden, Vol. II, str. 453.

případě se spíše jednalo o chytrý tah, který měl zvýšit Arturovu prestiž. Pravidla nástupnictví ale v této době ještě nebyla příliš zřejmá, takže Arturovy nároky na trůn nebyly o nic méně opodstatněné, než ty Janovy.

Jan se rychle chopil příležitosti. Do Anglie poslal některé své věrné šlechtice, mezi nimi třeba Williama Marschala, který sloužil už jeho otci, a canterburského arcibiskupa Huberta, aby udrželi v království pořádek, Sám se pak zmocnil anglického královského pokladu, který byl schraňován na hradě Chinon. Ani Artur a jeho matka nezaháleli. Se svými ozbrojenými silami vyrazili do Le Mans, kam za nimi přijel i francouzský panovník. Zde mu podle francouzského kronikáře Rigorda složil Artur vazalský slib.¹⁰⁰ Rigord mimo jiné (stejně jako Howeden) popisuje i to, jak Richard I. na smrtelné posteli označil za svého nástupce bratra Jana.¹⁰¹

Jan se mezitím nechal prohlásit vévodou normandským, zřejmě bez jakýchkoliv obtíží.¹⁰² Artur se v této době stále pohyboval na domácí půdě. Byly to právě kontinentální državy, v nichž měl Artur nad strýcem převahu, zejména v Anjou a Maine:

„Zástupci Anjou, Maine a Touraine se sešli a slíbili věrnost Arthurovi, vévodovi bretaňskému, jakožto svému lennímu pánu, neboť bylo zvykem v těchto krajích, že syn staršího bratra se má ujmout svého dědictví po otci, zde jmenovitě po Geoffreym, hraběti bretaňském.“¹⁰³

Za to v Anglii byla Arturova situace horší. Arcibiskup Hubert a William Marschall, kteří do ostrovního království byli vysláni už krátce po Richardově smrti, se nyní zaručili za Jana a zároveň nechali poddané složit slib věrnosti.¹⁰⁴ Jižní kontinentální části plantagenetské říše byly nakloněny Eleonoře Akvitánské, Janově matce a Arturově babičce, která ale nepokrytě stranila svému synovi. Pro Jana bylo na čase vyrazit do Anglie.

Jeho loď přistála v Shorehamu 25. května 1199.¹⁰⁵ Už o dva dny na to, tedy 27. května, byl ve Westminsterském opatství korunován anglickým králem. Krátce předtím, 23. května 1199, Janovo vojsko oblehlo malého synovce v Tours. Z bezvýchodné situace mu opět pomohl francouzský král Filip August, který Arturovi vyslal na pomoc jednoho ze svých nejlepších rytířů. Mezi králi na obou stranách kanálu bylo dojednáno příměří, které mělo trvat

¹⁰⁰ Rigord, str. 145.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Malý, str. 52-53.

¹⁰³ Howeden Vol. II, str. 456.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 457.

¹⁰⁵ Malý, str. 57.

do 15. srpna, a Artur byl umístěn do opatrování Filipu Augustovi.¹⁰⁶ Mohlo by se zdát, že zápas o korunu je u konce. Nebylo tomu však úplně tak.

2.6. ÚTĚKY A NÁVRATY

Spory dohnaly oba dva krále k jednacímu stolu. Zde Filip požadoval po Janovi Anjou, Maine, Touraine a Poitou, zaštit'oval se tím, že jedná v Arturově zájmu.¹⁰⁷ Na to ale nebyl nový anglický panovník ochoten přistoupit a jednání proto zkrachovala. Válka pokračovala. V září 1199 se Filip dostal do sporu s velitelem bretaňských sil Williamem des Roches. Howeden praví, že příčinou byl hrad Balun, který nechal Filip srovnat se zemí, což Bretonce rozzuřilo. Králi se pomstil tam, že se zmocnil Artura a pomocí svého vlivu jej usmířil s králem Janem. Spolu s tím mu předal i město Le Mans.¹⁰⁸ U krále Jana v té době přebýval i vévodkyně Konstancie, která se někdy v září či říjnu roku 1199 potřetí provdala, tentokrát za Guye de Thouars, okcitánského šlechtice. O podrobnostech rozluky s předchozím manželem Ranulfem z Chesteru zdroje až na drobné zmínky bohužel mlčí. Pravděpodobně se ale nový sňatek odehrál v rámci mírových jednání s králem.

Vztah Artura a Jana byl (nejen) v této době – mírně řečeno – velmi bouřlivý. Netrvalo dlouho a Artur i jeho matka Konstancie opět utíkali od anglického královského dvora, neboť se jim doneslo, že má Jan v plánu Artura uvěznit.

„K Arthurovi se ten stejný den [22. září] donesla zpráva, že se jej anglický král chystá uvrhnout do žaláře.“¹⁰⁹

„Následující noc nicméně Artur, jeho matka a vikomt z Tuaz společně s dalšími opustili anglického krále a uprchli a stáhli se do Anjou. Matka Arthura, opustivše svého manžela Ranulpha, vévodu z Chesteru, se provdala za Guida de Tuaz, bratra výše řečeného vikomta de Tuaz.“¹¹⁰

Zde tedy můžeme vidět, že Jan mohl spřádat plány ohledně osudu ještě mnohem dříve než před osudným rokem 1203. Námitka, že by mohl být Howeden ovlivněn pozdějšími neblahými událostmi, zde neplatí, jelikož tento anglický kronikář zemřel už v roce 1201.

¹⁰⁶ Howeden, Vol. IV, str. 93.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 94.

¹⁰⁸ Howeden Vol. II, str. 464

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

Nestal se tedy svědkem Arturova osudu a tragické smrti mladého vévody z rukou královského strýce.

Zpět na svém dvoře Artura přivítal Filip Augustus. Ten možná může vypadat jako zachránce a opatrovník mladého Bretonce, nenechme se ale zmýlit. Jeho prvotní motivací bylo rozložení anjouovského impéria. Důvod? Bezpochyby se mu nelíbilo rozlehlé anglické panství na kontinentě. Artur byl tedy ideálním prostředníkem, pomocí něhož mohl decentralizovat anglickou královskou moc. Artur s ním a jeho synem Ludvíkem nyní zůstal téměř celé dva roky.

2.7. SMLOUVA Z LE GOULET

V květnu roku 1200 přišel důležitý zvrat. Oba králové, anglický i francouzský, tehdy v malém městečku Le Goulet v jižní Normandii podepsali smlouvu, která v praxi znamenala zásadní proměnu daných poměrů. Filip August zde uznává Jana jakožto právoplatného anglického panovníka a dědice jeho bratra Richarda, čímž formálně ustupuje od své podpory Arturovi. Dále Jan složil lenní slib za své francouzské državy, a navíc bylo dojednáno, že musí zaplatit ohromnou sumu 20 tisíc stříbrných marek. Filipovi kromě toho také připadly některé normandské državy. Kvůli uzavření této pro Jana a Anglii nevýhodné smlouvy mu jeho poddaní začali přezdívat Jan „Měkký meč“ (*John Softsword*). Otázkou ale zůstává, zdali pakt z Le Goulet nebyl nepřijemnou nutností. Janovi totiž pomohlo Filipovo uznání upevnit jeho vládu stojící na vratkých základech. Sám Jan také zřejmě pokládal svůj lenní slib více méně za formalitu, jejíž účinnost a vymahatelnost byla otupena tokem času. Jeho náhled se ale – jak ukážou následující roky – fatálně lišil od toho Filipova.

Je zjevné, že pro Artura uzavření smlouvy z Le Goulet nebylo zrovna dobrou zprávou. Dobové prameny mimo jiné také zaznamenávají, jaká byla jeho reakce. V životopise Huga, biskupa z Lincolnu, je popisován moment, kdy se Hugo potkal s Arturem v Paříži pár týdnů po podepsání smlouvy. Podle něj našel Artura „rozčileného a zlostného“.¹¹¹

2.8. PROBLÉMY S LOUSIGNANY

Počátek Janových pozdějších problémů s vládou můžeme pravděpodobně vkládat do okamžiku jeho druhého sňatku. Desetileté manželství¹¹² s Isabelou z Gloucesteru nepřineslo

¹¹¹ DOUIE, D. L., FARMER, D. H. (ed.), *Magna Vita sancti Hugonis. The Life of st. Hugh of Lincoln by Adam of Eynsham*, Vol. I., London 1961, str. 156.

¹¹² Trvající v letech 1189 až 1199.

anglickému králi žádné potomky, a proto ho nechal podle tehdejších zvyklostí anulovat pro příliš těsné příbuzenství, nedbaje na papežův dispens, který byl manželům udělen roku 1189.

Dne 24. srpna roku 1200 si Jan vzal za ženu tehdy dvanáctiletou Isabelu, jedinou dědičku významného panství Angoulême v Akvitánii. V říjnu toho roku byli spolu ve Westminsterském opatství korunováni. Problém tkvěl v tom, že údajně velice krásné plavovlasé děvče už bylo zaslíbeno jinému, Hughovi IX. le Brun, hraběti z Lusignan. Jelikož byl jeho rod velice mocný a také početný, dostal se anglický král tímto krokem do nepříjemné situace. Fatální chybou bylo také to, že Hugovi ztrátu nevěsty nijak nekompensoval.¹¹³ Lusignanové se po nějaké době vyčkávání rozhodli přednést svou záležitost před samotného francouzského krále, Filipa II. Augusta. Ten uspořádal soudní řízení, ke kterému přizval i údajného viníka Jana, se kterým ho od podepsání smlouvy v Le Goulet až doteď pojily přátelské vztahy. Jakožto leník francouzského krále měl Jan de facto povinnost se k soudu dostavit, jenže se tak nestalo. Janovo neuposlechnutí a lusignanská revolta se brzy změnila ve válku mezi Janem a Filipem.

„Dvůr krále Francie byl povolán a srozuměn s tím, že králi Anglie budou odňata veškerá území, která drželi on a jeho předchůdci jako léno od francouzského krále, protože již dlouho opomíjeli vykonávat povinnosti, jež se k těmto územím vázaly, a také nebyli svolní uposlechnout svého lenního pána téměř v čemkoliv.“¹¹⁴

Filip, protřelý politik, jemuž se Janova překerní situace nadmíru hodila v jeho snaze o dezintegraci anglického státu, zahájil invazi do Normandie a hrabství Poitou – Anjou svěřil do rukou Artura Bretaňského. Artur, který mezitím opustil francouzský dvůr a po smrti své matky Konstancie v září 1201 se stal právoplatným bretaňským vévodou, se spojil s Lusignany proti svému strýci. Opět se tak stal želízkiem v ohni Janových odpůrců. V té době mu bylo už patnáct let a Filip plánoval jeho sňatek se svou dcerou Marií. Vše se tedy pro Artura vyvíjelo slibně. Ačkoliv ho Jan žádal, aby mu složil lenní slib za své bretaňské vévodství, kvůli válce s Francií se tak nestalo. Za to bretaňská šlechta si pomalu začínala zvykat, že se jejich pán pravděpodobně anglickým králem nestane, a někteří její příslušníci se dokonce začali přidávat do Janových služeb.¹¹⁵ Události z let 1200 a 1201 ale vše změnila a Artur opět začal být středem dění.

¹¹³ Malý, str. 69-70.

¹¹⁴ Coggeshall, str. 136.

¹¹⁵ Everard, str. 174.

2.9. TRAGICKÝ OSUD

Zatímco Filip dobýval Normandii, Artur měl na starosti jiné kontinentální části Janova impéria. V červenci roku 1202 oblehl Artur během vojenských akcí hrad Mirabeau, ve kterém se právě nacházela jeho babička a Janova matka, královna Eleonora. Když se o tom doslechl král, okamžitě se rozjel vysvobodit svou matku. Útok na Arturovo vojsko dne 1. srpna 1202 u hradu Mirabeau je jedním z Janových největších úspěchů. Podařilo se mu zajmout jak svého synovce, tak i Lousignany (včetně Huga le Brun) a některé další významné šlechtice.

„Král Jan u hradu Mirabeau zadržel svého synovce Artura ve svátek svatého Petra ad vincula, a s ním Geoffreye z Lusignanu, Huga le Brun [...] a všechny své ostatní nepřátele z Poitou, vojáky a jiné, kteří se tam nacházeli. Z nich dvaadvacet nejvznešenějších a nejstatečnějších ve zbrani zemřelo hlady na hradě Corf a ani jeden z nich neunikl.“¹¹⁶

Ani boji zaneprázdněný Filip II. August, ačkoliv okamžitě vyrazil za Arturem, mu už nedokázal pomoci. Ten byl totiž mezitím převezen do hradu Falaise a později do Rouenu. Zde jeho stopa končí. Jisté vodítko nám poskytují Marganské anály, které ale od zmiňovaných událostí dělí několik desítek let.

„Když král Jan polapil Artura a nějakou dobu ho věznil ve věži rouenského hradu, čtvrtek před Velikonocemi po večeři, opilý a plný démonů, vlastníma rukama ho zabil a přivazuje k jeho tělu velký kámen, hodil jej do Seiny; Pak v síti rybářově bylo nalezeno, na břeh vytaženo a rozpoznáno; a do opatství Becu, které se nazývá Notre Dame des Prés, uloženo před zlobou tyrana.“¹¹⁷

Artur údajně zemřel někdy kolem Velikonoc roku 1203.¹¹⁸ O skutečném osudu mladého vévody se nyní můžeme jen přít. Jisté je jen to, že jeho poddaným nebyla Arturova smrt lhostejná a proti Janovi se vzepřeli. Vzpouza bretaňské šlechty napomohla Filipu II. Augustovi v dobytí Anjou, Maine i Normandie. Arturova údajná vražda také nenávratně poškodila Janovu pověst.

2.10. PROČ NE ARTUR?

Po shrnutí osudů bretaňského vévody bychom se měli zaměřit na otázku, proč se nestal králem on namísto svého strýce. Obecně vzato můžeme říct, že kdykoliv je na výběr mezi

¹¹⁶ *Annales Monastici*, Vol. I., str. 26.

¹¹⁷ Tamtéž, str. 27.

¹¹⁸ Everard, str. 175.

dvěma kandidáty, společnost se rozdělí na dva často nesmiřitelné tábory. Nejinak tomu bylo i po smrti Lvího srdce. V této době ještě není otázka nástupnictví zcela ucelená. Pokud se tedy panovník zcela jasně nevyjádřil, koho si žádá za svého nástupce, nastal „boj“, který rozhodly preference mocných šlechticů království a také rychlost reakcí kandidátů. Důvodů, proč se Artur nestal králem, je tak hned několik.

Nejzřetelnějším důvodem, který hovořil proti Arturovi, byl věk obou kandidátů. Zatímco Jan byl v době úmrtí Richarda I. zralým, třiatřicetiletým mužem, Arturovi bylo pouhých dvanáct let. Ačkoliv se dospělost ve středověku měřila fyzickou vyzrálostí jedince, dvanáct let bylo stále příliš málo k samostatnému vládnutí. Musíme k tomu připočítat také fakt, že na rozdíl od Jana neměl Artur žádné vladařské zkušenosti.

Artur měl sice po svém otci Goffreyi anglické kořeny, narodil se ale v Bretagni a celý svůj život prožil na kontinentě, za Kanál se nepodíval ani jedinkrát. Svého anglického otce také nikdy nepoznal, jelikož byl pohrobkem. Jeho vazby k ostrovnímu království tedy rozhodně nemohly být nijak silné.

Za to Francii měl zřejmě v oblibě. Král Filip II. August, jehož Artur znal velice dobře (nezapomeňme, že u francouzského dvora strávil několik let a že byl vychováván společně s Filipovým synem Ludvíkem), Arturovi pomáhal a stál při něm. Zda tak jednal pouze pro svůj osobní prospěch, je zde vedlejší. Není divu, že se anglická šlechta obávala přílišného vlivu silného francouzského panovníka na domácí politiku.

Důležitým aspektem byla také podpora ze strany elit. Zatímco za Arturem stálo Anjou, Maine a Touraine, tady kontinentální části anglického království, Jan byl podporován samotnou Anglií a Normandií. Měl silnou podporu své matky Eleonory, dědičky Akvitánie a také Williama Marschalla, anglického šlechtice, který sloužil už Jindřichovi II., a měl u anglického dvora a mezi místní šlechtou značný vliv. V jeho životopise je popisována scéna, kdy se Marschall radí s arcibiskupem z Canterbury,¹¹⁹ kdo bude lepším panovníkem. Nakonec si Marschall prosadí Jana („*Arthur má zlé rádce, je podezíravý a pyšný. Jestliže si ho vybereme jako našeho vůdce, způsobí nám mnohé potíže, jelikož nemá rád Angličany. [...] Syn je blíže zemi svého otce nežli synovec*“¹²⁰), načež mu arcibiskup údajně odpoví: „*Marshalle, nechť je tedy po vašem, ale říkám vám, ničeho, co jste kdy udělal, nebudete tak litovat.*“¹²¹ Zdáli takovýto rozhovor skutečně proběhl, nemůžeme s určitostí říci.

¹¹⁹Zřejmě se jedná o Huberta Waltera, ačkoli jeho jméno zde není zmíněno.

¹²⁰ MEYER, P., *L'histoire de Guillaume le Maréchal*, Paris 1901, str. 159.

¹²¹ Tamtéž.

3. EDWARD V. A RICHARD Z YORKU

3.1. POKŘIVENÁ POVĚST

Anglický král Richard III., vládoucí v letech 1483 až 1485 je velice rozporuplnou osobností, především kvůli svému nástupu na trůn. V roce 1483, kdy zemřel jeho starší bratr, král Edward IV., se totiž ujal trůnu na úkor svých dvou synovců, Edwarda (V.) a Richarda z Yorku. Dlouho zažitá tradice dokonce praví, že oba chlapci později zemřeli násilnou smrtí, a to dokonce Richardovou rukou, respektive na jeho příkaz. Tehdejší situaci i panovníkův obraz však podstatně přikrášlila díla autorů, která vznikla s jistým časovým odstupem, a navíc jako součást „tudorovské propagandy“ a tudíž nejsou úplně důvěryhodná.¹²²

Revizi zažitého pohledu iniciovalo až objevení ostatků tohoto anglického panovníka v roce 2012. Tehdy byla v troskách kostela Šedých bratří (*Greyfriars*) nalezena kostra, která byla později identifikována jako Richardova. V souvislosti s tímto objevem začalo vznikat velké množství laických i odborných publikací, které přeci jen jisté věci vysvětlily či vyvrátily mnoho set let tradující se lži či dezinformace. Stejný cíl koneckonců má i naše práce.

3.2. ŽIVOT ZA VÁLKY RŮŽÍ

Richard, jako král tohoto jména třetí v pořadí, se narodil roku 1452 jako dvanácté ze třinácti dětí Richarda Plantageneta, třetího vévody z Yorku, a jeho ženy Cecily Nevillové. Celý svůj život prožil během dramatického období Války růží, která v Anglii v té době s většími i menšími přestávkami probíhala, a do níž Richard osudovým způsobem zasáhl. Zjednodušeně můžeme říct, že tento konflikt mezi rodem Yorků a Lancasterů vznikl jako rebelie Richardova otce proti králi Jindřichu VI. Když bylo Richardovi osm let, jeho otec vévoda z Yorku padl v bitvě u Wakefieldu. Richard byl tehdy poslán do tzv. *Low Countries*, tedy do zemí dnešního Beneluxu.¹²³ Zpět do Anglie se vrátil roku 1461, kdy jeho starší bratr Edward, hrabě z March zvítězil nad lancasterskými vojsky v krvavé bitvě u Towtonu. Dne 28. června toho roku byl Edward slavnostně korunován anglickým králem a svého mladšího bratra Richarda jmenoval vévodou z Gloucesteru. Ani s novým králem ale v Anglii nezavládl klid. Během vlády Edwarda III. je Richard popisován jako statečný a věrný mladý muž, který vždy neochvějně

¹²² Zčásti jsme se o těchto dílech zmiňovali již v kapitole s názvem „Prameny“.

¹²³ Kendall, str. 41–42.

stojí po boku svého bratra. Slovo věrnost se koneckonců objevuje i v Richardově mottu, jež zní *Loyaulté me Lie*, tedy „Věrnost mne váže“.

Že je tato francouzská fráze jeho heslem oprávněně, dokázal vévoda z Gloucesteru během vzpoury Richarda Nevilla, šestnáctého hraběte z Warwicku, jehož dějiny znají pod přívyskem *Kingmaker*, tedy „Králotvůrce“, z let 1470 a 1471. Příčinou sporu byl sňatek krále Edwarda. Ten si roku 1464 vzal za ženu vdovu po jednom z nejménějších bojovníků za Lancastery Johna Greye jménem Alžběta Woodvillová, místo některé z evropských šlechtičen, jak si to přál, a dokonce i začal zařizovat Warwick. Mocný hrabě se postavil k otevřenému odporu a spolčil se s královým mladším bratrem Clarencem (kterého mezitím oženil se svou starší dcerou Isabelou) a také Markétou s Anjou, manželkou předešlého krále Jindřicha VI. Jeho cílem bylo dosadit Jindřicha VI. znovu na trůn. Situace se stala natolik vážnou, že Eduard IV. musel uprchnout na kontinent, konkrétně do Brugg, kde se uchýlil pod ochranu svého starého přítele, Ludvíka de la Gruthuyse, místodržícího Hollandu a Zeelandu.¹²⁴ Tam ho následoval i Richard, vévoda z Gloucesteru, tehdy osmnáctiletý.

S pomocí burgundského vévody se bratrům i jejich vojsku v roce 1471 podařilo opětovně vylodit v Anglii. V bitvě u Barnetu Richard velel pravému křídlu armády. Právě zde, na yorkistickém pravém křídle (a tedy na lancasterském levém), padl i původce vzpoury, hrabě Warwick. I v další bitvě, která byla svedena tentokrát u Tewksbury, Richard sehrál důležitou roli, velel zde levému křídlu bratrovy armády. Lancasterové byli v této bitvě poraženi a po dalších čtrnáct let nedostali příležitost se opět chopit vlády v Anglii. O pár dní později zemřel v Toweru za záhadných okolností dřívější král Jindřich VI.

Richard, který v této době prokázal nesporné válečnické kvality, byl odměněn částí majetku padlého Warwicka, funkcí konštábla¹²⁵ a navíc i rukou Warwickovy dcery Anny Nevillové, kterou si vzal roku 1472. Mladý manželský pár se záhy po svatbě a vyřešení sporů přestěhoval na sever, jehož správu král Edward Richardovi také svěřil. Richard se jako správce severu osvědčil, úspěšně ho bránil před nájezdy Skotů. Roku 1472 zde také založil Koncil severu (*The Council of the North*), orgán správy, kterému sám předsedal.¹²⁶ Roku 1476 se Richardovi z Gloucesteru a jeho ženě Anne narodil potomek, Edward z Middlehamu, pozdější princ z Walesu.

O dva roky později byl Richard donucen opustit anglický sever a vydat se do Londýna, kde se chystalo zasedání parlamentu. Hlavním problémem, který měl parlament

¹²⁴ NEILLANDS, R., *Války růží*, Praha 2011, str. 220–221.

¹²⁵ Vrchního velitele vojska hned po králi.

¹²⁶ Kendall, str. 133.

řešit, bylo neloajlní chování králova bratra George, vévody z Clarence. Ten se už v roce 1470 postavil proti králi při Warwickově vzpouře. Tehdy mu sice bylo odpouštěno, pochybnosti o jeho čistých úmyslech byly ale minimálně v Edwardově mysli stále přítomny. Aby bylo zabráněno další vzpouře, byl Clarence odsouzen k trestu smrti. Podle zmínky v Análech (*The Annales*) Johna Stowa jeho poprava proběhla dosti netradičně, údajně měl být utopen v sudu malvazu, což byl v té době vysoce ceněný druh vína.¹²⁷ Stow tuto informaci zřejmě přebral od Polydora Vergila.¹²⁸ I když zůstává sporné, zda je tato informace pravdivá, smrt v sudu malvazu se nesmazatelně zapsala do historie.

Roku 1480 se Skotové, podněcovaní francouzským králem Ludvíkem XI., rozhodli napadnout hranice s Francií. Začalo se chystat vojenské tažení na sever, kterému chtěl velet Eduard IV. osobně, ale v té době už byl příliš nemocný, a tak velení nakonec předal Richardovi z Gloucesteru. Ten dostal za úkol svrhnout skotského krále Jakuba III. a nahradit ho Eduardovým spojencem Alexandrem, vévodou z Albany. Invaze skončila anglickým neúspěchem, ale Richardovi se alespoň podařilo dobýt hrad Berwick-on-Tweed.¹²⁹

3.3. VÝCHOVA PRINCE

Ani Edward, nejstarší syn Edwarda IV. a Alžběty Woodvillové, se – podobně jako jeho strýc Richard – nenarodil do klidné doby. Jeho matka jej porodila ve Westminsteru 2. listopadu 1470, kam se uchýlila před spojenými silami hraběte Warwicka, a bývalé královny Markéty z Anjou. Těm se podařilo vyhnat jejího manžela ze země, a na trůn opětovně dosadit Jindřicha VI. Edward IV. se ale už následujícího roku opět chopil vlády (viz výše) a svého syna učinil princem z Walesu. Právě ve Walesu, respektive u velšských hranic na hradě Ludlow, strávil princ svá raná léta. Vyslání sotva tříletého hochy takovou dálku mělo svůj politický význam, jeho přítomnost měla králi zajistit velšské sympatie a podporu.¹³⁰ Edward IV. svého syna také dosadil do čela Rady Walesu a March (pohraniční oblast mezi Walesem a Anglií). Faktickou moc nad Radou měl ale princův strýc a bratr královny Alžběty, hrabě Rivers, který malého následníka trůnu také vychovával.¹³¹ O Edwardově dětství na Ludlow toho mnoho nevíme, zachoval se ovšem dopis, který napsal chlapcův otec, král Edward IV. hraběti Riversovi a biskupu z Rochesteru. Dopis obsahuje doporučení, jak a v jakých podmínkách by měl být princ vychováván.

¹²⁷ STOW, J., *The Annales or Generall Chronicle of England*, London 1615, str. 226.

¹²⁸ Vergil, str. 167-68.

¹²⁹ Ztracený v první fázi Války růží, konkrétně roku 1455, kdy ho královna Markéta z Anjou vydala Skotům.

¹³⁰ Kendall, str. 183.

¹³¹ Kendall, str. 184.

„Přejeme si, aby náš syn měl tři kaplany [...]. Přejeme si, aby žádný člověk, muž či žena, který bude součástí domácnosti našeho řečeného syna, nebyl navyklý klít, aby nebyl rváčem, pomlouvačem, hazardním hráčem, cizoložníkem, aby užíval oplzlostí, a zvláště v přítomnosti našeho řečeného syna. Přejeme si, aby synové vznešených lordů, kteří budou v domácnosti našeho řečeného syna, vstávali ve vhodnou hodinu, poslechli si mši, byli vychováváni čestně a učeni gramatice, hudbě a dalším humanitním vědám.“¹³²

Takovýchto bodů v dopise napočítáme desítky. Týkají se nejen toho, kdy má malý Edward vstávat, jíst, či studovat, ale také záležitostí jeho domácnosti. Například kdo má být zaměstnán, v kolik hodin se mají zavírat brány hradu Ludlow, jak by měli být pohoštěni cizinci atd. Tento dopis je skutečně unikátní sondou do výchovy mladého prince v druhé polovině 15. století.

V roce 1480 byl desetiletý Edward zaslíben tehdy čtyřleté Anně, jediné dceři bretaňského vévody Františka II.¹³³ Ke sňatku ale z důvodu Edwardova zmizení nikdy nedošlo. Edward pobýval na hradě Ludlow, když k němu dorazila zpráva o otcově smrti.

3.4. KRÁL NA ÚMRTNÍM LOŽI

„Král, nevyčerpán stářím ani nesvírán žádnou známou nemocí, pro kterou lék by se nedal lehce najít i v případě muže nižšího postavení, ulehl na lože. Tohle se stalo kolem Velikonoc a devátého dubna odevzdal svou duši Stvořiteli v paláci ve Westminsteru, léta Páně 1483 ve dvacátém třetím roce své vlády.“¹³⁴

Dodnes není známo, co bylo příčinou smrti dosud mladého panovníka – v době skonu mu bylo pouhých čtyřicet let. Ital Mancini ve svém spisu vyslovuje myšlenku, že za královou smrtí stojí vážné nachlazení po brzkém ranním rybaření.¹³⁵ Autor kroniky z opatství Croyland se dále zmiňuje o tom, že král už dlouho před svou smrtí sepsal závěť, kterou na smrtelné posteli doplnil o další pokyny.¹³⁶ Ačkoliv jsou tyto dodatky k závěti ztraceny, je jasné, že muselo dojít k určitým změnám oproti poslední vůli z roku 1475, ve které Edward svěřil

¹³² MORGAN, R. B. (ed.), *The Education of a Prince*, in: *Readings in English Social History from Contemporary Literature*, Vol. II., Cambridge 1921, str. 91-94.

¹³³ WAGNER, J. A., *Encyclopedia of the Wars of the Roses*, Oxford 2001, str. 39.

¹³⁴ *Ingulph's Chronicle of the abbey of Croyland*, str. 483.

¹³⁵ Mancini, 59.

¹³⁶ Tamtéž, str. 484.

budoucí kontrolu nad jejich dětmi své manželce Alžbětě Woodvillové. V této dřívější závěti Richard z Gloucesteru nefiguruje.¹³⁷

„Přejeme si s čistou myslí povolat našeho syna prince Edwarda, nebo takového, kterého vybere Bůh, aby byl naším dědicem a převzal po nás anglickou korunu, aby naplnil dluhy a povinnosti bez prodlení...“¹³⁸

Je možné, že dodatky k Edwardově závěti byly úmyslně zničeny, možná samotnými Woodvilly, příbuznými královny Alžběty. Na rozdíl od původní vůle je totiž toto doplnění znevýhodňovalo oproti Richardu z Gloucesteru. Edward si před svou smrtí totiž mimo jiné přál, aby se jeho mladší bratr Richard stal lordem protektorem. Ačkoliv nemáme dochován originální dokument Edwardovy závěti z roku 1483, toto královo přání je dobře doloženo hned několika kronikáři. Píše se o něm mj. ve spisu Itala Manciniho *De Occupatione Regni Anglie per Riccardum Tercium*¹³⁹, v Croylandské kronice¹⁴⁰ a také v díle Polydora Vergila.¹⁴¹

Podle tudorovského vzdělance Thomase Mora pronesl umírající král řeč ke svým blízkým, kteří se shromáždili u jeho lože. V této řeči je nabádal, aby drželi při sobě, zejména William, lord Hastings a královnin syn z prvního manželství Thomas Grey, markýz z Dorsetu. Král dále podle Mora litoval svých násilných činů a zároveň vyslovil svou důvěru v to, že jeho synové se podobným skutkům vyhnou. Nakonec se přetočil na bok a pokojně zesnul.¹⁴² Pohřeb Edwarda IV. se konal 20. dubna 1483. Královy ostatky byly uloženy, přesně jak si to přál ve své závěti, do kaple sv. Jiří na hradě Windsor. Pohřeb byl velkolepý, přesto zde několik důležitých osobností chybělo. Především to byla samotná královna Alžběta Woodvillová, nový, i když dosud nekorunovaný král Edward V. a také vévoda z Gloucesteru Richard, dlící na svém hradě Middleham, daleko na anglickém severu.¹⁴³

3.5. RICHARD Z GLOUCESTERU PROTEKTOREM

Situace po smrti krále byla na oko vcelku příznivá. Edward po sobě zanechal dva syny, dvanáctiletého Eduarda a desetiletého Richarda ze Shrewsbury, vévodu z Yorku. Potenciální odpůrci, jako hrabě Warwick, vévoda George z Clarence, či bývalý král Jindřich VI., byli

¹³⁷ Duch, str. 59.

¹³⁸ *Excerpta Historica*, str. 367.

¹³⁹ Mancini, str. 73.

¹⁴⁰ *Ingulph's Chronicle of the abbey of Croyland*, str. 485-86.

¹⁴¹ Vergil, str. 171 a 175.

¹⁴² LUMBY, J. R. (ed.), *The History of King Richard III*, Cambridge 1883, str. 40.

¹⁴³ Kendall, str. 191-92.

všichni už dávno mrtví. A hlavně zde byl jeho bratr Richard, vévoda z Gloucesteru. Muž, který v té době podle všeho vynikal ctí, věrností a odvahou.

Richard, zatím pořád vévoda z Gloucesteru, se v době královny smrti zdržoval na hradě Middleham v Yorkshire, na místě, kde s velkou pravděpodobností vyrostl. Mancini píše, že rodina královny, tedy Woodvillové, se rozhodla ignorovat královo přání ohledně ustanovení Richarda protektorem, a naopak začala pospíchat s přípravami korunovace malého Eduarda V., čemuž nahrávalo i to, že Gloucester se tou dobou nacházel na hradě Middleham a zpráva o smrti bratra se k němu tou dobou ještě ani nedostala. Woodevillové se totiž obávali možnosti, že by Richard mohl převzít moc nad královstvím a výrazně omezit tu jejich.¹⁴⁴

Ve Westminsteru se jednalo například i o takových věcech, jako byl králův doprovod. Přítomní se podle croylandského kronikáře nemohli shodnout, jak velká eskorta by měla doprovázet nového krále do Londýna. Na to, že by se snad králem místo dvanáctiletého Edwarda měl stát Richard z Gloucesteru, nepomyslel snad nikdo.

„Mezi některými královými rádci panovaly neshody o tom, kolik mužů by mohlo být považováno za dostatečnou eskortu pro prince tak mladých let [...]. Přesto základ těchto sporů byl v každém případě neměnný; a to v nejvíce horlivé touze všech přítomných po tom, aby tento princ nahradil svého otce v největší slávě.“¹⁴⁵

Korunovace Eduarda V. byla stanovena na 4. května 1483. Jeho otec Eduard IV. si situaci po své smrti představoval zřejmě tak, že Eduard V. bude pomazán jako právoplatný král, ale jelikož mu bylo pouhých dvanáct, po dobu asi tří až čtyř let, než by dospěl, za něj bude vládnout královská rada v čele s protektorem Richardem z Gloucesteru. Tato ideální situace se ovšem hned ukázala nereálnou, jelikož proti ní postavila především královna Alžběta.

Richard se ještě pořád zdržoval na Middlehamu – a zpráva o smrti Eduarda k němu stále nedorazila. Někteří odborníci polemizují i s možností, že o ní nebyl zpraven schválně, v čemž měli mít prsty právě Woodvillové.¹⁴⁶ Když se Richard o nastalé situaci konečně dozvěděl, byla již polovina dubna, a rodina královny Alžběty měla pod svým dohledem královský poklad, flotilu a korunovace Eduarda V. byla již stanovena. Naštěstí měl v Londýně

¹⁴⁴ Mancini, str. 70–71.

¹⁴⁵ *Ingulph's Chronicle of the abbey of Croyland*, str. 485.

¹⁴⁶ Např. Robin Neillands píše: „Při naléhavosti, jakou si situace vyžadovala, mohl Richard obdržet zprávu nejpozději po čtyřech nebo pěti dnech. To, že Woodvillové vévodu z Gloucesteru záměrně neinformovali, svědčí o jejich záměrech proti němu.“ Viz Neillands, str. 282–283.

svého silného zastánce, lorda Hastingsse, který zpravoval vévodu o dění v hlavním městě a podle Polydora Vergila mu dokonce naznačil, že by měl převzít situaci do svých rukou. Byl to právě William Hastings, kdo vyslal svého posla, aby Gloucesterovi oznámil, že jeho bratr je po smrti:

„William Hastings, lord komoří, vyslal z Londýna posly, kterým důvěřoval, aby vévodu zpravili o smrti jeho bratra a naznačili mu, že král zanechal vše jeho ochraně – ženu, děti, majetek a všechno, co měl, a tedy ho nabádal, aby v co nejdřívější době vypravil prince Edwarda z Walesu a odjel s ním do Londýna převzít vládu.“¹⁴⁷

Vévoda z Gloucesteru, jakmile obdržel zprávu o nešťastných událostech v Londýně, dal za zesnulého bratra sloužit zádušní mše, a hlavně poslal dopis hraběti Riversovi, v němž se ho tázal, kdy a po jaké cestě se bude mladý král odebírat do hlavního města. Gloucester se beze všech pochyb chtěl jako lord protektor připojit ke královu doprovodu a zúčastnit se jeho slavnostního vjezdu do Londýna.¹⁴⁸ Dopis Riversovi nebyl jediný, který Richard v té době napsal. Další byl adresovaný samotné královně, neboť se dosud nedočkal jakékoli oficiální zprávy z Westminsteru o králově úmrtí. O tomto dopise se zmiňuje Croylandská kronika. Vévoda z Gloucesteru v něm ujišťuje královnu, že jeho hlavním zájmem je sloužit novému králi i jí, Alžbětě.

„Vévoda z Gloucesteru napsal konejšivý dopis, aby utěšil královnu, se sliby svého brzkého příjezdu a ujištěním o své službě, oddanosti, patřičné poslušnosti svému králi a pánu Edwardovi V., nejstaršímu synovi svého zesnulého bratra a královny.“¹⁴⁹

Podle Manciniho vévoda Richard v dopise královně vyjadřoval i svou touhu po „*nastolení nové vlády království podle práva a spravedlnosti*“.¹⁵⁰ Historik Paul Murray Kendall se ve své knize Richard the Third zmiňuje o tom, že zákon, na který se podle Manciniho Richard odvolává, se dá v moderních poměrech chápat pouze jako zažitý precedens. V té době nebyl

¹⁴⁷ Vergil, str. 173.

¹⁴⁸ Viz Mancini, str. 91.

¹⁴⁹ *Ingulph's Chronicle of the abbey of Croyland*, str. 486.

¹⁵⁰ Mancini, str. 89.

žádný zákoník, který by definoval právo na nástupnictví a už vůbec ne takový, který by jakýmkoli způsobem ošetřoval formování regentské vlády.¹⁵¹

Po odeslání obou dopisů čekal vévoda na odpověď asi do 20. dubna. Pak spolu s asi třemi stovkami mužů, kteří se k němu přidali v Yorku, vyrazil na cestu do Londýna.¹⁵² Ještě předtím však nechal svou družinu i yorskou elitu složit přísahu věrnosti novému králi. Poblíž Nottinghamu Richard přijal posla hraběte Riverse. Od něj obdržel dopis, v němž Rivers vévodovi oznámil, že král vyrazí z Ludlow dne 24. dubna a do Northamptonu by měl dorazit 29. dne toho měsíce.¹⁵³ V tomto městě se k Richardovi na svou vlastní žádost měl připojit i Jindřich Stafford, druhý vévoda z Buckinghamu s dalšími asi třemi sty muži.¹⁵⁴

29. dubna 1483 se všechny tři skupiny setkaly v Nottinghamu. Došlo zde ale k velice podivné situaci. Rivers vévodovi z Gloucesteru oznámil, že dosud nekorunovaný král Edward už pokračoval do Stony Stratfordu, který ležel nedaleko Londýna. Tito dva poté spolu zasedli k večeři, kde se k nim připojil i právě přišedší vévoda z Buckinghamu. Podle Polydora Vergila Richard s Buckinghamem vedl toho večera dlouhou debatu, ve které mu vyjevil svůj plán zmocnit se trůnu.¹⁵⁵ Během noci byl Rivers na rozkaz Richarda zatčen a Gloucester sám spolu s Buckinghamem vyrazili do Stony Stratfordu, kde rozpustili Edwardův doprovod, nechali zatknout také sira Richarda Greye a sira Thomase Vaughana, kteří ho doprovázeli, a nastoupili s dvanáctiletým Eduardem V. cestu do Londýna. Rivers, Grey i Vaughan byli na příkaz Richarda posláni do Yorkshiru: Rivers na hrad Sheriff Hutton, Grey na Middleham a Vaughan na Pontefract. Situaci podrobně vylíčil Thomas More.¹⁵⁶ Zmiňuje se například i o tom, jak se Gloucester a Buckingham zmocnili klíčů od hostince, kde přenocoval doprovod hraběte Riverse, tudíž nikdo nemohl proniknout ven bez jejich vědomí.¹⁵⁷ Podle Mora Gloucester také obvinil Riverse, že se snaží krále a jeho strýce navzájem odcizit.¹⁵⁸

Když se o těchto událostech dozvěděla královna, nejlepším řešením shledala najít si azyl ve Westminsteru, kam s sebou vzala i druhého syna Richarda a své dcery. Alžběta ale rozhodně nebyla bezbranná. Mancini, který je věrohodným zdrojem, neboť v této době působil jako vyslanec v Londýně, píše:

¹⁵¹ Viz k tomuto Kendall, str. 194.

¹⁵² *Ingulph's Chronicle of the abbey of Croyland*, str. 486.

¹⁵³ Tamtéž, str. 196.

¹⁵⁴ Kendall, str. 195.

¹⁵⁵ Vergil, str. 174.

¹⁵⁶ Viz CAYLEY, A. Jr. (ed.), *Memoirs of Sir Thomas More with a New Translation of His Utopia, His History of King Richard III, and His Latin Poems*, Vol. II., London 1808, str. 165-169.

¹⁵⁷ Tamtéž, str. 166.

¹⁵⁸ Tamtéž.

*„[Alžběta] do své společnosti přitahovala mnohé nové tváře a představovala je u dvora, aby oni sami obstarávali veřejné a osobní záležitosti koruny [...] prodávali a kupovali posty a nakonec aby vládli samotnému králi“.*¹⁵⁹

Měla sice relativně velké zastání podporu u dvora, Richardův čin ji ale zlomil. Nebyl důvod očekávat od svého švagra jakoukoli shovívavost. Muž, jenž se spolupodílel na trestu smrti pro svého bratra a zocelený mnoha boji v občanské válce, byl, jak se obávala Alžběta, příliš tvrdý na to, aby propustil její příbuzné bez úhony a nechal korunovat Edwarda V. bez jakýchkoli obtíží.

*„Zprávy o této záležitosti dorazily ke královně chvílku před půlnocí ve vší vážnosti, že se zmocnili krále, jejího syna, že její bratr, syn a další přátelé byli uvězněni [...]. A s těmito zprávami, královna ve velkém strachu a těžkosti z pádu jejího syna, neštěstí jejích přátel a ze svých vlastních strastí [...], sebrala ve vším spěchu vše potřebné, svého mladšího syna a své dcery a odešla z paláce ve Westminsteru a uchýlila sebe a svůj doprovod do sanktuária k opatovi.“*¹⁶⁰

Edward V. zatím ve společnosti Richarda z Gloucesteru a vévody z Buckinghamu dorazil do Londýna. Stalo se tomu tak v den, kdy měl být Edward původně korunován (pod záštitou woodvillovského klanu), tedy 4. května. Nejprve byl ubytován v paláci londýnského biskupa u Svatého Pavla, ten ale nebyl pro svou strohost příliš vyhovující, tudíž bylo (jednalo se o návrh vévody z Buckinghamu¹⁶¹) později rozhodnuto o jeho přesunu do Toweru, kde měl očekávat svou královskou korunovaci. Stalo se tak někdy mezi 10. a 18. květnem.¹⁶² Nebylo to nic neobvyklého, když si uvědomíme, že Tower byl už po několik staletí především královskou rezidencí, a ne žalářem, jak bývá často mylně usuzováno. Svou nechvalně proslulou pověst získal spíše až během panování rodu Tudorů. Edwardovy pokoje měly být údajně velice luxusně zařízeny. Dobové záznamy z doby Edwarda IV. hovoří o třech komnatách, které byly určeny potřebám panovníka – byly jimi přijímací pokoj, soukromý pokoj a ložnice. Všechny měly mít vitrážová okna s anglickými erby, malované stěny a

¹⁵⁹ Mancini, str. 79.

¹⁶⁰ *Memoirs of Sir Thomas More with a New Translation of His Utopia, His History of King Richard III, and His Latin Poems*, Vol. II., str. 169.

¹⁶¹ WEIR, A., *The Princes in The Tower*, London 1992, str. 88.

¹⁶² Tamtéž, str. 89.

podlahu s dlaždicemi zobrazujícími královské leopardy¹⁶³. Rozhodně se tedy nejednalo o strohý žalář.

Dne 7. května 1483 se v biskupském paláci v Londýně sešla tajná rada (jejíž schůze podle Croylandské kroniky trvala několik dní¹⁶⁴) kde nechyběli baron Hastings, sir Thomas Stanley, hrabě Arundel, vévoda Buckingham a samozřejmě vévoda Gloucester.¹⁶⁵ Tito šlechtici byli Richardovi příznivě nakloněni, přeci jen se jednalo o zkušeného a schopného muže v nejlepším věku (kdo by tedy mohl místo nedospělého krále vládnout lépe?), nechyběli zde však ani takoví, jejichž podpora patřila spíše královně a Woodvillům. Všichni přítomní ale nakonec 10. května Richarda z Gloucesteru potvrdili ve funkci protektora (*Protector and Defensor of the Realm*). V praxi to znamenalo, že měl práva jako korunovaný panovník. I král mu začal určitým způsobem podléhat, můžeme to vidět například na oficiálních dopisech a nařízeních vydaných Edwardovou rukou. Všechny nesou formuli „*S radou našeho nejdražšího strýce vévody z Gloucesteru, protektora a defensora tohoto našeho království během našeho útlého věku*“.¹⁶⁶ Problém s touto nově nabytou však mocí byl v tom, že plně závisela na „dobré vůli lordů“.

„*Se svolením a dobrou vůlí lordů byla [Richardovi] svěřena moc panovat a zakazovat v každé záležitosti, jako druhému králi...*“¹⁶⁷

Situace se zatím nezdála být nijak vyhrocenou, až na královnu stále dlící ve Westminsteru a na fakt, že den, na který byla naplánována korunovace, tedy 4. květen, už dávno minul a stále se nic nedělo. Nakonec bylo dohodnuto nové datum, a to 22. červen. Gloucester se mezitím snažil získat přízeň lidu. Situace v Londýně byla totiž více napjatá, i přes veškeré jeho ujišťování, že vše se děje ve prospěch mladého krále. Vévoda byl ale podle všeho přesvědčen, že nesmí nechat Woodvilly vyhrát, neboť to by znamenalo jeho pád.

„*Pokoušel se každým způsobem získat podporu lidu, doufajíc, že s jejich pomocí by mohl být prohlášen jediným panovníkem a mohl by poté uzmout korunu s lehkostí, navzdory jakýmkoliv námitkám.*“¹⁶⁸

¹⁶³ Weir, str. 89.

¹⁶⁴ *Ingulph's Chronicle of the abbey of Croyland*, str. 487-88.

¹⁶⁵ Neillands, str. 288.

¹⁶⁶ Viz Kendall, str. 219. Pro zajímavost přikládáme i původní znění dané formule: „*By thadvise of oure derest oncle the Duc of Gloucester, protectour and defensour of this our royalme during our yong age.*“

¹⁶⁷ *Ingulph's Chronicle of the abbey of Croyland*, str. 487-88.

V době mezi přesunem Edwarda V. do Toweru a začátkem června roku 1483 zaznamenáváme problém s dobovými prameny. Všechny se v této době vyznačují zmateností a nepřesnými informacemi. Není divu, jedná se totiž o dobu, ve které měly hlavní slovo intriky, ale téměř zcela zde postrádáme jakékoli velké skutky.

3.6. HASTINGS NEPŘÍTELEM

Jednomu muži však Croylandská kronika v této době věnuje obzvláštní pozornost. Je jím mocný šlechtic William Hastings. Ten se dosud Richardovi prokázal jako věrný spojenec, možná dokonce i jako přítel.

„Lord Hastings, jak se zdálo, si přál v každém ohledu sloužit těmto dvěma vévodům [Gloucesterovi a Buckinghamovi], a toužil po jejich náklonnosti. Byl také nesmírně potěšen změnami, které se [...] odehrály, a měl ve zvyku říkat, že se nestalo nic víc než přesun moci od dvou lidí královniny krve ke dvěma urozeným zástupcům krále. Toho bylo dosaženo bez jakéhokoli násilí nebo většího prolití krve, než by způsobilo říznutí do prstu.“¹⁶⁹

Přes to všechno se stalo, že se věrný Hastings stal protektorovým nepřítelem a „*tato nesmírná radost byla nahrazena žalem*“, jak si povzdychává dále autor croylandské kroniky.¹⁷⁰ Dne 13. června se v londýnském Toweru opět sešla tajná rada. Jako vždy nechyběl ani William, první baron Hastings. Richard, zatím stále ještě vévoda z Gloucesteru, ho zde obvinil ze spolčování s Woodvilly, se kterými mu údajně usiloval o život. O pár chvil později byl lord Hastings, starý přítel krále Edwarda, vždy bránící yorkistické zájmy a hrdina z mnoha bitev Války růží, popraven na Tower Green. Richard pomalu ztrácel podporu. Najednou totiž nejednal v zájmu mladého krále, ale ve svém.¹⁷¹ Jaké byly skutečné pohnutky k popravě lorda Hastingsse, zůstává otázkou. Jisté je to, že tato událost je na rozdíl od ostatních podivných úmrtí (Jindřicha VI., George, vévody z Clarence, a když trochu předběhneme i „*princů z Toweru*“) bezpečně zdokumentována a Richard za ni nese plnou zodpovědnost. Hastings byl mezi lidmi velmi oblíbený, a tak jeho smrt způsobila značnou nelibost. Pokud by však

¹⁶⁸ Mancini, str. 91.

¹⁶⁹ *Ingulph's Chronicle of the abbey of Croyland*, str. 488.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ HORROX, R., *Richard III: A Study of Service*, Cambridge, 1989, str. 137.

Hastings opravdu chystal spiknutí, Richardova reakce by byla jen nutnou obranou.¹⁷² Historik Paul Murray Kendall spekuluje o tom, že Hastings, který za krále Edwarda stál jako člen vlády ve středu dění, se nyní cítil oloupen o kus moci, který mu podle jeho vlastního názoru měl náležet. Je také možné, že mu vadila postava mocného vévody Buckinghamu, který se nyní připojil ke královskému dvoru, a jeho slovo zde mělo velkou váhu.¹⁷³

Spolu s Hastingsem byli zatčeni i jeho přátelé šlechtici Rotherham, Morton a Stanley. Ti ale byli nakonec „jen“ uvězněni, ačkoliv podle Thomase Mora sir Thomas Stanley, první hrabě z Derby, dostal během zasedání tajné rady do hlavy bitevní sekerou, z čehož se prý ovšem rychle vzpamatoval.¹⁷⁴ Mancini píše, že Richard proti této skupině zakročil, protože se „bál, že schopnosti a autorita těchto mužů může být pro něj škodlivá. Neboť si prověřil jejich loajalitu pomocí vévody z Buckinghamu a zjistil, že se někdy scházejí ve svých domech.“ Není ale jisté, zdali se této zmínce dá věřit, jelikož Mancini se rozhodně nepohyboval v těch nejnějnějších kruzích dvora. Jeho spis spíše odráží „klepy“, které kolovaly tehdejší společností. Do dnešních dní se nedochovaly žádné konkrétnější stopy Hastingsovy vzpoury, tudíž nemůžeme říct, zda se chtěl lordu protektorovi opravdu vzepřít. Tělo „zpuřného“ šlechtice bylo pohřbeno v nedostavěné kapli sv. Jiří na hradě Windsor blízko hrobu Edwarda IV., který si ve své poslední vůli přál, aby byl v budoucnu Hastings pohřben blízko něj.¹⁷⁵

Krátce po tom, co byl William Hastings popraven na Tower Green, potkala smrt i vězně na severu. Na hradě Pontefract byli popraveni Rivers, Grey a Vaughan, stalo se tomu tak 25. června. Zajímavá v této věci je zejména záležitost Riversovy závěti. Svou poslední vůli napsal v hradním vězení pár dní před svou smrtí. V samém závěru tohoto dokumentu bychom našli větu, která vzbudí minimálně údiv.

„Pokorně naléhám na Lorda z Gloucesteru, ve jménu utrpení Krista a pro dobro jeho duše, aby uklidňoval, pomáhal a asistoval jakožto supervizor této závěti, aby moji vykonavatelé mohli, v jeho libosti, naplnit mou poslední vůli.“¹⁷⁶

¹⁷² K této verzi se přiklání množství uznávaných odborníků, kromě Kendalla také významný historik zabývající se richardiánskou dobou, James Gairdner. Viz GAIRDNER, J., *History of the Life and Reign of Richard III*, Cambridge 1898.

¹⁷³ Mancini, str. 92.

¹⁷⁴ *Memoirs of Sir Thomas More with a New Translation of His Utopia, His History of King Richard III, and His Latin Poems*, Vol. II, str. 203.

¹⁷⁵ Kendall, str. 250.

¹⁷⁶ *Excerpta Historica*, str. 240.

Je zvláštní, že muž, jenž byl pár dní na to popraven, takto uctivě hovořil o Gloucestrovi, který stál za jeho předčasně ukončeným životem, a navíc svěřil do jeho rukou vykonání záležitostí obsažených v testamentu. Můžeme z toho snad vyvozovat, že Richard v této době ještě zdaleka nebyl vnímán jako tyran, od kterého se nelze dočkat ničeho dobrého. Možná k tomu přispěla jeho pověst spravedlivého vládce na severu Anglie.¹⁷⁷

3.7. NEKLIDNÉ DNY

V prvních červnových dnech roku 1483 se stalo ještě několik důležitých věcí. Dne 5. června za lordem protektorem do Londýna dorazila jeho manželka Anna, mladší dcera Warwicka, zvaného „Králotvůrce“ i s jejich jediným synem, devítiletým Edwardem z Middlehamu.

Alžběta Woodvillová v této době už pár týdnů čelila výzvám k vydání i druhého prince – Richarda (který se měl připojit ke svému staršímu bratrově v Toweru). Královna-vdova svého druhého syna ukrývala společně se svými dcerami v úkrytu ve Westminsteru. Nakonec žádostem podlehl 16. června. Richard, desetiletý vévoda z Yorku, byl toho dne převezen z Westminsteru do Toweru. Podle dobře informované Corylandské kroniky ho mladý král potřeboval u sebe a bez Richardovy přítomnosti by se korunovace vůbec nekonala.¹⁷⁸ Dle našeho názoru ale princ nepředstavoval pouhé dítě, které musela Alžběta jako svého potomka za každou cenu chránit. Byl jí užitečný také jako politická záruka. Po tom, co ho odevzdala do rukou lordu protektorovi, se této záruky sama dobrovolně zbavila. Proč, to se pravděpodobně už nikdy nedozvíme. Možná podlehl oné výhrůžce, že Edwardova korunovace se neuskuteční do té doby, než Yorka vydá. Pro prince si také do Westminsteru došla ozbrojená eskorta, tudíž i náhlý strach z možného násilí by mohl hrát velkou roli.¹⁷⁹ Richard byl podle Gairdnera „oddaně obejmut“ a přivítán lordem protektorem a vzápětí poslán do Toweru za svým bratrem. Je vysoce pravděpodobné, že ani jeden z princů už nikdy nevyšel ven z mohutných zdí této královské pevnosti.

V Londýně to mezitím vřelo. Podle dobových svědectví byl ve městě v těchto dnech očekáván příjezd velkého množství ozbrojených mužů – zvláště ze severu Anglie, oblasti vždy Richardovi věrné – kteří měli udržet pořádek. Zmiňuje se o tom například Simon Stallworthe, služebník lincolnského biskupa, ve svém dopise siru Williamu Stonorovi. Dva dopisy, adresované siru Stonorovi, jsou cenným zdrojem informací k situaci před nástupem

¹⁷⁷ Kendall, str. 256.

¹⁷⁸ *Ingulph's Chronicle of the abbey of Croyland*, str. 488.

¹⁷⁹ Gairdner, str. 77., *Ingulph's Chronicle of the abbey of Croyland*, str. 488.

Richarda, vévody z Gloucesteru, na anglický královský trůn. Stallworthe mu totiž líčí všechny novinky, které se v Londýně odehrály, a navíc výstižně popisuje nálady ve městě.

„Zdá se, že v Londýně bude až 20 000 mužů mého lorda protektora a mého lorda Buckinghamu, za jakým účelem není mi známo než pro zachování pokoje.“¹⁸⁰

Historik Gairdner toto období nazývá „vládou teroru“.¹⁸¹ Ve svém dopise siru Stonorovi, odeslaném krátce po odvedení malého vévody do Toweru (s datací uvádějící 21. červen), píše Stallworth, že lidé v Londýně zažívají „mnohé nesnáze a každý člověk pochybuje o každém“.¹⁸² Dále se zmiňuje o tom, že královna je všemi opuštěna a dřívější příznivci popraveného lorda Hastingsse vstupují do Buckinghamových služeb.¹⁸³

Blížil se 22. červen, druhé stanovené datum korunovace, a zatím neprobíhaly žádné přípravy. Korunovace Edwarda V. byla opět odsunuta, tentokrát na 2. listopad.¹⁸⁴ Musela to být nelehká doba. Hlavní město bylo plné klepů, historek, ale i strachu, intrik a spekulací, ačkoliv se neobjevilo žádné násilí (za což mohl protektor pravděpodobně vděčit hrozbě oněch zmiňovaných 20 tisíců mužů ve zbrani, které si stále držel v záloze, aby je využil v případě potřeby; jejich příchod byl zatím na Gloucestrův příkaz pozdržen). Krále Edwarda zatím sice bylo možné vidět, jak spolu se svým bratrem střílí na cvičné terče na vnitřním nádvoří Toweru, mezi lidmi se ale šířila spekulace, že dvanáctiletý mladík už moc dlouho králem nezůstane.¹⁸⁵

3.8. NEMANŽELSKÉ DĚTI

Gloucester se přestal tajit svými úmysly a začal ostře mířit na svůj cíl – anglickou královskou korunu. V cestě mu však stáli dva mladí bezbranní chlapci, jeho synovci. Nejjednodušším způsobem, jak je odstranit, bylo zpochybnit jejich původ. Taková obvinění byla v oné době téměř na denním pořádku a většinou se jim nepřikládala větší význam. Už za života Eduarda IV. kolovaly pověsti, že je synem jakéhosi lučištníka.¹⁸⁶ Nyní se ale stále častěji začaly

¹⁸⁰ *Excerpta Historica*, str. 17.

¹⁸¹ Gairdner, str. 78.

¹⁸² *Excerpta Historica*, str. 17.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Gairdner, str. 79.

¹⁸⁵ Mancini, str. 115.

¹⁸⁶ WILSON, T., Was Edward IV illegitimate? The case for the defence. Dostupné z: http://www.historyfiles.co.uk/FeaturesBritain/Medieval_EdwardIV_01.htm; [cit. 2018-10-07].

objevovat řeči o tom, že zesnulý král Eduard byl v době svatby s Alžbětou Woodvillovou už jednou ženatý,¹⁸⁷ a to s mladou vdovou Eleanor Butlerovou (měl snad Edward zvláštní slabost pro mladé a krásné vdovy?), dcerou Johna Talbota, prvního hraběte ze Shrewsbury. Richard, vévoda z Gloucesteru, těchto pomluv využil ve svůj prospěch. Velkým pomocníkem mu byl Robert Stillington, biskup z Bath a Wellsu. Obsáhle se tomuto tématu věnuje francouzský učenec Philipp de Commynes ve svých *Memoárech*.

„Biskup vévodovi z Gloucesteru zjistil, že jeho bratr, král Edward, byl dříve zamilován do krásné mladé dámy a slíbil jí sňatek pod podmínkou, že s ní může ulehnout. Dáma svolila a, jak potvrdil biskup, oddal je, když nikdo kromě těchto dvou a jeho samého nebyl přítomen. Protože bylo jeho živobytí závislé na královském dvoru, tajemství neprozradil a přesvědčil dámu, aby ho taktéž neprozradila, což udělala a záležitost zůstala tajemstvím.“¹⁸⁸

V praxi to znamenalo, že dosud nekorunovaný král Eduard V. i jeho mladší bratr Richard z Yorku jsou nemanželští, protože sňatek Edwarda IV. s jejich matkou nebyl kvůli předchozímu slibu validní. Eleanor byla dobrou volbou pro tyto fámy, neboť v té době už byla 15 let mrtvá, a tak se logicky nemohla k celé záležitosti vyjádřit. Bylo ale obecně známo, že zesnulý král býval velkým záletníkem a s ženami si užíval před i po uzavření sňatku s Alžbětou.¹⁸⁹ Philipp de Commynes otevřeně přiznává, že dvořané běžně využívali sliby sňatku, jen aby svedli sličné dámy.¹⁹⁰ Na celé historce tak mohlo být zrnko pravdy. Je dokonce možné, že George, vévoda z Clarence, kterého jeho bratr Edward IV. nechal popravit za údajnou zradu, musel zemřít, protože se od biskupa Stillingtona, se kterým byl v letech 1470 až 1471 ve velmi blízkém kontaktu, dozvěděl o králově tajemství.¹⁹¹

Jistým problémem ale zůstával ještě jiný mladík, jehož nároky na královskou korunu byly minimálně stejné, byť ne větší než Richardovy, pokud by byli oba synové Edwarda IV. prohlášeni za nemanželské. Byl jím osiřelý Edward Plantagenet, sedmnáctý hrabě z Warwicku, syn popraveného (možná v sudu malvazu utopeného) George, vévody z Clarence, bratra Edwarda IV. a Richarda z Gloucesteru, a tedy další Richardův synovec.

¹⁸⁷ Paul Murray Kendall uvádí, že Edward byl s Talbotovou pouze zasnoubený, aniž by uváděl zdroj této informace. To ale odporuje některým primárním zdrojům. Croylandská kronika hovoří takto: „He [Edward] had contracted a marriage with one lady Eleanor Boteler...“, v překladu „[Edward] uzavřel manželství s jistou dámou Eleanor Butlerovou...“, Naproti tomu výše citovaný Philippa de Commynes, píše „pouze“ o slibu.

¹⁸⁸ *The memoirs of Philip de Commines, lord of Argenton*, Vol. I., str. 396-97.

¹⁸⁹ Více se Edwardovu záletnictví věnuje Mancini. Viz Mancini, str. 81-83.

¹⁹⁰ *Mémoires of Philippe de Commynes*, Vol. II., str. 64.

¹⁹¹ Viz Kendall, str. 259-60.

Jeho nárok ovšem nebyl vzat v potaz, jelikož Edwardova krev byla kvůli prohřešku jeho otce George prohlášena za „zkaženou“. Desetiletému Edwardovi byl ale aspoň ponechán jeho titul a on sám byl svěřen do péče Richardovy ženy Anny.¹⁹²

Události v Londýně nabraly rychlý spád. Dne 22. června si protektor v doprovodu Buckinghamu a dalších důležitých šlechticů přijel vyslechnout řeč kazatele Ralpha Shaa, bratra londýnského starosty (*Lord Mayor of London*) do kostela Paul's Cross.¹⁹³ Oba dva bratři nepokrytě podporovali Glouceстера a tomu odpovídalo i kázání.

„Bující odnože hříšného by neměly vzkvétat, ani zapustit kořeny z levobočků, kteří byli pouhými chybami, ani položit pevné základy.“¹⁹⁴

Takto podle dochovaných svědectví hřímal Shaa, maje tím samozřejmě na mysli údajně nemanželský původ synů krále Edwarda. Dále připomínal i to, že Richard se jako jediný ze tří synů Richarda, vévody z Yorku a jeho ženy Cecily Nevillové narodil na anglické půdě a je tedy nejpopovolanější k vládě v této zemi.¹⁹⁵ Pošpiněna během kázání byla i vzpomínka krále Edwarda. Shaa ho veřejně nařknul z hříchu, protože se oženil s Alžbětou, i když byl již zaslíbený Eleanoře Butlerové. Podle Polydora Vergila se Richard a Shaa ještě před tímto osudným kázáním sešli. Právě Shaa měl být jedním z těch, kteří Richardovi našeptali, aby si nárokoval korunu pro sebe.

„Richard měl tajnou schůzku s Ralphem Shaa, kazatelem dobré reputace mezi lidmi, a ten mu našeptal, že dědictví jeho otce by mělo právem patřit jemu, jakožto nejstaršímu synu, kterého Richard, jeho otec, vévoda z Yorku měl s Cecilíí, svou manželkou.“¹⁹⁶

Po Londýně začali kromě toho někteří kněží, podle všeho najatí Buckinghamem, rozhlášovat, že sám Edward IV. byl nemanželským dítětem.¹⁹⁷ Tato historka se objevovala už dříve (krátce jsme se o ní zmiňovali výše), nyní však byla využita naplno Buckinghamem a Gloucestrem.

¹⁹² Anna, rozená Nevilllová, byla chlapcovou tetou. George, vévoda z Clarence, si totiž vzal za ženu její starší sestru Isabel, která zemřela už rok po Edwardově narození, pravděpodobně na horečku omladnic. Viz Kendall, str. 252.

¹⁹³ Jednalo se o starou katedrálu sv. Pavla, která shořela roku 1666 během tzv. Velkého požáru Londýna.

¹⁹⁴ Weir, str. 116

¹⁹⁵ Kendall, str. 263.

¹⁹⁶ Vergil, 183.

¹⁹⁷ Kendall, str. 263

„[Shaa] začal přesvědčovat lidi mnoha důvody, proč zesnulý král Edward nebyl počat Richardem, vévodou z Yorku, ale někým jiným, kdo měl blízký a tajný vztah s jeho matkou; a tato tvrzení podporoval důkazy, jelikož král Edward nebyl ani myslí ani tělem podobný otci Richardovi, protože ten byl vysoký, onen velmi malý, ten velkého obličej, druhý měl krátký a kulatý“¹⁹⁸

Zajímavá je reakce vévodkyně Cecily, Edwardovy a Richardovy matky, která tou dobou stále ještě žila. Tyto pomluvy se jí hluboce dotýkaly, protože podle nich měla být nevěrnicí, což bylo obvinění velice vážné. Popis zvláštní situace nám zanechal Mancini.

„[Vévodkyně Cecily] upadla do takového šílenství, že sama nabídla, že se podrobí veřejnému šetření, a prohlásila, že Edward nebyl ratolestí jejího muže vévody z Yorku, ale byl počat v cizoložném vztahu, a tedy nebyl hoden královského úřadu“¹⁹⁹

Je jasné, že obvinění zašla příliš daleko a nebyla nezbytná. Proč by Richard nechal záměrně očernit svou matku a bratra do takové míry? Dle našeho názoru se mu tato záležitost vymkla z rukou a za zmíněné pomluvy bude spíše nést zodpovědnost vévoda Buckingham. Možná si mocný vévoda připravoval živnou půdu pro budoucí uzurpaci anglického trůnu? Jeho nároky byly jen o něco horší než Richardovy. Sám totiž pocházel z královského rodu Plantagenetů. Byl potomkem nejmladšího syna krále Edwarda III., Thomase z Woodstocku, jehož dcera Anne si vzala za muže Edmunda, hraběte ze Staffordu. „Náš“ vévoda Jindřich, druhý vévoda z Buckinhamu, byl pravnukem tohoto páru. Jeho účast v povstání proti Richardovi, o kterém ještě bude řeč, by možná mohla nasvědčovat vysokým ambicím vévody.

Už následujícího dne po kázání Ralpa Shaa, tedy v pondělí 23. 6., se lord Buckingham sešel s některými zástupci vyšší i nižší šlechty a církevních hodnostářů a pronesl

¹⁹⁸ Vergil, 183-84. Z této zmínky Polydora Vergila se nedá přesně určit, kdo měl být onen „vysoký“, a kdo „velmi krátký“. Pro přesnost přikládáme originál textu: „[Shaa] began to instruct the people, by many reasons, how that the late king Edward was not begotten by Richard duke of York, but by soome other who pryvyly and by stelh had had knowledge of his mother ; and that the same did manyfestly appeare by sure demonstrations, because king Edward was nether in physnomy nor shape of body lyke unto Richard the father ; for he was highe of stature, thother very little ; he of large face, thother short and rownd“. Z dochovaných popisů krále Edwarda ale víme, že to byl velice pohladný a vysoký muž. Například Philipp de Commynes, který měl rovnou několikrát tu možnost krále spatřit na vlastní oči, napsal: „[Edward] byl muž tak statný a krásný, že mohl být dobře stvořen pro potěchy těla...“. Viz *The memoirs of Philip de Commines, lord of Argenton*, Vol. I., str 87. Takže vysoký muž s velkou tváří ve Vergilově popisu bude nejspíše Edward IV.

¹⁹⁹ Mancini, str. 75.

k nim řeč, v níž obhajoval Richardovo právo na trůn. Podobnou řeč si vyslechli i radní a jiní vážení obyvatelé města Londýna v úterý 24.6. Podle dobových svědectví tento projev mnohé velice zasáhl, jelikož byl vévoda velice dobrým řečníkem.²⁰⁰

Na středu 24. 6. bylo už dlouho dopředu naplánováno shromáždění parlamentu. Do Londýna se tedy sjeli zástupci anglického lidu, i když hlavně v dolní sněmovně jich mnoho chybělo. Zdá se, že do některých měst, například do Yorku, dorazila nařízení, tzv. *supersedeas*, která měla pozastavit formování parlamentu. Tato nařízení musela být sepsána v Londýně v době, kdy byl z Westminsteru do Toweru přemístěn malý vévoda z Yorku, jelikož do města York toto „protinařízení“ dorazilo 21.6. Je možné, že byla tajnou zbraní richardovské opozice, která odstraněním zástupců Yorku a jiných severoanglických měst, protektorovi příznivě nakloněných, chtěla překazit Richardovy plány a omezit jeho moc.²⁰¹ Chybějící poslanci byli doplněni některými ctihodnými londýnskými občany, proto v této situaci nemůžeme mluvit o reálném parlamentu, ale spíše o jakémisi „kvasiparlamentu“. Ať už protektorovi nepřátelé měli v plánu cokoliv, jejich cíle nebyly naplněny. Parlamentu byl předložen pergamen s peticí, v níž se psalo o tom, jak „předstírané“ manželství Edwarda IV. s Alžbětou Woodvillovou vedlo ke špatné vládě, tyranii a občanské válce.²⁰² Pro vznešenou veřejnost bylo navíc novinkou, že Edward měl být v době svého sňatku již zaslíben Eleanor Butlerové, proto není divu, že petice vyvolala bouřlivou reakci. Její obsah zůstal zachován v tzv. *Rotuli Parliamentorum* (angl. *Rolls of Parliament*), oficiálních záznamech z jednání parlamentu. Ačkoli v době Tudorů byla snaha zničit všechny kopie této petice, naštěstí toto úsilí nebylo úspěšné. Z prezentovaného úryvku textu můžeme vyčíst, že ve výčtu obvinění nechybělo ani čarodějnictví, údajně spáchané Alžbětou Woodvillovou a její matkou Jacquettou z Bedfordu.

„Bereme také v úvahu, jak toto zmíněné předstírané manželství mezi výše řečeným králem Edwardem a Alžbětou Greyovou, bylo uzavřeno z velkého zapření, bez vědomí a souhlasu lordů této země a také z čarodějnictví a magie spáchané řečenou Alžbětou a její matkou Jacquettou, vévodkyní z Bedfordu.“²⁰³

²⁰⁰ Viz např. Robert Fabyan: ELLIS, H. (ed.), *The New Chronicles of England and France*, London 1811, str. 669.

²⁰¹ Gairdner, str. 86.

²⁰² *Rotuli Parliamentorum (Rolls of Parliament)*, Vol. VI., str. 240.

²⁰³ Tamtéž, str. 242. Pro zajímavost přikládáme i původní znění textu. „*And here also we conside, howe that the seid pretended Mariage bitwixt the above named King Edward and Elizabeth Grey, was made of grete presumption, without the knowyng and assent of the Lords of this Lond, and also by Sorcerie and Wichecrafte, committed by the said Elizabeth, and her Moder Jaquett Duchesse of Bedford.*“

Obviněními Edwarda a jeho manželky Alžběty zahrál lord protektor a lord Buckingham na tu správnou strunu, neboť jejich sňatek nikdy nepatřil k obecně populárním. Další pasáže této petice již bezkonkurenčně patřily Richardovi, vévodovi z Gloucesteru.

„Po zvážení těchto předpokladů, si přejeme hlavně mír, pokoj a dobré bytí lidu této země, a to stejné pro ten nejskvělejší stav a jeho prosperitu, a abychom měli v tobě největší prozíravost, spravedlnost, vznešenou statečnost a výborné ctnosti [...] a tímto naše psaní vybralo tebe, nejskvělejší a nejmocnějšího prince, naším králem a panovníkem, lordem atd.“²⁰⁴

Obě komory tohoto „kvasiparlamentu“ petici schválily a vyjádřily svou dychtivost přednést ji lordu protektorovi. Už následujícího dne ráno, v pátek 26. 6. 1483, se zástupci šlechty, duchovenstva, londýnský starosta, radní i nejvýznamnější občané města v čele s vévodou Buckinghamem sešli u dnes již neexistujícího hradu Baynard,²⁰⁵ kde Richard přebýval, aby mu předložili petici. Pokud věříme Thomasi Morovi, Richard byl zpočátku velice odmítavý a nechtěl se se shromážděním bavit.

„... Jako by pochyboval a zčásti nevěřil tak velkému počtu těch, kteří k němu přišli tak znenadání, bez jakéhokoli varování, jestli přicházejí v dobrém či ve zlém.“²⁰⁶

Je ale vysoce nepravděpodobné, že by lord protektor nevěděl, co se chystá, zvláště když byl v davu přítomen jemu (zatím) tolik blízký vévoda Buckingham, který ho o všem téměř jistě zpravil. Možná byla popsána scéna jen pouhým divadlem pro potěchu oka přítomných a Richard chtěl jen demonstrovat svou skromnost a domnělé odmítání královské koruny, po které ale bezpochyby bažil, čemuž nasvědčují téměř všechny jeho činy od smrti Edwarda IV.

Když se lord protektor konečně ukázal na galerii hradu Baynard nad hlavami sroceného davu, začal k němu jménem všech přítomných hovořit vévoda Buckingham. Pro

²⁰⁴ Tamtéž. Opět přikládáme původní znění této pasáže. *„Wherefore, these premisses by us diligently considred, we desyryng esseduously the peas, tranquillite, and wele publique of this Lande, and the reduccion of the fame to the auncien honourable estate and prosperite, and havynge in youre greate Prudence, Justice, Princely Courage, and excellent Vertue [...] and by this our Wrytyng choise You, high and myghty Prynce, into oure Kyng and Sovereigne Lorde &c.“*

²⁰⁵ Hrad Baynard byl v té době sídlem jeho matky Cecilly. Může fakt, že Richard bydlel u své matky, ačkoliv měl v Londoně na výběr několik jiných míst k bydlení, nasvědčovat jejich usmíření po nedávném očernění stárnoucí vévodkyně z cizoložství? Dle našeho názoru ano.

²⁰⁶ *Memoirs of Sir Thomas More with a New Translation of His Utopia, His History of King Richard III, and His Latin Poems*, Vol. II, str. 239.

blaho celého království by se podle něj měl Richard, vévoda z Gloucesteru, stát králem Anglie.²⁰⁷ Ten to zprvu odmítnul, dokud nebyl Buckinghamem ujištěn, že lid Anglie si nepřeje, aby mu nadále vládla linie zesnulého krále Edwarda. Richard tedy blahosklonně svolil přijmout toto břímě a z davu se ozvaly výkřiky „Král Richard!“²⁰⁸

Podle jiné verze těchto událostí přijal Richard královskou hodnost ve svém sídle Crosby na ulici Bishopsgate.²⁰⁹ O této možnosti hovoří například historička Caroline Amelia Halsted.²¹⁰ Ve skutečnosti se zde konaly „jen“ neformální porady Gloucesteru s Buckinghamem²¹¹ a sídlo proslavil ve své hře Richard III. dramatik William Shakespeare, který do něj zasadil děj několik scén.²¹²

Korunován byl Richard, toho jména třetí, spolu se svou manželkou Annou 6. července 1483. Richardovi bylo necelých jedenatřicet let, jeho ženě sedmadvacet. Spolu měli jednoho potomka, syna Eduarda, tehdy devítiletého. Stojí za zmínku, že oba dva strávili noc ze 4. na 5. června v Toweru, kde ještě tou dobou dleli synové Edwarda IV. Oba princové tak museli být přesunuti z královských komnat a uvolnit je pro svého strýce.

Korunovace byla pompézní událostí, šaty krále i královny byly vyšívány zlatem, zlaté bylo i nádobí na následném banketu.²¹³ Není bez zajímavosti, že královninu vlečku nesla lady Margaret Beaufort,²¹⁴ matka budoucího Jindřicha VII., který jednou Richarda na trůně nahradí.

Podle Horace Walpola, historika žijícího a píšícího v 18. století a jednoho z největších Richardových obránců, se měl ceremonie zúčastnit také Edward, bývalý král Edward V. Ve svém spise *Historic Doubts on the Life and Reign of King Richard the Third* se zmiňuje o jedné poznámce v soupisu výdajů na korunovaci.

²⁰⁷ Gairdner, str. 93.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Toto úctyhodné londýnské sídlo se dochovalo do dnešní doby. Dle staré tradice jsou v něm k nalezení dvě místnosti, které odkazují na Richardovy časy – „komnata koncilu“ a „trůnní sál“. V první jmenované se měla sejít Rada (koncil) města Londýna, ve druhé měl být Richardovi nabídnut anglický trůn. Původně kupecký dům už nestojí na svém místě, v roce 1910 byl kámen po kameni přenesen do čtvrti Chelsea. K pohnuté historii paláce Crosby viz NORMAN, P., CAROE, W. D., The history of Crosby Place, in: *Survey of London Monograph 9, Crosby Place* (London, 1908), str. 15-32. *British History*, dostupné online <http://www.british-history.ac.uk/survey-london/bk9/pp15-32> [cit. 2018-18-06].

²¹⁰ HALSTED, C. A., *Richard III as duke of Gloucester and King of England*, London 1851, str. 120.

²¹¹ NORMAN, P., CAROE, W. D., The history of Crosby Place, in: *Survey of London Monograph 9, Crosby Place* (London, 1908), pp. 15-32. *British History*, dostupné online <http://www.british-history.ac.uk/survey-london/bk9/pp15-32> [cit. 2018-19-06].

²¹² Tamtéž.

²¹³ AUBREY, W. H. S., *The National and Domestic History of England*, London 1878, str. 193.

²¹⁴ Tamtéž, str. 194.

„Lordu Edwardovi, synu zesnulého krále Edwarda IV., jako jeho oděv a doplňky je přiřčeno toto: krátká róba ušitá ze dvou yardů a tří čtvrtin šarlatového sukna, lemovaného dvěma yardy a třemi čtvrtinami černého sametu, dlouhá róba ušitá ze šesti yardů a poloviny šarlatového sukna zlatého lemování...“²¹⁵

Kde Walpole tyto informace vzal, není jisté. Připadá však v úvahu, že seznam výdajů zaměnil s některým seznamem určeným pro Edwardovu vlastní korunovaci, která se ovšem nikdy neodehrála. Dle našeho názoru je tato možnost vysoce pravděpodobná, jelikož uvedený šat a další doplňky, jako například „devět sedel z modrého sametu pro Edwardovy koně“, zlaté ostruhy a „nádherná roucha pro jeho sluhy“²¹⁶ byly až příliš nákladné a honosné pro „pouhého“ bastarda. Na druhou stranu by ale v takovém případě na začátku tohoto úryvku nemělo být slovo „lord“, jelikož v okamžiku smrti krále Edwarda IV. jím jeho syn přestal být a stal se rovnou králem, i když nekorunovaným. Je ale také možné, že Walpole si daný úsek upravil podle svého.

3.9. POVSTÁNÍ Z ROKU 1483

Za podmínek, v jakých Richard přebral anglický trůn, se povstání téměř dalo očekávat. V tomto případě se ale jednalo tak trochu o „ránu do zad“. Jeho ústřední postavou byl totiž Henry Stafford, druhý vévoda z Buckinghamu, muž do té doby Richardovi věrně sloužící.

Povstání mělo mít dvě části. Tu první představoval útok zevnitř, který měl vést mimo jiné Buckingham, útok zvně zase Jindřich Tudor, hrabě z Richmondu. Král Richard, který byl zrovna tou dobou spolu se svou královnou na cestě po nově nabytém království, se o vzpouře dozvěděl 11. října v Lincolnu.²¹⁷ Měla hned několik ohnisek, v Kentu, v Berkshire, Wiltshire a Walesu. Právě na posledním jmenovaném místě se do ní zapojil i vévoda Buckingham. Kvůli jeho účasti bývá povstání často označováno jako „Buckinghamova vzpoura“. To je ale velice nepřesné a zavádějící, protože vévoda se do ní zapojil, až když byla zcela naplánována. S jejím zrodem tak neměl v podstatě nic společného.

Cílem povstání bylo osvobodit prince z Toweru, v první řadě staršího Edwarda. Vzbouřenci však po čase nejspíše podlehli řečem, které se tou dobou šířily ve velkém, že oba

²¹⁵ Walpole, str. 146.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ Neillands, str. 302.

jsou již mrtví a obrátili svou mysl k Jindřichu Tudorovi, který se stal novým adeptem pro královskou korunu.

Vzpouře byla neúspěšná, neboť pozemní vojsko dokázal král Richard s pomocí Nevillů (tedy rodiny jeho ženy Anne) a vévody z Norfolku potlačit. Jak víme, na severu byl Richard velice oblíbený už ze svých mladých let, a ani tentokrát nepřišel o podporu severních hrabství. Do karet mu hrálo také počasí, protože kvůli záplavám se vzbouřeneckým vojskům nepodařilo sjednotit. Richmondovu flotilu pak i přes opakované pokusy o vyloďení (nejprve v Poole, poté v Plymouth) také zastavilo špatné počasí.²¹⁸ Musel se vrátit zpět do Francie, kde dále čekal na svou šanci.

Otázkou zůstává, proč tak náhle obrátil vévoda Buckingham. Dvě nejčastěji zmiňované teorie mluví o tom, že se buď zalekl Richardových „hrůzných“ činů, o kterých se tou dobou už spekulovalo (řeč je zejména o domnělé vraždě „princů v Toweru“), anebo sám vycítil možnost se dostat na trůn. Proti této druhé možnosti, kterou jsme se již zabývali výše, hovoří fakt, že Buckingham v Anglii nepatřil zrovna k nejoblíbenějším šlechticům (nejspíše kvůli „zradě“ vůči svým předkům, kteří padli za Lancastery) a jako o králi o něm nikdy vážněji uvažováno nebylo.

Na tomto místě nechme opět promluvit dobový pramen, konkrétně *Chronicle of the Grey Friars of London*. „Dva synové krále Eduarda byli umlčeni a vévoda z Gloucesteru na sebe vzal v červnu korunu, což byl první rok jeho vlády. On a jeho manželka byli korunováni v jistý den v měsíci červenci. Tento rok byl vévoda z Buckinghamu popraven v Salisbury a pohřben u Greyfriars. A spousta lordů a rytířů s dalšími v ten čas uteklo do Francie.“²¹⁹

O nějaké vzpouře v úryvku sice není ani slovo, za to je zde ale dobře načrtnut další vývoj: Buckingham byl po porážce povstání zatčen a na začátku listopadu odvezen do města Salisbury. Ačkoli zde tehdy pobýval i sám král, svého bývalého spojence odmítl vyslechnout. Vévoda byl po krátkém soudním řízení na místním tržišti sťat.

V této době můžeme v Anglii pozorovat jeden typický jev, o kterém nás výňatek z kroniky výše také informuje – odliv šlechticů (a nejen jich) k malému dvoru Jindřicha Tudora, hraběte z Richmondu do francouzské Bretaně. Ten tak získává čím dál větší množství

²¹⁸ Tamtéž, str. 305.

²¹⁹ V originále „*And the two sonnyes of kyng Edward were put to cilenche, and the duke of Glocester toke upone hym the crowne in July, wych was the furst yere of hys rayne. And he and hys quene crownyd on one daye in the same monyth of July. Ij.oAo. Thys yere the duke of Buckyngham was beheddyd at Salsbery, and is burryd at the Grayfreres. And many lordes (and) knygettes with dyvers other flede into France at that tyme.*“

Viz NICHOLS, J. G. (ed.), *Chronicle of the Grey Friars of London*, London 1853, str. 23.

spojenců, kteří mu jednou pomohou získat anglickou korunu. Další informace o pohnutém osudu vévody Buckingham nám zanechává Philipp de Commynes.

„Vévoda Buckingham pro samotného krále Richarda nechal usmrtit obě děti, ten si pár dní na to vyžádal jeho popravu.“²²⁰

3.10. JEDINÝ PARLAMENT A *TITULUS REGIUS*

Kromě vzpoury a poprav vévody Buckingham se během krátké vlády Richarda III. odehrála ještě jedna událost, o které je třeba se zmínit, neboť se týkala vztahu mezi králem Richardem a jeho synovci. Bylo jím Richardovo první a zároveň poslední svolání parlamentu.

Věren staré anglické parlamentní tradici, i Richard III. stihl za svou krátkou vládu svolat parlament. Stalo se tak v roce 1484, konkrétně zasedal od 23. ledna do 22. února. Kromě několika jiných záležitostí bylo jeho nejdůležitějším počinem vydání nového zákona, nazvaného *Titulus Regius*. Tento zákon oficiálně vyřadil syny Edwarda IV. z nástupnictví.

„[Richard předložil] kousek pergamenu, na základě něhož prohlašoval, že synové krále Edwarda jsou levobočci, neboť před sňatkem s Alžbětou byl již ženatý s Eleanor Butlerovou. A kvůli znalosti tohoto svazku byla zkažena krev jeho bratra Jiřího, vévody z Clarence. Na základě těchto skutečností bylo možno nalézt jediného potomka linie Richarda, (třetího) vévody z Yorku – Richarda, vévodu z Gloucesteru. Proto byl zavázán před pány a poddanými své říše uplatnit svá nástupnická práva.“²²¹

Zákon v podstatě obsahuje stejné údaje jako dříve zmiňovaná petice. Schválily ho obě sněmovny, jeho platnost ale trvala pouhý rok. Invazi do Anglie totiž tou dobou v Bretani plánoval Jindřich Tudor, hrabě z Richmondu.

I Jindřich v sobě měl něco z královské krve. Zdědil ji především po matce, která byla pravnučkou Johna Gaunta (třetího syna krále Edwarda III.), vévody z Lancasteru a jeho milenkou Kateřiny Swynfordové (která se nakonec stala vévodovou třetí manželkou a jejich děti byly za vlády Richarda II. legitimizovány). Jindřichův otec Edmund Tudor, první hrabě z Richmondu, byl synem velšského šlechtice Owena Tudora a Kateřiny z Valois, vdovy po králi Jindřichu V. Jak tedy můžeme vidět, královská krev Jindřicha VII. Tudora byla opravdu

²²⁰ Commynes, Vol. II., str. 64.

²²¹ *Ingulph's Chronicle of the Abbey of Croyland*, str. 489.

dosti „zředěná“.²²² Jindřichovy nároky na trůn by tedy za normálních okolností nemohly být nijak velké, nicméně za podmínek, v jakých se Anglie ke konci 15. století ocitla, se zdály zcela relevantní.

Velký vliv na něj měla jeho matka Margaret, která plánovala pro syna ujetí se koruny a svatbu s dcerou Edwarda IV. po relativně dlouhou dobu. Svědčí o tom i jeho zapojení se do vzpoury roku 1483, i ji totiž Margaret pomáhala organizovat. Po jejím ztroskotání musel Jindřich uprchnout pod ochranu samotného francouzského krále, protože Richard III. začal jednat s bretaňským vévodou o jeho vydání.²²³ Na francouzském dvoře se mu dostalo podpory potřebné k opětovnému vylovení v ostrovním království. Také za ním přicházelo stále více a více „emigrantů“, kteří nebyli spokojeni s Richardovou vládou. A právě to byla slibná východiska k další invazi.

3.11. BYL RICHARD UZURPÁTOR?

Druhá invaze mladého Tudora byla úspěšná. V bitvě u Bosworthu 22. srpna 1485 porazil svého soka Richarda III., který zde našel smrt, a sám se ujal trůnu jako Jindřich VII. S ním počíná vláda rodu Tudorů v Anglii. V průběhu jeho kralování vzniklo hned několik spisů, které se zabývaly okolnostmi převzetí vlády Richardem III. (viz kapitola „Prameny“). Z pozdějších hodnocení své osoby Richard vůbec nevychází dobře. Často se o něm mluví jako o uzurpátorovi, ba dokonce jako o vrahovi. Největší podíl na tom má zřejmě dramatik William Shakespeare, jehož historická hra s názvem „Richard III.“ je děsivou karikaturou snad všech nejhorších lidských vlastností. Bohužel se tato tradice již natolik vžila do podvědomí především laické veřejnosti, že je nyní na odbornících, aby se pokusili jeho pověst alespoň trochu napravit. I my se o to pokusíme, neboť dle našeho mínění není možné, aby se věrný, čestný a obecně oblíbený muž stal takřka ze dne na den „zrůdou“ zabíjející malé děti.

Podívejme se nyní blíže na onu zažitou tezi, podle níž trůn uzurpoval na Edwardu V. Na tomto místě je třeba říci, že Richard III. nebyl uzurpátorem, nýbrž legálně zvoleným panovníkem. Vzpomeňme na petici a následný zákon, který pokaždé schválily obě sněmovny parlamentu, petici dokonce i přesto, že tehdy nebyli přítomni poslanci z anglického severu, oblasti Richardovi tradičně nakloněné.

²²²Neillands, str. 322.

²²³Kendall, str. 297.

Podle spisovatele Mortimera Levina, který se zabýval právními aspekty sňatku Edwarda IV. a Alžběty Woodvillové, je poněkud problematické označení obou princů za nemanželské kvůli údajnému manželství Edwarda IV. s Eleanor Butlerovou. V době, kdy se Edward a Richard narodili (1470 a 1473), byla tato dáma už dávno mrtvá (zemřela roku 1468), tudíž by se tato záležitost na chlapce vztahovat neměla.²²⁴ Zde si dovolíme nesouhlasit. Pokud byl sňatek s Butlerovou skutečně uzavřen, nezáleží na tom, jestli byla ona dáma v době narození princů už po smrti. Důležité je, že v takovém případě by logicky královo druhé manželství bylo neplatné a děti narozené z tohoto svazku nemanželské. Mohlo se ovšem stát to, že by je parlament po smrti otce Edwarda prohlásil za legitimní potomky a starší Edward by tedy měl právo vládnout. Taková alternativa ale nenastala a Richard III. se poté sám ujal trůnu.

3.12. VLIV WOODVILLŮ NA EDWARDA V.

Záležitost dvou mladých synovců Richarda III. je určitě tou věcí, která Richarda III. v očích nejen současníků, ale především dalších generací očernila asi nejvíce. Přitom jejich domnělá vražda je tou nejméně dokázanou událostí Richardova života. Ano, jistě tento král na své cestě k trůnu neváhal odstranit několik osob, které mu stály v cestě, či v ní stát mohly. Jenže takové věci, dnes naprosto nemorální, se v dobách minulých děly relativně běžně. Jen vzpomeňme, král Edward IV. s největší pravděpodobností nechal zavraždit jak svého předchůdce na trůně Jindřicha VI., tak i vlastního bratra George, vévodu z Clarence.

„Problém“ tkví v tom, že král Edward byl dosud malým, nevinným dítětem. Máme jen málo indikátorů, které by ukazovaly na vztah strýce a synovce, Richarda (III.) a Edwarda (V.). Jedním, i když nepříliš jasným, vodítkem nám ale můžou být Edwardovy rodinné svazky. Pomněme fakt, že Richardovým největším nepřítelem byl klan Woodvillů, tedy rodina královny, Edwardovy matky. Byli to právě oni, kteří ho nespravili o smrti jeho bratra, pravděpodobně také někdo z jejich podporovatelů poslal tzv. *supersedeas* do Yorku a dalších severoanglických měst, aby zabránil Richardovi ve snahách o suverenitu (ať už jako protektorovi, nebo králi).

Woodvillové obecně nikdy nebyli přijímáni dobře u dvora, neboť před sňatkem Edwarda IV. s Alžbětou Woodvillovou patřili mezi zaryté podporovatele Lancasterů. O to větší rozhořčení mezi starou yorkistickou šlechtou vzbudila nepokrytá podpora, kterou král Edward tomuto rodu poskytoval.

²²⁴ LEVINE, M., *Richard III. Usurper or Lawful King?*, roč. 34, č. 3 (1959), str. 391–401.

Svůj sňatek s nepříliš významnou šlechticnou před všemi tajil celé čtyři měsíce,²²⁵ čímž si proti sobě popudil mocného hraběte Warwicka. Jeho vyvolená Alžběta navíc nesplňovala ani jedno z kritérií, která v té době byla pro královské nevěsty téměř esenciální: nepocházela ani z panovnického rodu, neměla žádné zahraniční příbuzenstvo²²⁶ a nebyla pannou.²²⁷ Byla dokonce starší než Edward a měla ze svého předchozího manželství dva syny. Dominic Mancini se zmiňuje o vzájemném antagonismu anglické šlechty a její nové královny Alžběty.

„...nepřátelství šlechticů království, kteří pohrdali vzdáváním královských poct ničím pozoruhodné ženě povýšené do takto vysokého stavu.“²²⁸

A byl to z velké části právě vliv této nepříliš oblíbené královny, jež na krále a svého manžela měla, který pomohl její rodině (především dvanácti mladším sourozencům) dosáhnout uzavření mnoha manželství se zástupci vyšší šlechty a dostat se na velice privilegované posty. Tak se stalo, že právě jednomu z těchto „povýšenců“ Woodvillů, Antohonymu Riversovi, královnině bratru, svěřil výnosné, ale také důležité místo vychovatele malého prince Edwarda, budoucího krále Anglie.

Následující řádky jsou sice pouhými spekulacemi, ale při znalosti některých historických faktů není příliš složité vyvodit, jak asi vypadal vztah Richarda a jeho synovce. I přes blízký příbuzenský svazek si pravděpodobně byli velice vzdálení. Když se v roce 1483 potkali ve Stony Stratfordu na cestě do Londýna, spatřili se po velice dlouhé době a dvanáctiletý chlapec si zřejmě svého strýce ani nepamatoval. Richard v době Edwardovy vlády žil dlouhá léta na severu a na anglický jih se vracel jen zřídka. Edward zase prožil většinu života na hradě Ludlow u anglicko-velšských hranic. Při svém setkání si asi neměli co říci, své jistě vykonala i Riversova výchova. Pro Richarda se možná jeho synovec stal malým Woodvillem. Ani Edwardovi strýc nepřišel nijak blízký, rozhodně ne po tom, co vzápětí nechal uvěznit (a nakonec popravít) jeho vychovatele Riverse, a nepřímo donutil jeho matku uchýlit se do útočiště ve Westminsteru.

²²⁵ SHEARS, H., *The Queen's Blood: A Study of Family Ties During the Wars of the Roses*, Tacoma 2010, str. 4.

²²⁶ Sňatky s „cizími“ princeznami byly pro stabilitu státu velice důležité, protože jejich domovina mohla v případě potřeby poskytnout zemi manžela podporu.

²²⁷ Shears, str. 4.

²²⁸ Mancini, str. 61.

3.13. TAJEMNÝ OSUD PRINCŮ V TOWERU

Osud Edwarda V. a jeho mladšího bratra Richarda ze Shrewsbury je nesmazatelně spojen s londýnským Towerem, kde byli oba dva spatřeni naposledy. Edward dlel v Toweru už někdy od druhého týdne měsíce května 1483,²²⁹ Jeho bratr Richard se k němu připojil 16. června, kdy ho jeho matka Alžběta Woodvillová vydala ze svého úkrytu ve Westminsteru. Když pomíneme všechny konspirační teorie, je velice pravděpodobné, že od té doby už princové nikdy z Toweru nevyšli.

Tradičně bývá za domnělou smrt princů viněn jejich strýc, Richard III. Pro podporu této hypotézy ale neexistují žádné důkazy. Primární prameny, které vznikly v době Richardovy vlády, a tedy nejsou ovlivněny pozdějším tudorovským přístupem, se o celé záležitosti zmiňují velice vágně a zachycují pouze spekulace, které se objevovaly mezi lidem. Dominic Mancini, italský vyslanec, který z Anglie odjel asi v době Richardovy korunovace, nám nechává nejobsáhlejší informace týkající se princů a jejich pobytu v Toweru.

„...Poté, co byl odstraněn Hastings, všem návštěvníkům, kteří čekali na krále, byl k němu upřen přístup. On a jeho bratr byli přesunuti do vnitřních komnat Toweru a den za dnem přestávali být vidět za mřížemi a okny [...]. Štrasburský doktor, poslední z návštěvníků, jehož služeb král využíval, říkal, že mladý král je jako oběť připravená k obětování, hledá vykoupení ze svých hříchů každodenní zpovědí a pokáním, protože věří, že čelí smrti...“²³⁰

Tato výpověď ale rozhodně nemůže být obviněním Richarda III. Existují hned dvě teorie, které vysvětlují Edwardovu melancholii. Vraždy svrhnutých anglických panovníků či pretendentů na trůn byly celkem běžné (a to i v pozdější, tudorovské době). Vzpomeňme na Richarda II., který zemřel hladu na hradě Pontefract, poté, co ho Jindřich IV. svrhnul z trůnu; Jindřicha IV., který skončil za podivných okolností v Toweru, pravděpodobně byl zavražděn na příkaz Edwarda IV.; „devítidenní“ královnu Jane Greyovou, která byla popravena r. 1553 po tom, co se ujala vlády Marie Tudorovna atd. Edwardovy obavy mohly tedy být spíše obecnějšího rázu, neboť věděl o některých svých předchůdcích, kteří přišli o korunu a následně i o život. Někdy se také uvádí,²³¹ že dvanáctiletý Edward trpěl vážnou nemocí, která

²²⁹ Přesné datum Edwardova přesunu do Toweru není známo.

²³⁰ Mancini, str. 93.

²³¹ Teorie je podepřena nálezem dvou dětských koster (přibližný věk byl stanoven na 10 a 12 let) v červenci roku 1674. V roce 1933 kosti zkoumal jistý prof. Wright, který zjistil, že kostra staršího chlapce má deformovanou čelist. Dalším podpůrným aspektem je i podobná vzácná nemoc, jejíž stopy byly nalezeny na ostatcích Anne

postihovala kosti a především dolní čelist. Možná tedy jeho melancholie pramenila ze špatného zdravotního stavu.

Croylandská kronika, jindy velice spolehlivý pramen, v této záležitosti není příliš užitečná, neboť obsahuje jen prostou zmínku.

„Šířila se fáma, že synové krále Edwarda zemřeli násilnou smrtí, ale nebylo jisté jak.“²³²

Polydore Vergil je oproti tomu o něco sdílnější. Zajímavé je především to, jak píše o Richardově reputaci mezi jeho poddanými. Fáma o smrti princů se zřejmě šířila už během druhé poloviny roku 1483 a její šíření nabylo na intenzitě během prvních měsíců roku 1484.

„A Richard se domníval, že získal neochvějnou slávu a prostí ho považují za požehnaného. Brzy zjistil, že skrze nevidané formy krutého chování neustále ztrácí přízeň lidu a skrze žádný čin ji nezíská zpět. Proto po smrti Edwardových synů kdykoli se objevila hrozba bouře, všichni vinu přisuzovali jen Richardovi, pro živou paměť králových činů. A dovolávali se Boha, aby pomstil nespravedlnosti, které způsobil svému lidu. Proto ho kárali, nenáviděli ho a modlili se za jeho konečné potrestání.“²³³

Při čtení díla Polydora Vergila *Anglica Historia* ale musíme pomnout fakt, že autor čerpal ze vzpomínek biskupa z Elly, Johna Mortona. Právě ten byl prostředníkem mezi Alžbětou Woodvillovou a Jindřichem Tudorem, hrabětem z Richmondu. Bývalou královnou byl pověřen dojednáním sňatku mezi nejstarší dcerou Alžběty a Edwarda IV. a právě Richmondem. Jeho snaha ale nezůstala Richardovi III. utajena. Biskup z Elly byl pak nějaký čas vězněn, nicméně se mu podařilo utéci do Francie za Jindřichem Richmondem. Od té doby se řadil mezi jeho nejvěrnější stoupence, což ho nutně stavělo do silné opozice vůči Richardovi III. Proto se nedá říct, že by Vergilova kronika patřila ke zcela objektivním zdrojům.

Nejkonkrétnější ze všech zdrojů je dílo Thomase Mora, které ale musíme brát s velkou nadsázkou, je totiž nejzřetelnějším výtvozem tudorovské propagandy.

Mowbrayové, sestřenice obou bratrů. Viz HARGREAVES, A. S., MACLEOD, R. I., *Did Edward V suffer from histiocytosis X?*, in: *Journal of the Royal Society of Medicine*, Vol. 27, str. 98-101, dostupné online <http://europepmc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC1294327&blobtype=pdf> [cit. 2018-19-06].

²³² *Ingulph's Chronicle of the Abbey of Croyland*, str. 491, zápis se vztahuje k rebelii z r. 1483.

²³³ Vergil, str. 191–192.

„[Richard] vyslal jistého Johna Greena, kterému obzvlášť věřil, k siru Robertu Brackenburymu, konstáblu Toweru, s dopisem a vírou, že tento sir Robert ony děti nějak usmrtí.“²³⁴

Dále More píše o tom, že sir Brackenbury Richarda zklamal, neboť odmítl tuto hrůznou práci vykonat. Popisuje také scénu, kdy si Richard stěžoval svému pážeti, že nemá nikoho věrného, komu by úkol svěřil. Páže mu pak doporučilo jistého Jamese Tyrella, který nakonec s pomocí dalších dvou mužů, Johna Dightona (podkoního) a Milese Foresta (jednoho ze služebníků princů), chlapce v noci zadusil polštáři v jejich postelích.²³⁵

V tomto popisu je do očí bijících hned několik faktů. Richard by se určitě s takovou záležitostí nesvědčoval nějakému pážeti, kterému by pochopitelně nemohl věřit. Nenechal by si doporučit muže, o němž neměl doposud ani zdání. A také by pravděpodobně neposílal dopis obsahující tak choulostivé informace, vystavoval by se totiž nebezpečí odhalení. Onen James Tyrell navíc nebyl jen bezejmenný služebník, jednalo se o muže velice známého, hrdinu z Války růží, navíc velitele královských stráží a nejvyššího podkoního – Richard ho tedy musel velice dobře znát.

Král Richard III. ale není jediným možným adeptem na původce tohoto činu. Dalším mohl být Henry Stafford, druhý vévoda z Buckinghamu, který sám měl jako potomek Edwarda III. přes jeho nejmladšího syna Thomase z Woodstocku také nárok na trůn. V době, o které je nyní řeč, Richardovi sloužil, ačkoliv jeho otec hrabě Humphrey Stafford i děd stejného jména (akorát s jiným titulem) Humphrey Stafford, první vévoda z Buckinghamu, ve Válce růží bojovali na straně Lancasterů.²³⁶

Kdyby se chtěl Buckingham nějakým způsobem ujmout trůnu, pak mu v cestě kromě Richarda III. stáli právě oba princové. Historik Paul Murray Kendall vévodu označuje dokonce za nejpravděpodobnějšího viníka smrti bratrů Eduarda a Richarda.²³⁷

Posledním vážným „konkurentem“ obou výše zmíněných mužů je Jindřich, hrabě z Richmondu, pozdější anglický král Jindřich VII. V jeho případě bychom ale museli počítat s možností, že oba princové byli naživu až do roku 1485, kdy se Jindřich ujal vlády. To je ale

²³⁴ *Memoirs of Sir Thomas More with a New Translation of His Utopia, His History of King Richard III, and His Latin Poems*, Vol. II, str. 246.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Viz RAWCLIFFE, C., *The Staffords, Earls of Stafford and Dukes of Buckingham 1394–1521*, Cambridge 2008, str. 28–34.

²³⁷ Kendall, str. 465–495.

problematické, neboť naposledy byli viděni někdy během léta 1483. Jindřichovy nároky na trůn sice byly opodstatněné, ale ne příliš velké. Kdyby byl Eduard V. i jeho mladší bratr Richard naživu, určitě by pro Richmonda představovali velké nebezpečí. Kvůli svému na krále relativně nízkému původu by měl určitě silnější motiv než Richard, král legálně vybraný a potvrzený parlamentem. Co se skutečně stalo s dvěma malými chlapci v Toweru se stále neví a pravděpodobně ani nikdy vědět nebude.

Aspoň částečné rozuzlení záhady přišlo v roce 1674, kdy byla v Toweru pod schody v Bílé věži vykopána dřevěná truhlice s dvěma dětskými kostrami. Tehdy vládnoucí král Karel II. Stuart je nechal uložit v urně do kaple Jindřicha VII. ve Westminsterském opatství. Teprve v minulém století byly kostry pečlivěji zkoumány a vyšlo najevo, že věk odpovídá dvanáctiletému a desetiletému dítěti. Zdali se jedná o prince z Toweru, by přesněji určil test DNA, který ale dodnes nebyl proveden.²³⁸

Toto ale není jediný nález dětských koster, které by mohly být pozůstatky princů, další se našly třeba v osmnáctém století v kapli sv. Jiří ve Windsoru. Stará detektivní poučka říká, že vrahem je většinou ten, komu z dané vraždy plyne největší prospěch. V případě Richarda III., se nedá říct, že by mu smrt princů prospěla. Jeho pověst zůstala silně pošramocena, na druhou stranu pro něho chlapci představovali nebezpečí, neboť proti němu mohly být kdykoli v jejich jménu pozdvihnuty zbraně (jak se tomu skutečně stalo v roce 1483). Po tzv. Buckinghamově vzpouře, by bylo sice amorálním, ale logicky nejlepším řešením prince odstranit. Pokud to Richard udělal, určitě to pro něj nebylo jednoduché. Stejně jako pro Edwarda IV. rozhodnutí popravít svého bratra. Toto využití machiavelistické fráze „jít přes mrtvoly“ zde platí doslova. Je těžko se vžít do kůže panovníka, pokud však člověk jednou získá moc, bylo je běžné, že udělá cokoli, aby si ji udržel.

3.14. KRÁLOVŠTÍ PRETENDENTI

Když 22. srpna na poli u Bosworthu padl Richard III., jeho sok Jindřich Tudor se stal anglickým králem. Paradoxem dějin je, že tento poměrně málo významný hrabě z Richmondu, který si svou korunu vybojoval v bitvě, měl vzhledem ke své notně „zředěné“ královské krvi mnohem menší právo vládnout, než „uzurpátor“ Richard.

Jedním z vůbec prvních počinů nového krále bylo zrušení zákona *Titulus regius*, čímž se mimo jiné opět stali legitimními všichni potomci Edwarda IV. a Alžběty Woodvillové,

²³⁸ TRAVIS, A., *Why the princes in the tower are staying six feet under*, Dostupné online: <https://www.theguardian.com/science/2013/feb/05/princes-in-tower-staying-under> [cit. 2018-30-06].

mezi nimi i tehdy devatenáctiletá Alžběta, kterou si Jindřich na začátku roku 1486 vzal za ženu. To ovšem také znamenalo opětovné uznání nároku Edwarda V. na anglickou korunu. Starší z „princů v Toweru“, by měl v té době už patnáct let a byl by naprosto oprávněným kandidátem na trůn, s mnohem většími nároky než Tudor. Pokud se Jindřich VII. odvážil zrušit platnost zákona *Titulus Regius*, musel být přesvědčen o tom, že oba princové jsou již po smrti. Jestliže oba přežili krátkou vládu Richarda III., jehož motiv k jejich vraždě nebyl zdaleka tak pádný jako Jindřichův, museli téměř jistě životem zaplatit za vlády Tudora.

V dějinách není neobvyklé, že když najednou beze stopy zmizí příslušník panovnického rodu, po nějaké době se vyrojí tací, kteří tvrdí, že jsou oním zmizelým. Vzpomeňme na údajnou velkokněžnu Anastázii, která údajně přežila masakr carské rodiny v Jekatěrinburgu v roce 1918, případně na ruské samozvance, tzv. „lžidimitrije“, či Wilhelma Naundorffa, který předstíral, že je synem Ludvíka XVI. a Marie Antoinetty. Podobné situaci musel Jindřich VII. čelit hned dvakrát. Poprvé v roce 1487, kdy se vynořil jistý Lambert Simnel, tvrdící, že je Edward Plantegenet, sedmnáctý hrabě z Warwicku, syn George z Clarence. Ačkoliv se stal hlavní figurou (mohli bychom říct „maskotem“) yorkistického povstání, jistý problém tkvěl v tom, že pravý Edward stále žil (i když ve vězení v Toweru). Celé povstání vedl John de la Pole, hrabě z Lincolnu, muž, kterého Richard III. po smrti svého jediného syna Edwarda z Middlehamu ustanovil svým nástupcem.²³⁹ Proč by pravý královský pretendent podporoval falešného Edwarda z Warwicku, který by navíc měl větší právo na trůn? Dle našeho názoru si sám připravoval půdu pro možnou uzurpaci a pomocí Simnela chtěl jen získat větší podporu v zemi. Simnelova a de la Poleova snaha o sesazení Jindřicha VII. vyvrcholila bitvou u Stoke dne 16. 6. 1487, která bývá považována za poslední bitvu Války růží. John de la Pole zde našel smrt, Lambert Simnel alias Edward Plantagenet byl vzhledem ke svému nízkému věku omilostněn Jindřichem VII.²⁴⁰

Další incident, tentokrát o mnoho vážnější, se odehrál na konci devadesátých let 15. století. Roku 1491 se objevil jistý mladík, který o sobě prohlašoval, že je ztraceným princem Richardem ze Shrewsbury. Ve skutečnosti se ale jmenoval Perkin Warbeck. Králi Jindřichovi trvalo celých šest let, než nepříjemnou situaci vyřešil. Warbeckovo osobní kouzlo bylo tak mocné, že do svého tábora přilákal i sira Williama Stanleyho, šlechtice a švagra královy matky, který se v bitvě u Bosworthu přiklonil na Jindřichovu stranu a zajistil mu tím vítězství.

²³⁹ John de la Pole byl jako syn Alžběty, vévodkyně ze Suffolku a sestry králů Richarda III. a Edwarda IV., Richardův synovec. Edward z Middlehamu zemřel dne 9. 4. 1484.

²⁴⁰ Kendall, str. 445–447.

William Stanley byl pak kvůli podpoře tohoto pretendenta popraven.²⁴¹ Kromě domácí podpory se Warbeckovi dostalo mocného zastání také v cizině – a to od samého arcivévody Maxmiliána Habsburského a skotského krále Jakuba IV. Stuarta.²⁴²

V Anglii se falešný Richard ze Shrewbury úspěšně vylodil v roce 1497. Spolu se svou malou armádou mířil na Exeter a sbíral na další posily, nakonec byl ale chycen ještě před tím, než byla svedena jakákoliv bitva. Perkin Warbeck byl doveden před krále, který ho vyslechl a dostal z něj doznání. Jindřich byl i tentokrát shovívavý. Warbeck nebyl popraven, ale „jen“ uvězněn v cele v Toweru, kde k němu však nedoléhalo denní světlo.²⁴³ Zřejmě není shodou okolností, že jeho cela se nacházela blízko té, ve které své těžké dny spíše přežíval, než prožíval syn George z Clarence. Je možné, že se je král pokusil svést dohromady, aby se společně pokusili o útěk a on měl proti nim efektivní zbraň.²⁴⁴ Vzhledem k podmínkám, ve kterých žili, není divu, že se oba dva mládenci opravdu pokusili o útěk. Už po několika dnech však byli dopadeni a odsouzeni. Perkin Warbeck zaplatil životem – oběšen byl veřejně 23. listopadu 1499. Předtím ještě prohlásil, že opravdu není znovu nalezeným synem Edwarda IV. Nebohý Edward, hrabě z Warwicku, byl popraven v Toweru o několik dní později. Jindřich VII. Tudor se tak zbavil rovnou dvou nebezpečných hlav téměř jednou ranou.

Ani Lambert Simnel, ani Perkin Warbeck s nejvyšší pravděpodobností nebyli královské krve. Přesto fakt, že se vůbec vynořili a získali si mnohé následovníky, nám dokazuje to, že osud princů nebyl anglické společnosti ani trochu lhostejný. Jindřich VII. byl hlavně v roce 1487 téměř ve stejné situaci, jako se ocitl Richard III. dva roky před tím. Také musel čelit invazi mladého ambiciózního muže, vážného pretendenta na anglický trůn. S vypětím všech sil a s pomocí nemalých výdajů se mu sice podařilo vojsko Johna de la Pola a Lamberta Simnela porazit, zjistil však, že jeho vláda je dosud velice křehká a odkaz „princů z Toweru“ stále živý. Není divu, že za jeho vlády vznikla díla taková, která se snažila co nejvíce očernit Richarda III. – dodávala tak králi na lehce se kymácejícím trůně nezbytnou autoritu a legitimitu.

Nalezení Richardovy kostry v troskách starého kostela Šedých bratří v Leicestru v roce 2012, otevřelo dveře novým výzkumům, expertízám a také novým dílům snažícím se o revizi zažitě richardiánské tradice. Během psaní této práce vyšla v zahraničních médiích zpráva, že by odborníci pomocí nového vzorku DNA mohli zjistit, jestli Richard III. opravdu

²⁴¹ Kendall, str. 457.

²⁴² Weir, str. 237.

²⁴³ Tamtéž, str. 238.

²⁴⁴ Tamtéž.

zavraždil své synovce.²⁴⁵ Pokud by se totiž DNA ostatků dvou malých dětí pohřbených ve Westminsteru shodovaly s DNA z nově získaného vzorku jisté operní pěvkyně jménem Elizabeth Roberts, která je přímým potomkem babičky obou chlapců Jacquetty Lucemburské, vévodkyně z Bedfordu, znamenalo by to, že ostatky (jež podle výzkumu provedeného v roce 1933 odpovídají dvěma chlapcům v přibližném věku dvanáct a deset let) opravdu patří princům a s největší pravděpodobností je nechal zavraždit buďto Richard III., případně vévoda z Buckinghamu. V takovém případě by byl Jindřich Tudor vyloučen, neboť oba princové by byli v době jeho nástupu na trůn už o něco starší, než je věk koster. Problém tkví v tom, že britská královská rodina už dlouhá léta odmítá dát svolení, aby kostry byly opět přezkoumány, tentokrát s použitím těch nejnovějších metod.²⁴⁶

Dokud se nedozvíme pravdu, osud princů zůstane nadále oním dlouho odloženým případem, který tolik podněcuje fantazii laické i odborné veřejnosti. A Richard III. alespoň do té doby zůstane králem zatracovanými milovaným, z velké míry prozkoumaným, ale zároveň stále tajemným.

²⁴⁵ KEYS, D., *New DNA sample could prove whether Richard III was guilty of murdering the 'Princes in the Tower'*. Dostupné online <https://www.independent.co.uk/news/science/archaeology/richard-iii-princes-in-the-tower-dna-king-murder-mystery-sample-solved-shakespeare-edward-vi-a8441936.html> [cit. 2018-20-07]

²⁴⁶ Tamtéž.

4. ZÁVĚR

V naší práci jsme se zabývali třemi situacemi, kdy po smrti krále na anglický trůn nastoupil jeho mladší bratr místo nejstaršího syna. Zmínili jsme se o králi Wessexu Aethelredovi, jeho mladším bratru Alfrédovi a Aethelredových synech Aethelhelmovi a Aethelwoldovi. Další kapitola patřila Janu Bezzemkovi a Arturovi Bretaňskému. V poslední řadě jsme podrobně prozkoumali případ Richarda III. a jeho synovců Edwarda V. a Richarda ze Shrewsbury. Všechny tyto situace jsou jistým způsobem analogické. Typická je pro ně zejména absence jakéhokoliv řádu či zákona, který by upravoval nástupnictví po zesnulém králi. Téměř po celý anglický středověk nebylo jisté, zda by se mělo o novém králi rozhodnout na základě jeho příbuzenských vztahů, přání či poslední vůle panovníka či na základě jiném (volbě parlamentu, na právu na dobytou zemi atd.). Až první parlament Jindřicha Tudora, svolaný na začátek listopadu 1485, vyhlásil tzv. „Act of Settlement“, ve kterém bylo obsaženo mj. toto: „*Dědičnost koruny by měla být, dlít, zůstat a být udržována u nejvznešenější osoby nynějšího svrchovaného pána, krále Jindřicha VII., a u jeho dědiců z jeho těla zákonně pocházejících*“.²⁴⁷ Tímto zákonem si Jindřich VII. pojistil dědičnost trůnu pro své potomky.

Samotná primogenitura ale nebyla v Anglii čímsi neznámým. V ostrovní zemi se rozmáhala především během dvou století následujících po dobytí země Vilémem Dobyvatelem r. 1066. Šlo o praktické opatření. Nově příchozí, kteří za svou věrnost Dobyvateli dostali jako odměnu anglickou půdu, si museli nově nabyté statky pojistit proti starousedlíkům a vytvořit v dosud nepřátelském prostředí silný systém navzájem propojených rodin.²⁴⁸ Právo nejstaršího syna na dědictví po svém otci jim pomáhalo si majetek udržet mezi sebou. Nejvyšší – královský – úřad však nebyl touto okolností nijak zasažen až do zavedení zmíněného zákona Jindřichem VII.

Individuální bylo také řešení nástupnictví v každém ze tří námi zkoumaných případů. V době vlády Aethelreda bylo díky hrozbě vikingských nájezdů a předčasných smrtí všech starších bratrů svoláno jednání do Swinburgu (r. 865), kde padlo i rozhodnutí o nástupnictví po Aethelredově smrti. Sám král vyslovil myšlenku, že by si přál, aby se po něm koruny chopil Alfréd. Jistou roli zde hrál také testament otce obou bratrů, krále Aethelwulfa. Tento dokument se nám sice nedochoval, ale jisté odkazy na něj obsahuje závěť krále Alfréda. Král Aethelwulf si přál, aby po jeho smrti nejstarší žijící syn Aethelbald zdědil Wessex, Aethelbert

²⁴⁷ SMITH, G. B., *History of the English Parliament*, London 1892, str. 298.

²⁴⁸ JAMOSSI, Z., *Primogeniture and Entail in England. A Survey of Their History and Representation in Literature*, Cambridge 2011, str. 30.

Kent. Ten, který z Aethelwulfových synů přežije nejdéle, měl dostat královo vlastní území (zde však musíme rozlišovat dva druhy území – to, které byl královým osobním majetek a území, které přecházelo do jeho rukou společně s titulem). Historici Richard Abels i Barbara York se shodují, že to mohlo znamenat, že počínaje vládou nejstaršího Aethelbalda měl titul i všechny královy majetky po zesnulém panovníkovi dědit vždy nejstarší žijící bratr.²⁴⁹ Tomu by odpovídala i zmínka v závěti Alfréda Velikého, která naznačuje, že Alfréd měl mít na korunu Wessexu větší právo, nežli jeho jediný dosud žijící synovec Aethelwold: „*sněmu v Langadene jsem předložil vůli krále Aethelwulfa a přečetl ji wessexské šlechtě. [...] A oni poté po pravdě prohlásili, že nemohli najít právoplatnější nárok a neslyšeli o jiné vůli.*“²⁵⁰ Není však jisté, zda dědictví v podobě osobních území patřících Aethelwulfovi, mělo skutečně co do činění se samotným královským úřadem. Aethelwulf by si navíc při vyslovení takového přání byl pravděpodobně vědom toho, že jeho rozhodnutí může vést až k bratrovražednému boji. Největší roli při dědění koruny Wessexu z bratra na bratra tak mohl hrát prostý fakt, že jak Aethelbald, tak i Aethelbert zemřeli bezdětní, tudíž nemohl nastat námi zkoumaný efekt souboje o moc mezi strýcem a synovcem. V případě krále Aethelreda byla situace jiná, protože na rozdíl od svých starších bratrů zplodil dva syny. To, že po jeho smrti nastoupil jeho mladší bratr Alfréd, je v tom případě „pouhým“ výsledkem jednání mezi oběma bratry ve Swinburgu.

Velkou roli mělo přání panovníka i v roce 1199. Tehdy umírající král Richard označil za budoucího krále svého mladšího bratra Jana, ačkoliv ve smlouvě z Messiny jmenuje jako svého nástupce Artura. Král mohl svůj názor změnit už v roce 1186, kdy se Artur proti Richardovi vzbouřil a bretaňská šlechta ho následně vydala Filipu II. Augustovi. I bez Richardova přání se však Jan v té době jevil jako vhodnější kandidát. Byl starší, zkušenější a k anglickému prostředí měl blíž než dvanáctiletý Bretonec Artur. Překážkou však bylo právní ošetření této situace. Jak jsme se již zmínili, v Anglii v té době neexistoval žádný zákon o nástupnictví. Jinak tomu však bylo v plantagenetských državách na kontinentě. Zatímco právo v Normandii se klonilo k Janovi, jakožto nejstaršímu žijícímu synu a bratru dvou zesnulých králů, podle anjuovského práva měl mít přednost Artur, syn Geoffreyho (Janova staršího bratra), což nevyhnutelně vedlo ke konfliktu.²⁵¹

Absence právního předpisu se projevila i při převzetí trůnu Richardem III. Právě z tohoto důvodu byl Richard III., často hanlivě označovaný jako uzurpátor, legitimním

²⁴⁹ Abels, str. 89-91, York, str. 149-50.

²⁵⁰ *King Alfred's Will*, str. 7-9.

²⁵¹ BARLOW, F., *The Feudal Kingdom of England 1042–1216*, London 1999, str. 305.

panovníkem (stejně tak i Jan Bezzemek a Alfréd Veliký), neboť se nezpronevěřil žádnému zákonu. V jeho případě měl ale hlavní slovo parlament, nikoliv vůle předchozího panovníka. Sám Edward IV. ani kdokoliv jiný pravděpodobně neuvažoval, že by se králem po otcově smrti neměl stát starší syn Edward. Tím, že byli on i jeho bratr prohlášeni za nemanželské, měl ale jejich strýc naprosto relevantní právo stát se králem. Richardovy úmysly navíc posvětil anglický parlament, který schválil petici o vyloučení synů Edwarda IV. z nástupnictví. Otázkou zůstává, zdali řečem o údajném sňatku Edwarda IV. s Eleanor Butlerovou a tedy nemanželském původu svých synovců Richard sám věřil (a jeho svědomí tedy mohlo být v tomto ohledu čisté), nebo byl sám jejich spoluvůrcem.

Dalším typickým rysem pro všechny tři předkládané situace je relativně nízký věk synů zesnulého krále. Tento aspekt je velice důležitý, neboť nástup dítěte téměř zpravidla provázají problémy, zvláště když se země nachází (případně až donedávna nacházela) ve válečném stavu či zde válka hrozí, jako tomu bylo v době vlád Aethelreda a Alfréda (vikinské nájezdy), Richarda I. i Jana Bezzemka (neustálé potyčky s Francií), i Edwarda IV. a Richarda III. (Válka růží). Vzpomeňme na Jindřicha VI., který se stal králem jako devítiměsíční dítě na konci Stoleté války a obtížnou situaci, která tehdy nastala (především kvůli katastrofální politice jeho strýce a lorda protektora Humphreyho z Gloucesteru a jeho přetahování o moc se svým polorodým bratrem – a tedy dalším královým strýcem – Jindřichem Beaufortem, o moc). Také Richard II. se stal králem jako dítě (roku 1377 v desíti letech). Jeho raná léta byla poznamenána tíživou situací kvůli velkým výdajům za boje na kontinentě ve Stoleté válce a s tím souvisejícím povstáním z roku 1381, se kterým si však nakonec dokázal poradit. Jindřich III., syn Jana Bezzemka, nastoupil na trůn jeho devítiletý. V takto raném dětském věku zdědil nejen korunu, ale také problém ztracených území ve Francii a část anglického území okupovaného revoltujícími barony v čele s princem Ludvíkem Francouzským. Tyto neblahé příklady měl jistě lord protektor Richard z Gloucesteru v paměti, když se snažil dosáhnout své vlastní korunovace. S problematickými situacemi si zajisté poradí lépe zkušený muž, nežli na svých poradcích závislé a nevyspělé dítě. Všichni tři strýcové, o kterých zde byla řeč, zkušení byli. A to jak v politických, tak i ve válečných aspektech. Alfréd Veliký se dlouhá léta pohyboval u dvora svého otce a starších bratrů, bojem byl také prověřený dostatečně – po boku Aethelreda jako *secundarius* válčil proti Vikingům. Jan spravoval od roku 1177 Irsko, Richard za vlády Edwarda IV. anglický sever, navíc se ukázal jako schopný velitel ve Válce růží.

Dalším aspektem, který jsme zkoumali, byl také osud synovců. Aethelwold, který jako jediný ze zkoumaných synovců svého strýce přežil, se na trůn nikdy nedostal. Koruny

Wessexu se po Alfrédově smrti zmocnil jeho bratranec (Alfrédův syn) Edward. Aethelwold se sice snažil získat zemi pod svou kontrolu, padl však roku 902 v bitvě u Holme. Artur Bretaňský, Edward V. a Richard ze Shrewsbury sdílejí podobný smutný osud. Jejich strýcové zřejmě uvažovali pragmatičtěji než Alfréd Veliký²⁵² a neváhali pro svůj vlastní prospěch synovce uvěznit, možná dokonce i nechat zavraždit. Zatímco Arturova stopa končí na hradě v Rouenu, kde údajně zemřel rukou Jana Bezzemka, synové Edwarda IV. se ztratili kdesi za zdmi mohutné pevnosti Toweru. S největší pravděpodobností tam také našli smrt. Dodnes není jisté, koho můžeme z jejich tragického konce vinit. Možným adeptem je však opět strýc, král Richard. Zatímco tělo Artura Bretaňského nenávratně zmizelo, v případě Edwarda a Richarda existuje hned několik kosterních pozůstatků, které by mohly patřit ztraceným princům. Pro nedostatek pramenů zůstává jedinou možností, jak se dobrat pravdy, důkladná analýza všech těchto koster. Stále je zde tedy naděje, že jedna z největších záhad anglických dějin bude jednou vyřešena. Osud Artura Bretaňského naproti tomu už zřejmě navždy zůstane tajemstvím.

Případy, kdy místo synovce na trůn nastoupil jeho strýc, nejsou ve středověkých anglických dějinách zdaleka ojedinělé. Bylo proto více než moudrým tahem Jindřicha VII. Tudora (a jeho prvního parlamentu) jim pomocí zákona o následnictví zabránit. Antropologická analýza tří zkoumaných situací nám ukazuje, že zásadní nebyl ani tak osobní vztah mezi strýcem a jeho synovcem, jako spíše tehdejší politická situace a případné nebezpečí hrozící království.

²⁵² Alfrédovo rozhodnutí nechat Aethelwolda žít se však poněkud vymstilo jeho synu Edwardovi, jenž musel o královský titul se svým bratrancem svést boj.

5. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

a) prameny

ABBOT, Jacob (ed.), *Asser's Life of Alfred the Great*, London 2013.

ARMSTRONG, C. A. J. (ed.), *The Usurpation of Richard III*, Oxford 1936.

BENTLEY, Samuel (ed.), *Excerpta Historica*, London 1831.

BOHN, Henry G., *The memoirs of Philip de Commines, lord of Argenton*, Vol. I., London 1855-6.

CAYLEY, Arthur Jr. (ed.), *Memoirs of Sir Thomas More with a New Translation of His Utopia, His History of King Richard III, and His Latin Poems*, Vol. II., London 1808.

d'HOZIER, Pierre (ed.), *Histoire de Bretagne avec les chroniques des maisons de Vitre et de Laval par Pierre Le Baud*, Paris 1638.

DOUIE, D. L., FARMER, D. H. (ed.), *Magna Vita sancti Hugonis. The Life of st. Hugh of Lincoln by Adam of Eynsham*, Vol. I., London 1961.

ELLIS, Henry (ed.), *Poydore's Vergil English history*, Vol. I. – III., London 1846.

ELLIS, Henry (ed.), *The New Chronicles of England and France*, London 1811.

GILES, John Allen (ed.), *The Anglo-Saxon chronicle*, London 1914.

GUIZOT, Francois M., *Collection des mémoires relatifs à l'histoire de France*, Paris 1825.

King Alfred's Will, reprinted from the Oxford Edition of 1788, London 1828.

LUARD, Henry, Richards (ed.), *Annales Monastici vol. I. – IV.*, London 1864–1869.

MANDROT, Bernard de (ed.), *Mémoires of Philippe de Commines*, Vol. II., Paris 1901-03.

MORGAN, Robert Burns (ed.), *The Education of a Prince*, in: *Readings in English Social History from Contemporary Literature*, Vol. II., Cambridge 1921.

NICHOLS, John Gough (ed.), *Chronicle of the Grey Friars of London*, London 1853.

RILEY, Henry T. (ed.), *Ingulph's Chronicle of the abbey of Croyland with the continuations by Peter of Blois and anonymous writers*, London 1817.

Rotuli Parliamentorum (Rolls of Parliament), Vol. VI.

SHEARS, Helen, *The Queen's Blood: A Study of Family Ties During the Wars of the Roses*, Tacoma 2010.

STEVENSON, Joseph (ed.), *Radulphi de Coggeshall Chronicon Anglicanum*, London 1875.

STOW, John, *The Annales or Generall Chronicle of England*, Londýn 1615.

STUBBS, William (ed.), *Chronica magistri Rogeri de Houedene*, Vol. I. – IV., London 1868–1871.

STUBBS, William (ed.), *Historical works of Gervase of Canterbury vol. i.*, London 1879.

b) literatura

- ABELS, Richard, *Alfred the Great. War, Kingship and Culture in Anglo-Saxon England*, Edinburgh 1998.
- AUBREY, William Hickman Smith, *The National and Domestic History of England*, London 1878.
- BARLOW, Frank, *The Feudal Kingdom of England 1042–1216*, London 1999.
- CAVENDISH, Richard, *Arthur of Brittany captured*, in: *History Today*, roč. 52, č. 8 (2002), str. 52.
- DUCH, Marie Anna, *The Royal Funerary and Burial Ceremonies of Medieval English Kings 1216–1509*, York 2016.
- DUCKETT, Eleanor Shipley, *Alfred the Great. The King and his England*, Chicago 2014.
- EALES, Richard, *Ranulf (III), sixth earl of Chester and first earl of Lincoln (1170–1232)*, in: *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.
- EVERARD, Judith A., *Brittany and the Angevins: Province and Empire 1158–1203*, Cambridge 2000.
- GAIRDNER, James, *History of the Life and Reign of Richard III*, Cambridge 1898.
- HALLAM, Elizabeth M., EVERARD, Judith: *Capetian France, 987–1328*, Harlow 2001.
- HALSTED, Caroline Amelia, *Richard III as duke of Gloucester and King of England*, London 1851.
- HANHAM, Alison, *Richard III and His Early Historians 1483–1535*, Oxford 1975.
- HOLLIS, Stephanie, *Anglo-Saxon Women and the Church: Sharing a Common Fate*, Auckland 1992.
- HORROX, Rosemary, *Richard III: A Study of Service*, Cambridge, 1989.
- JAMOSSI, Zuheir, *Primogeniture and Entail in England. A Survey of Their History and Representation in Literature*, Cambridge 2011.
- KENDALL, Paul Murray, *Richard the Third*, New York 1956.
- KENDRICK, Thomas D., *A History of the Vikings*, New York 1930.
- KEYNES, Simon, LAPIDGE, Michael (ed.), *Alfred the Great. Asser's Life of King Alfred and other contemporary sources*, London 1983.
- KILLEEN, Richard, *A Brief History of Ireland*, Dublin 2012.
- KIRBY, D. P., *Earliest English Kings*, New York 1991.
- LAVELLE, Ryan, ROFFEY Simon, *Danes in Wessex: the Scandinavian impact on southern England, c. 800c. 1100*, Oxford 2016.
- LEVINE, Mortimer, *Richard III. Usurper or Lawful King?*, roč. 34, č. 3 (1959).

LUMBY, J. R. (ed.), *The History of King Richard III*, Cambridge 1883.

MEYER, Paul: *L'histoire de Guillaume le Maréchal*, Paris 1901.

MALY, Jan, *Arthur Bretaňský a jeho nároky na anglický trůn*, Praha 2015.

MORGAN, Kenneth O. a kol., *Dějiny Británie*, Praha 1999.

NEILLANDS, Robin, *Války růží*, Praha 2011.

OBERMEIER, Sigfried, *Richard Lví srdce: král, rytíř, dobrodruh*, Praha 1999.

RAWCLIFFE, Carole, *Staffords, Earls of Stafford and Dukes of Buckingham 1394–1521*, Cambridge 2008.

SMITH, G. Barnett, *History of the English Parliament*, London 1892.

STENTON, Frank M., *Anglo-Saxon England*, Oxford 1971.

YORKE, Barbara, *Edward as Ætheling*, in: *Edward the Elder 899–924*, London 2001.

YORKE, Barbara, *Wessex in the Early Middle Ages*, London 1995.

WAGNER, J. A., *Encyclopedia of the Wars of the Roses*, Oxford 2001.

WALPOLE, Horace, *Historic Doubts on the Life and Reign of King Richard the Third*, London 1768.

WEIR, Alison, *The Princes in The Tower*, London 1992.

c) webové zdroje

HARGREAVES, A. S., MACLEOD, R. I., *Did Edward V suffer from histiocytosis X?*, in: *Journal of the Royal Society of Medicine*, Vol. 27, str. 98-101 (1994). Dostupné online <http://europepmc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC1294327&blobtype=pdf> [cit. 2018-19-06].

KEYS, David, *New DNA sample could prove whether Richard III was guilty of murdering the 'Princes in the Tower'*. Dostupné online <https://www.independent.co.uk/news/science/archaeology/richard-iii-princes-in-the-tower-dna-king-murder-mystery-sample-solved-shakespeare-edward-vi-a8441936.html> [cit. 2018-20-07].

NORMAN, Philip, CAROE, W. D., *The history of Crosby Place*, in: *Survey of London Monograph 9, Crosby Place* (London, 1908), str. 15-32. *British History*. Dostupné online <http://www.british-history.ac.uk/survey-london/bk9/pp15-32> [cit. 2018-18-06].

TRAVIS, Alan, *Why the princes in the tower are staying six feet under*, Dostupné online: <https://www.theguardian.com/science/2013/feb/05/princes-in-tower-staying-under> [cit. 2018-30-06].

WILSON, Trish, *Was Edward IV illegitimate? The case for the defence*. Dostupné online: http://www.historyfiles.co.uk/FeaturesBritain/Medieval_EdwardIV_01.htm [cit. 2018-10-07].